

Iz vsebine

- Str. 2:** Ustavna dopolnila v skupščinskih rokah
Str. 3: Čas dela za demokratično rešitev
Str. 3: Konec radikalizma
Str. 5: Gospodarska gibanja in dosežki
Str. 8: Letošnji Prešernovi nagrajenci

»Kadar čez gozdove rjovejo viharji, drevesa se svojih korenin zavedo!« je napisal partizanski pesnik Matej Bor v časih vojne vihre. Ali so časi, ki jih živimo, ko razpadajo boljševiški modeli socialističnih držav, ko so izbruhnili strašljivi nacionalni nemiri in izbruhi, časi rjovečih viharjev? Je danes naš narod na takem razpotju, kot je bil pred petdesetimi leti? Ne vem. Morda. Zdi se mi, da se Slovenci zdaj vseeno nekoliko bolj zavedamo svojih korenin kot pred nekaj leti. Drugače ne bi toliko govorili o Evropi, kjer imamo prav gotovo več duhovnih korenin kot pod Kopaonikom, Durmitorjem in Šar planino. Zavedamo se, da je slovenski jezik nedvomno tista »korenina«, ki smo se je zavedli in ki se je najbolj trdno oprijemljemo. Mislim, da bomo končno začeli govoriti tudi o slovenski politiki, ki se izvija iz klešč skupne državne

Slovenski kulturni praznik

politike... In slovenska kultura! Vedno, ob kulturnem prazniku pa še zlasti, smo pripravljeni enoglasno zatrditi, da je naša kultura naša identiteta, naša perspektiva in vizija. Ali res?

Uvodniki ob slovenskem kulturnem prazniku, proslave, nagrade, televizijski posnetki... in vse ostalo, kar sodi k ritualu praznovanja... vse to je že v redu. A potem preradi pozabimo, da hočemo biti kulturni. Ne bom tožil o materialnem položaju delavcev v kulturi, ker je to že stara lajna, ki ljudi prej odbija kot privablja h kulturi. Toda, ali je prav, da pisatelj zasluži dosti manj kot avtomehanski vajenec? Da smo število knjig, ki jih tiskamo, prepolovili? Da baje preberemo le pol knjige na leto? Da so »vse« stranke ali skoraj vse v svojih programih »pozabile« na kulturo? Bomo spet imeli »nekulturno« politiko? Smo opravili svojo državljansko in nacionalno dolžnost s tem, ko smo rekli: Zdravljica bodi naša himna!

Naše matere so nam Prešerna prenašale na pamet. Meni je mama deklamirala Vrbo, Nezakonsko mater, Povodnega moža... Ali bomo mi to prenesli našim otrokom? Se zavedamo, kaj pojemo, ko pojemo Zdravljico? V njej so zbrane in se soočajo univerzalne resnice in etične zahteve o spravi, bratstvu, svobodi s preprostimi besedami, kot so srce, trta, vino, dobra misel, žlahtne rožice Slovenke, zarod... Skratka, Velike besede z navadnimi in vsakdanjimi Človeškimi... Hočem reči, Prešeren ni samo za svečano in praznično rabo... S Prešernom moramo živeti. Kot moramo živeti s knjigami, slikami, filmi, pesmijo, lepo besedo... torej s kulturo. Tak socializem tudi zato ni imel prave možnosti, ker je bil vse – od državnega, samoupravnega, nacionalnega, vzhodnoevropskega socializma do balkanske variante. Le kulturnega socializma ni bilo. Nasprotno, po eni strani je spodbujal kulturo, po drugi dušil s prepovedmi, zapori, pomanjkanjem...

Ali ni čas, da se v teh prelomnih trenutkih odločimo tudi drugače misliti o kulturi? Ne praznično, ampak vsakdanje! Ne lažno, ampak resnično!

Tone Partljič

Tudi ZZB NOV Slovenije se prilagaja novim razmeram

Zavezanost občin človeškim idealom

Tako kot vsi drugi družbeni subjekti se bo morala tudi Zveza združenj borcev NOV prilagoditi novim družbenim okoliščinam, ki nastajajo z uveljavljanjem političnega pluralizma. Novim razmeram bo morala prilagoditi predvsem svoj program, ki pa vsaj v temeljnih načelih in ciljih verjetno ne bo doživel kakih bistvenih sprememb.

Zveza združenj borcev NOB

bo še naprej ostala združenje udeležencev narodnoosvobodilnega gibanja, ki bo na območju Slovenije delovalo kot enotna samostojna organizacija, v Jugoslaviji pa se bo povezovala z republiški organizacijami borcev.

Temeljno izhodišče njenega delovanja bo v zavezanosti organizacije in borcev občin človeškim idealom in vrednotam, ki jih je potrdil narodnoosvobodilni

boj, kot so svoboda, mir, ljubezen do domovine, socialna pravičnost, tovarštvo in človeška solidarnost. Vključevala pa bo vse borce narodnoosvobodilnega boja, ne glede na njihovo politično, nazorsko, nacionalno ali versko pripadnost. V ta namen bo svoje člane spodbujala, da bodo na podlagi svojih zgodovinskih izkušenj dejavno sodelovali v družbenem življenju in razvoju.

Eno od načel delovanja je tudi pravica članov, da se v vsakodnevnom političnem življenju ter pri volitvah svobodno in samostojno odločajo do političnih subjektov. Pri tem pa naj bi v svojem družbenopolitičnem udejstvovanju sodelovali z zvezami, političnimi in družbenimi dejavniki ter društvi, ki si prizadevajo za enake cilje, njihovi programi in delovanje pa vsebujejo pozitiven odnos do narodnoosvobodilnega gibanja, njegovih zgodovinskih ovrednotenih pridobitev, izročil in udeležencev.

Zveza združenj borcev NOV si bo v svoj program verjetno zapisala, da bo podpirala razvoj sodobne družbene ureditve demokratičnega socializma, ki bo temeljila na pravni državi in spoštovanju človekovih pravic, na

idejnem, političnem in lastninskem pluralizmu, tržnem in v svet odprtem gospodarstvu, na delu, znanju in ustvarjalnosti. Zavzemala se bo za suverenost in polno enakopravnost države slovenskega naroda, za njeno sodelovanje z narodi in narodnostmi Jugoslavije na avnojskih načelih – s pravico do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve. Njeni člani pa se bodo pri tem trdno zavzemali za obrambo svobode, samostojnosti in neodvisnosti SFRJ. Kot aktivni udeleženci narodnoosvobodilnega gibanja, med katerimi so strahote druge svetovne vojne zahtevale največji krvni davek, si bodo borci v svoj program zapisali tudi stališče, da sta jim mir in varnost največji vrednoti. Zato bo Zveza združenj borcev NOV med svoje

temeljne naloge vsekakor uvrstila sodelovanje v akcijah za ohranitev miru doma in v svetu, za spoštovanje in razvijanje načel miroljubnega sožitja med narodi in državami, za enakopravnost, samostojnost in neodvisnost vseh narodov in narodnosti. Aktivno bo nastopala proti vsem oblikam podpihovanja sovraštva med različno mislečimi ljudmi in spodbujanju šovinizma med narodi. Na podlagi svojih temeljnih izhodišč bo sodelovala v boju proti oživljanju vseh oblik fašizma, nacizma in revanšizma ter proti vsem drugim oblikam kršenja človekovih in narodnostnih pravic. Njeni člani pa si bodo pri varovanju svobode in neodvisnosti prizadevali za krepitev obrambne spo-

(nadaljevanje na 2. strani)

Zavezanost občin človeškim idealom

(nadaljevanje s 1. strani)

sobnosti naše družbe na podlagi sodobnih načel sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Ohranitev in razvijanje izročil in pridobitev NOB bo seveda ostalo ena glavnih nalog ZZB NOV Slovenije. Zveza si bo prizadevala, da bi sedanji rodovi vrednote NOB spoznavali, cenili in spoštovali in jih posredovali prihodnjim rodovom. Te vrednote pa morajo ostati skrb vse družbe. V ta namen bodo člani in organizacije ZZB NOV sodelovali s prosvetnimi, znanstvenimi, kulturnimi, telesnokulturnimi in drugimi organizacijami, pa tudi s teritorialno obrambo in Jugoslovansko ljudsko armado, predvsem torej s tistimi, ki združujejo mladino.

Prav zato bo borčevska organizacija, kot kažejo dosedanje razprave, spodbujala in podpirala napredek in posodabljanje domovinske vzgoje, umetniško ustvarjanje, povezano z tematiko in idejami narodnoosvobodilnega boja, spodbujala bo zbiranje, urejanje in izdajanje zgodovinskih knjižnih pričevanj o vojaških, političnih, gospodarskih, kulturnih in drugih oblikah ter manifestacijah narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda. Spodbujala in podpirala bo tudi skrb za vzdrževanje, čuvanje in obiskovanje partizanskih spomenikov in obeležij, srečanja, proslave, spominske slovesnosti, množične spominske pohode ter športnorekreativna tekmovanja in prireditve, povezane z narodnoosvobodilnim bojem, za raziskovanje, predstavitev in populariziranje partizanske, vojaške in civilne organiziranosti in delovanja, za kar se bo povezovala

z muzealsko in spomeniško-varstveno dejavnostjo ter z drugimi dejavnostmi. Spodbujala in podpirala bo tudi tista sredstva javnega obveščanja, ki spremljajo njeno delovanje, se zavzemajo za celostno in nepotvorjeno podobo NOB ter za objektivno vrednotenje prispevka njenih udeležencev. Sama bo v povezavi z Zvezo rezervnih vojaških starešin v ta namen izdajala svoje glasilo TV-15, te oblike dejavnosti pa bo spodbujala in podpirala tudi z založbama Borec in Partizanska knjiga, katerih ustanoviteljica je.

Še naprej naj bi podeljevala vsakoletne nagrade vstaje slovenskega naroda za knjižna dela in s tem spodbujala umetniško ustvarjalnost, ki izhaja iz idealov in tradicije narodnoosvobodilnega gibanja. Temu bodo, tako kot doslej, namenjene tudi razstave likovnikov-borcev in tradicionalni glasbeni festivali Revolucija in glasba. Domoljubno ustvarjalnost za mlade pa naj bi tudi v prihodnje spodbujala s festivalom Kurirček.

Vsa dosedanja razmišljanja o programski usmeritvi Zveze združenj borcev NOV so pokazala, da bo morala organizacija tudi v prihodnje posvečati posebno pozornost in skrb zdravstveni, socialni in ekonomski varnosti borcev, vojaških vojnih invalidov, družin padlih borcev ter žrtev fašističnega nasilja. Tako bo morala skrbeti za to, da bo njihovo gmotno, zdravstveno in socialno varstvo urejeno skladno z veljavnim sistemom borčevskega in invalidskega varstva. Skupaj z upravnimi, strokovnimi in drugimi organizacijami bo zato morala spremljati in preučevati stanje in probleme borčevskega in invalidskega varstva ter ugotavljati konkretne socialne in

ekonomske razmere, v katerih živijo udeleženci narodnoosvobodilnega boja ter predlagati njihovo reševanje.

Posebno skrb bo verjetno morala posvečati njihovemu zdravstvenemu stanju in se pri zdravstvenih organih zavzemati za reševanje njihovih zdravstvenih problemov. Na tem področju se bo morala, kot kažejo dosedanje razprave, zavzemati za solidarnost, humane odnose in tovarištvo med borci, spodbujati razne oblike prostovoljne družbene pomoči in samopomoči bolnim, ostarelim in osamelim borcem.

Kot so pokazale dosedanje razprave, bo Zveza borcev tudi v prihodnje v mednarodnem sodelovanju upoštevala stališča, da sodeluje in se povezuje z nacionalnimi in mednarodnimi organizacijami bivših borcev ter z organizacijami pripadnikov odporiških, protifašističnih gibanj in vojnih žrtev drugih narodov. Posebne stike in odnose pa bodo republiško vodstvo in občinske organizacije na obmejnih področjih razvijale in bogatile z borčevskimi organizacijami Slovencev v zamejstvu, se pravi v Italiji in Avstriji. Aktivno bo sodelovala tudi z organizacijami borcev, vojnih veteranov in žrtev vojne v okviru delovne skupnosti Alpe-Jadran. V svoj program pa si bo zapisala še to, da bo podpirala osvobodilna in druga napredna gibanja v svetu.

Vse to je le nekaj poglavitnih vprašanj in problemov, ki sodijo v program organizacije. Kaj od tega pa bo v njem zapisano, kaj bo obdelano drugače, kaj vanj morda tudi ne bo prišlo, pa bodo pokazale nadaljnje razprave med člani in njihovimi občinskimi organizacijami.

Predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije

Prenovljena programska načela

Na dan, ko smo zaključili redakcijo današnje številke našega časopisa, se je v Ljubljani sestalo tudi predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Na dnevnem redu je imelo razpravo o osnutku programskih načel in nalog organizacije. O razmišljanjih o programu smo nekaj več zapisali že v tej številki – v sosednjem članku, v celoti pa ga bomo objavili, ko bo sprejet.

Predsedstvo Republiškega odbora ZZB NOV je obravnavalo tudi vprašanje usode tako imenovanih jugoslovanskih vojnih ujetnikov: slovenskih domobrancev, ki so se borili v sestavi nemških SS enot, srbskih četnikov in hrvaških ustašev, ki so jih zahodni zavezniki takoj po končani vojni izročili Jugoslaviji. Vprašanje njihove usode ne vznemirja samo svojcev, marveč tudi najširšo slovensko javnost. Postaja pa tudi predmet političnih podtikanj, predvolilnih manipulacij in zlorab čustev prebivalstva Slovenije, hkrati pa poskus popolnega razvrednotenja NOB.

Slovenski borci si želijo, da bi bila javnost namesto govorice in domnev o tem kvalificirano in pošteno obveščena.

Predsedstvo je zato sprejelo nedavno pobudo Sveta za varstvo človekovih pravic in pozvalo Skupščino SRS, da takoj imenuje posebno raziskovalno skupino, ki naj pripravi in objavi o tem objektivno, strokovno, zgodovinsko utemeljeno ter pravno zasnovano poročilo kot podlago za ukrepe pristojnih državnih organov.

Junija bo partizanska bolnica Franja spet odprta

Zadnje močno deževje z nalivi je spet pripomoglo k hitrejši obnovi legendarne partizanske bolnice Franje, ki jo je pred dobrim letom močno poškodovala huda naravna nesreča. Močna voda je odnesla precej kamenja in peska iz soteske Pasice in tako omogočila začetek ureditve varne dostopne poti do tega svetovno znane in priznanega spomenika partizanske človečnosti.

Na seji ožjega odbora za sanacijo in obnovo Franje v Idriji so pregledali različne predloge za ureditev steze in se dogovorili za ureditev dosedanjega dostopa, ki naj bi bil še zmerom opremljen z brvmi in mostički. Da bi sprehajalcem po dnu soteske Pasice zagotovili varnost, bosta geološki zavod in restavratski center iz Ljubljane zavarovala pot pred morebitnim padanjem kamenja z nadstreški in drugimi objekti. Obnova in opremljanje poti ob potoku Čerinščica naj bi po programu dela trajali približno dva meseca.

Ko bo temperatura dosegla

okrog 18 stopinj, bo na vrsti varovalno in kamuflažno pleskanje na novo postavljenih ali močno poškodovanih barak. To bodo opravili strokovnjaki Restavratskega zavoda in Danilo Šuligoj iz Bovca, nekdanji bolničar v Franji, ki je sam prepleskal tudi Franjine objekte med NOB. Ko bo pleskanje končano, bodo v objekte spet pripeljali ves restavrirani inventar in ga razporedili natanko tako kot pred nesrečo.

Po vsej soteski in na njenem dnu bodo zasadili novo rastlinje. Z njim bodo nadomestili tudi uničeno rastlinje na »ranci«, ki je na pobočju Velikega Njivca ostala po lanskim nesreči.

Pri nadaljnji obnovi Franje računajo tudi na pomoč ljudi-estrokovnjakov, ki bi bili pripravljeni sodelovati pri čiščenju soteskinskih brežin. Ponudba slovenske mladine, da bi pri tem sodelovali tudi udeleženci mednarodnega tabora, zaenkrat ne pride v poštev, ker bo tabor prepozno. Tabori te vrste so namreč poleti, Franja pa mora biti do takrat že

odprta za javnost. Toliko dragocenejša pa zato utegne biti obljubljena pomoč JLA, ki naj bi se del na brežinah lotila skupaj z drugimi prostovoljci.

Če bo šlo vse po načrtih, bo najkasneje junija slavna partizanska bolnica Franja, ta edinstveni spomenik velikega boja malega naroda za svobodo, spet nared za tisoče domačih in tujih obiskovalcev.

Do konca junija bo treba pridobiti tudi dokumentacijo za uporabno dovoljenje. Zbrati bo treba gradivo za publikacije, plakate in videokasete, s katerimi bi javnosti predstavili zgodovino Franje, vključno z vseslovensko akcijo solidarnosti v Sloveniji ter v italijanskem in koroškem zamejstvu. Žal pa ta plemenita akcija ni prodrla preko Sotle. Sredstva, zbrana za sanacijo in obnovo Franje v Italiji, so v slovenskih denarnih zavodih v Trstu, na Opčinah, v Nabrežini, Gorici in Sovodnjah 5. januarja letos dosegla že dobrih 57 milijonov lir.

Jože Oblak

Trije predlogi za spremembo zvezne ustave

Ustavna določila v skupščinskih rokah

Konec prejšnjega tedna se je s sejo zveznega zbora skupščine SFRJ pravzaprav tudi formalno začela prva faza ustavnih sprememb v SFRJ. Delegati tega skupščinskega zbora so potrdili vse doslej verificirane pobude za spremembo zvezne ustave in jih poslali vsem republiškimi in pokrajinskim skupščinam, da bi se do srede februarja izrekle o njih. V razpravi bodo trije predlogi ustavnih sprememb. Pripravili so jih Zvezni izvršni svet ter slovenska in bosanskohercegovaška skupščina. Zvezni zbor se bo potem odločil, kakšna bo usoda teh predlogov. Ob tem moramo omeniti še predlog šestih slovenskih delegatov, naj bi republiškimi in pokrajinskimi skupščinam omogočili, da se lahko odločajo o posameznih amandmajih, da torej ni treba predlogov sprejeti samo v celoti ali jih v celoti tudi odkloniti. O tej pobudi bosta morala svoje povedati še ustavna in zakonodajna komisija, nakar bo o njej sklepal tudi zvezni zbor.

V ozadju takšnih proceduralnih formalnosti so namreč bistvena razhajanja. Zvezni izvršni svet je za izrekanje v celoti, slovenska skupščina pa se zavzema za izrekanje o vsakem amandmaju posebej, kar navsezadnje lahko pomeni, da morda nekateri vladni predlogi

ne bi bili sprejemljivi, pa bi se tako lahko zgodilo, da bi bil zavrnjen ves projekt.

Kaj predlaga ZIS?

Zvezni izvršni svet se je odločil za nov predlog v prepričanju, da lahko postane usoda gospodarske reforme negotova, če ne bomo po hitrem postopku izpeljali nekaterih nujnih ustavnih sprememb, ki bodo omogočile tudi prenovu političnega sistema in spremembe v državni strukturi. Na kratko, pri vladnem predlogu gre predvsem za opuščanje nelastninske lastnine, odpravo zemljiškega maksimuma, samoupravnega interesnega organiziranja, s tem, da bi z zakonom določene skupne potrebe v posameznih družbenih dejavnostih finansirali iz proračunov. Zvezna vlada je prepričana, da potrebuje enotno tržišče tudi enoten davčni sistem in skupno davčno politiko, zavzema se za odpravo ustavnih omejitev, zaradi katerih ZIS ne more v okviru svojih pristojnosti izvajati ukrepov za uveljavljanje skupne gospodarske politike, predlaga pa tudi popolno samostojnost Narodne banke Jugoslavije, stabilnejše finansiranje federacije brez prispevkov republik in pokrajin, svobodne, neposredne in tajne volitve, pluralizem lastnine, učinkovito

pravno državo. Zato predlaga afirmacijo rednih sodišč, neodvisnost pravosodnih organov ter odpravo sodišč združenega dela in družbenega pravobranilstva samoupravljanja. Zvezni organi naj bi dobili tudi večje pristojnosti za nadzorovanje izvajanja zveznih predpisov.

Predlog slovenske skupščine

Slovenska skupščina je za spremembo zvezne ustave pripravila kar 26 predlogov. Med drugim se zavzema za svobodo političnega združevanja, odpravo ideoloških opredelitev o vlogi delavskega razreda, zavzema se za to, da bi bile republike države v okviru Jugoslavije, s trajno, celostno in neodtujljivo pravico vsakega naroda do samoodločbe – vključno s pravico do odcepitve. Predlaga tudi, naj bi zbor republik in pokrajin sprejemal brez soglasja zveznih enot zakone kot začasne ukrepe samo, če bi šlo za urejanje materialnih obveznosti, ne pa tudi v zvezi s sistemskimi vprašanji. Slovenski predlogi se zavzemajo za krepitev vpliva republiških in pokrajinskih skupščin v zveznem zboru takrat, ko gre za odločanje o zadevah, ki so pomembne za zvezne enote. Po teh predlogih naj bi odpravili sklad za kredi-

tiranje hitrejšega razvoja manj razvitih delov države, obseg sredstev, oblike pomoči; merila zanje in nadzor nad uporabo sredstev pa uredili z dogovorom republik in pokrajin. Ustava naj bi uredila tudi pristojnosti skupšine SFRJ v zvezi z uvajanjem izrednih razmer in uporabo izrednih ukrepov, ki niso posledica vojne ali neposredne vojne nevarnosti, in to na podlagi soglasja republiških in pokrajinskih skupščin.

Odpraviti politične monopole

Uveljavitev in krepitev človekovih pravic in svoboščin, svobodno politično in sindikalno združevanje in organiziranje, svobodne, demokratične, neposredne in tajne volitve in

drugi sodobni demokratični dosežki so bistvo predloga skupščine SR BiH za spremembo ustave SFRJ. Njihov cilj je odprava sedanjih političnih monopolov in preprečitev nastajanja morebitnih novih. Predlaga zagotovitev možnosti za vsestranski vpliv vseh ljudi na odločanje, kar z drugimi besedami pomeni, da lahko odločitve pravne države temeljijo samo na podpori državljanov, izraženi tudi na svobodnih, neposrednih, demokratičnih in tajnih volitvah! Zato je treba po mnenju bosanskohercegove skupščine izoblikovati določila, ki bodo preprečila zlorabe oziroma ogrožanje z ustavo zajamčene svobode in pravic drugih državljanov. Preprečila pa naj bi tudi organiziranje in združevanje na podlagi progra-

mov, katerih temelj bi bilo podpihovanje nacionalnega, rasnega ali verskega sovraštva, nasilno spodkopavanje ustavne ureditve, ogrožanje ozemeljske celovitosti in neodvisnosti SFRJ, nasilno ogrožanje njene obrambne sposobnosti, pa tudi ogrožanje uveljavljanja demokratičnih dosežkov, predvidenih z mednarodnimi akti, ki jih je verificirala SFRJ.

Z ustavnimi spremembami je treba po mnenju bosanskohercegove skupščine zagotoviti pravico do svobodnega združevanja, pravico do političnega in sindikalnega organiziranja, pa tudi pravico do organiziranja političnih strank z že navedenimi omejitvami, ki jih omenja tudi sedanja ustava.

R. Z.

Predstavniki strank o novem konstituiranju skupščine Slovenije

Začuda mirno v duhu sodelovanja

Na seji, kamor je Miran Potrč povabil predstavnike sedemnajstih političnih organizacij, ki se bodo bojevale za svoje sedeže v novi slovenski skupščini, je bilo mirno in delovno, nekaj malega tudi pod vtisom dogajanja na Kosovu. Ključna vprašanja pa se niso nanašala na to, kako bo slovenska skupščina delovala po volitvah ampak, kako operativno zagotoviti njeno delovanje v vmesnem času pred volitvami, ker delo tega organa, kljub temu, da se ne bo loteval kakšnih bistvenih vprašanj naše države, vendarle mora vsaj v minimalnih okvirih potekati naprej. Drugo in nadvse pomembno vprašanje pa je bilo sodelovanje političnih organizacij v oblikovanju principa predlaganja kandidatov za delovanje skupščine, njenih zborov in delovnih teles. Sem je sodilo tudi vprašanje o morebitni profesionalizaciji določenega števila delegatov in ono o urejanju statusa profesionalcev.

Kljub temu, da so se za vmesni, predvolilni čas dogovorili za neobligatorno in fleksibilno obliko sestajanja (za reševanje pomembnejših vprašanj), ki bi se pojavljala še pred volitvami, so menili, da pa vendarle kaže pomembnejše probleme prepustiti delu sveže skupščine po volitvah. Tako naj bi bilo tudi v vprašanji, vezanih na pripravo ustave; poenotili so se v končnem sklepu, da bodo oblikovali ožje delovno telo, le-to pa bo pripravilo poslovnik in druga gradiva, o katerih se bo nato odločala novonastala skupščina. Tako bodo skušali odstraniti morebitne pomisleke novih političnih organizacij, da so bile ob strani, hkrati pa ne bo v pred in povolilnem času zevala praznina in bo nova skupščina imela takoj v rokah že vsaj nekakšen osnutek potrebnih gradiv za nadaljnje delo.

B. Ž. J.

Po prvi konferenci ZKS

Cilj – bogata družba

V nedeljo, 4. februarja, so se slovenski komunisti na svoji konferenci dokončno poslovili od ZKJ. Takšne, kot je bila pred kongresom, ni več in je tudi ne more biti, so rekli. Za ZKS je 14. kongres končan, zanjo ne obstajajo več njegovi organi, zato tudi ne priznava več nobenih na novo nastalih materialnih obveznosti do njega, s tem je konec tudi individualnega članstva v ZKJ. Zveza komunistov Slovenije bo v naprej delovala kot samostojna politična organizacija z lastnim članstvom, programom in statutom.

Slovenski komunisti so se razglasili za avtonomni subjekt v evropski demokratični levici. Pripravljeni so brez vnaprejšnjih pogojev sodelovati z drugimi republiškimi organizacijami ZK in z ZK v JLA, pa tudi z vsemi demokratičnimi organizacijami v Jugoslaviji. Zato so predlagali Skupščini SFRJ, naj organizira okroglo mizo vseh političnih subjektov. Sodelovali bodo s tistimi, ki se zavzemajo za zagotovitev vseh človekovih pravic in svoboščin po vsej državi na najvišji mednarodni ravni, za svobodno politično združevanje, svobodne, splošne in tajne volitve, za avtonomnost civilne družbe, za takojšen mir in demokratičen dialog na Kosovu, za prekinitev vseh političnih proce-

sov in za opustitev vseh oblik politične diferenciacije.

Slovenski komunisti so na 14. izrednem kongresu ZKJ sicer poskušali storiti vse za resnično prenovo zveze komunistov in za premostitev sporov zaradi dveh povsem nasprotujočih si zasnov socializma. Vendar je bilo vse zaman. Zato slovenska delegacija na njem ni mogla ravnati drugače, kot je. Njen prav je potrdila tudi nedeljska konferenca.

Hkrati pa je sprejela tudi usmeritve za to, kaj je treba storiti, da bi slovenski komunisti s svojim ravnanjem pospeševali, ne pa zavirali reformnih procesov v republiških organizacijah ZK drugod po Jugoslaviji in v državi nasploh, in da bi uspešno nadaljevali svoja prizadevanja za evropsko kakovost življenja, za Slovenijo, ki hoče z Jugoslavijo v Evropo. Kot je poudarila Sonja Lokar, ta trenutek v Jugoslaviji ne gre predvsem za zmago ali poraz komunistov na volitvah. Gre za mnogo bolj elementarne zadeve. Za mir, za samo možnost demokracije in hitrejšega ekonomskega razvoja in to za vsakega posameznika, za vsako družbeno skupino v Jugoslaviji od tako majhne, kot je družina, do tako velike in zapletene, kot sta narodnost in narod.

Slovenski komunisti so na konferenci zasnovali tudi svoj volilni razglas, v njem pa kot prvo obljubili čimprej oblikovanje nove republiške ustave in svoje politično zavzemanje za mirno življenje v okviru evropske civilizacije. Na podlagi tega programa so na konferenci potrdili tudi kandidate, ki jih bodo slovenski komunisti podpirali na spomladanskih volitvah. Njihov kandidat za predsednika predsedstva SR Slovenije bo Milan Kučan, kandidata za člana predsedstva pa Matjaž Kmecl in Boštjan M. Zupančič. Milan Kučan je ob tem dejal, da si želijo biti slovenski komunisti arhitekti novega v slovenski družbi in to skupaj z drugimi, ki si želijo isto. V to sodelovanje pa stopajo sedanje generacije slovenskih komunistov z dosežki, ki jih ni mogoče spregledati. Milan Kučan je še dejal, da ZKS podpira in si šteje za priznanje tudi kandidature tistih članov zveze komunistov, ki so to bili do nedavnega, zdaj pa kandidirajo na listah drugih.

Za konec pa še beseda o imenu organizacije. Na konferenci je bila namreč na programu tudi razprava o pobudah za spremembo oziroma dopolnitev imena organizacije. Tako se bo leta v prihodnje imenovala: **ZKS – stranka demokratične prenove.**

Konec radikalizma

Novinarji in politični konkurenti ZKS bodo z zadnje seje konference ZKS (zdaj tudi Stranke demokratične prenove) potegnili v žarišče predvsem dvoje: pristanek na konfederativno ureditev Jugoslavije in spremenjeno ime – nekakšno javno odpoved komunističnim idealom in notranji trdnosti jugoslovanske komunistične zveze.

Od kota, iz katerega bodo gledali ocenjevalci, bo seveda odvisno, kakšne bodo končne ocene. Že zdaj pa se jih da predvideti.

Opozicijski ocenjevalci bodo – v skladu z že dosedanjim stališčem, izraženim v pregovoru: Volk dlako menja... poskušali dokazati, kako se ZKS skriva za argumenti in stališči, ki so jih izrazili že drugi: vse v prid volilnemu marketingu.

Ocenjevalci z druge skrajnosti bodo seveda v tem ravnanju videli izdajo komunistične poti, odpoved temeljnim komunističnim načelom in vsemu, kar je bilo v revoluciji krvavo izbojevano.

Najprej: prav bodo imeli oboji! Zveza komunistov je v slovenskem volilnem prostoru naredila kar nekaj uspešnih volilnih potezov. V najtrših mesecih jugoslovanskega sporazumevanja, ki jih je zaključil še neuspešni 14. kongres jugoslovanske ZK, se je najprej potrdila kot **slovenska in samostojna** – ter (verjetno načrtno) s tem izbila iz rok opozicije tisti znani argument, da bo slovenska partija plesala, kakor ji bodo zaradi demokratičnega centralizma naročili iz Beograda. Argument je torej postal brezpredmeten in v politični propagandi neuporaben.

Ali je približevanje opozicijskim programom z zahtevo po konfederalni Sloveniji modro, bo pokazal čas. Po moje bi ZKS naredila precej več, če bi se zavzela za »novi federalizem« in svojo vizijo federacije tudi natančno predstavila. Konfederacija (tudi sicer kaj nestabilna politična forma, ki je malo več časa preživela samo v Švici) v marsikateri glavi povzroča prave travme – kajti pridobila si je zven razpada države: za marsikatero od vas – zven razpada združitve ideje, za katero ste se bojevali. Res pa je tudi, da jo je še mnoge prej že tako ali tako zrušil srbski populizem.

Skratka: nad ZKS – stranko demokratične prenove se bo zdaj zllila množica očitkov, češ, da uporablja adute, ki jih je uporabila že opozicija.

Poglejmo še iz druge skrajne strani! Če hočete imeti stvar – postavljeno radikalno: res je, ZKS je izdala komunistično idejo – izdala je predvsem tisti njen del, ki govori o tem, da si je treba oblast izbojevati v revoluciji in je potem, ko jo že imaš, ne izgubiti.

V klasičnem marksističnem slovarju bi lahko dejali, da se je ZKS iz skrajne leve (o maoistih v Jugoslaviji pač težko govorimo) premaknila precej bolj proti sredini. Prostor na levi je zapustila – morebiti v prihodnosti tudi kakšni novi komunistični partiji v uporabo. Vendar je treba vedeti, da dandanes tudi v demokratičnih deželah skrajnosti ne pridobivajo na teži in na koncu skrajna desnica in skrajna levica ostaneta sami na dnu volilnega koša.

Po tej konferenci bo, vsaj kar zadeva program Zveza komunistov nesporno manj prepoznavna in manj različna od konkurentov. Njeni aduti utegnejo biti celo zunaj čistih programskih vsebin: ponuja stabilnost, zanesljivost prehoda in voljo po spreminjanju, ki jo je tudi edina od konkurentov (Socialistična zveza sicer po svoje tudi) lahko v zadnjih mesecih dokazala. Ogrožajoči fanatizem v delu Jugoslavije ji je omogočil, da se je brez načelnih zadržkov lahko tudi odlepila od nevhvaležne vloge edine nekritične povezave Slovenije z Jugoslavijo – in se postavila v vrsto vseh, ki sicer jugoslovanske povezave ne zavračajo, vendar jo želijo postaviti na nove temelje.

Slovenska ZK se je torej z zadnjo konferenco poslovila od radikalizma, svoj vstop v Evropo je plačala z zmehčanjem svojega socialističnega programa – njegovega programskega približevanja socialni demokraciji in oddaljevanja od dosedanjega pojmovanja socializma. Za njen vrh to morda ni bila pretežka odločitev, za marsikoga iz občinskih struktur utegne biti življenjski udarec. Za široko članstvo pa... no, saj bomo videli.

Gojko Bervar

Čas dela za demokratično rešitev

Zdi se, da se je začel razplet v jugovzhodni Jugoslaviji naglo približevati. In gotovo je, da ne bo takšen, kakršnega je napovedal Slobodan Milošević v svoji znameniti knjigi Leta razpeta.

Če se je še pred kratkim zdelo, da ima srbski politični vrh v rokah skoraj vse ključne oblasti nad celotno Jugoslavijo, se je v minulih dneh izkazalo, da nima skoraj ničesar več. Razplet se je začel pravzaprav že na izrednem partijskem kongresu, na katerem je Milošević začutil priložnost, da se dokončno otrese nadležnih Slovencev. Toda zgodilo se je tisto, kar je verjetno najmanj pričakoval: jugoslovanska partijska organizacija se je sesula s tem pa je srbski vodja ostal brez pomembnega mehanizma, s katerim je lahko manipuliral v celotnem jugoslovanskem prostoru. In za povrh je kongres sprejel še sklep o večpartijskem sistemu, ki sicer nima nobene formalne moči, a bo zato Miloševića zavezoval v moralnem smislu.

Takoj po kongresu so se začele demonstracije na Kosovu.

Miloševićev štab je v njih našel novo priložnost, da z velikimi retoričnimi manevri obračuna s Slovenci, ki naj bi podpirali albanske separatiste – toda razvoj dogodkov je šel v drugo smer. Srbska policija se je nekaj časa še lahko izživljala nad »teroristi«, potem pa je tako domači kot mednarodni javnosti začelo postajati jasno, da Srbi sploh ne obvladujejo razmer in da silijo v krvavo avanturo, ki se lahko sprevrže celo v državljansko vojno. V tistih trenutkih se je vendarle zganila federalna mašinerija in poslala na Kosovo vojsko. »Terostisti« so jo sprejeli odprtih rok in to je bil kajpak nov Miloševićev moralni poraz. Spreten kot je, se je sicer za nekaj časa znova skril za hrbet Drnovška, Kadijevića in Gračanina, kot da z desetdnevnim prelivanjem krvi v pokrajini nima prav nič skupnega.

Toda kosovsko politično prizorišče je v teh desetih dneh doživelo neverjetno evolucijo, tako da Beograd ne bo nikoli več mogel poveljevati po dosedanjih obrazcih. Predvsem se je tako rekoč v nič razblinila partija, ki jo vodi Rahman Mo-

rina, s tem pa je srbski politični vrh ostal brez svojih marionet, ki so s solzilcem in gumijevkami vladale v imenu »poštenih Albancev«. Iz doslej, kot se je zdelo, brezoblične albanske politične množice se je izkristaliziralo legitimno predstavništvo in Milošević se je znašel iz oči v oči s partnerjem, s katerim se bo moral pogajati. Gre za pisatelja Ibrahima Rugovo, novinarja Vetona Surroija in nekatere druge intelektualce, katerih politični profil bi lahko še najbolje opredelili z »demokratično opozicijo«. Tako se je ortodokсни srbski politični vrh znašel v čudno komičnem položaju, da še doma nima prave opozicije, a se je prisiljen pogajati z albansko, ki bi jo še pred kratkim kar pozaprl.

Kaže, da se Milošević ne bo toliko ponižal, da bi sam sedel za pogajalsko mizo! te »umazane posle« bodo zanj opravili drugi, recimo predsednik vlade Stanko Radmilović, ki je minuli teden Jugoslavijo presenetil z izjavo, da je čas enoglasja mimo in da ne bi smeli imeti predsodkov glede političnega organiziranja na Kosovu. Mimogrede: ne gre za nikakršen

ideološki zasuk, temveč za čisti pragmatizem. Ze podpredsednik zvezne vlade Aleksandar Mitrović je namreč dal vedeti, da partije na Kosovu pravzaprav ni več, in srbska politika se pač mora prilagoditi novim razmeram; v nasprotnem primeru tvega, da bosta Marković in Drnovšek povsem prevzela vajeti, to pa bi bil de facto dokončen Miloševićev politični poraz. Svojo kariero je namreč zgradil na Kosovu in če se javnost nenadoma ovede, da so drugi prisiljeni popravljati njegove napake, bo čez noč konec njegove karizme.

Seveda ne smemo pričakovati, da se bo srbski establishment kar tako sprijaznil z novimi razmerami na Kosovu in v Jugoslaviji. Po sedanjem taktičnem umiku se bo gotovo reorganiziral in skušal sprožiti nov krizni cikel. Politika Slobodana Miloševića je namreč načelno lahko uspešna le v kriznih razmerah in ekscenčnih stanjih. Zato Miloševićev štab tudi tako postrani gleda na uspehe Markovićeve gospodarske politike; bolj kot se bodo razmere v Jugoslaviji normalizirale, manjše bodo možnosti

za izvoz revolucije. Mimogrede: predsednik srbske vlade Stanko Radmilović ni prav nič dobre volje sedel za pogajalsko mizo z Dušanom Šinigojem, to je bilo moč dobro videti tudi na televiziji. Gre za to, da so Srbi pač morali sprejeti Markovićovo pobudo; predsednik zvezne vlade je trenutno zanje premočan. Slovenija pa je, če lahko pripomnimo, preveč zaletavo odhitela stiskati roko sprave Radmiloviću, saj nima še prav nobenih zagotovil, da so se Srbi pripravljeni spremeniti.

Sedanji trenutek je vsekakor primeren za odločnejšo ofenzivo demokratičnih sil. Ne gre le za to, da čas objektivno dela proti vsem različicam neoboljševizma, temveč je tudi ta s svojimi avanturami, kakršni sta izredni partijski kongres ali kosovski prelivanje krvi, sam zablodil v slepo ulico. Samo vprašanje časa je, kdaj se bo ustrezno razslojilo tudi srbsko politično prizorišče in bodo mitingarsko retoriko izrinile različne demokratične alternative.

V takšnem političnem prostoru bo kult Slobodana Miloševića

doživel hitro erozijo. Saj ga bodo njegovi pristaši naposled lahko zrinili tudi na najvišji piedestal, recimo na mesto nespornega vodje kakšne jugoslovanske komunistične partije, seveda pa se je treba vprašati, na koliko glasov lahko takšna partija računa. Sicer pa je stranka takšnega profila več kot nujna; nekam je namreč treba »spraviti« tako imenovane zdrave sile, ki zdaj praktično povsem onemogočajo zvezo komunistov, ki bi po temeljiti prenovi še vedno lahko ostala »v igri«.

Skratka, v tem trenutku smo priča nadvse ugodnemu razpletanju jugoslovanske notranje-politične štrene. Seveda pa bi morale demokratične sile hitro izrabiti trenutek, ne pa čakati, da se dogmatska fronta reorganizira. Kako so demokratične sile izkoristile osvojene pozicije, pa bomo lahko videli ne le pri sprejemanju nove ustave, temveč bomo lahko sodili predvsem po poglobljanju procesov normalizacije na Kosovu.

Boris Jež

Politična nihanja v Evropi

Vedno več je scenarijev, ki se ukvarjajo z neposrednim političnim razvojem v Evropi. Temeljijo na dogajanjih v minulem letu, vendar pa tudi na ugibanjih in željah posameznikov, predvsem tistih, ki se ne morejo sprijazniti z možnostjo, da utegnejo izgubiti vsaj privilegije, če že ne visokih političnih položajev.

Jugoslavija je skoraj vedno vključena v takšna ugibanja, skoraj nikoli pa tako, kakor si sami zamišljamo. Vstopamo v Evropo, pa čeprav politična Evropa, skrojena po novih merilih, ni preveč navdušena nad našo prisotnostjo. Skupščina Jugoslavije je sprejela posebno deklaracijo o nadaljnjem razvoju našega sodelovanja in z integracijskimi združenji v Evropi in to je poslala vladam vseh evropskih držav in vsem regionalnim organizacijam na celini. Začel se je tudi formalni postopek, s katerim potrjujemo pripravljenost in zainteresiranost Jugoslavije, da bi postala članica Evropskega sveta. To je bilo sicer Svetu Evrope znano že prej, saj so o tem podrobneje govorili med nedavnim obiskom predsednika parlamentarne skupščine Sveta Evrope Andersa Bierka v Jugoslaviji.

Korak naprej je bil nastop zveznega sekretarja za zunanje zadeve Budimirja Lončarja na Francoskem inštitutu za mednarodne odnose, kjer je dejal, da si naša država prizadeva absorbirati najboljše del evropske civilizacijske dediščine; želi pa se vključiti tudi v evropske integracije, ki projektirajo celino

kot celoto.

Na istem inštitutu je nekaj prej zahodnonemški kancler Helmut Kohl razlagal »nemško vprašanje«, Budimir Lončar pa (je) reševal dilemo o tem, ali je Jugoslavija bolj evropska ali bolj neevropska država. Ni samo evropska in tudi ne samo neevropska, je evropska in neevropska, kajti »neevrsčenosti je globalna platforma za bolj demokratične in enakopravnejše mednarodne odnose na svetu v celoti«. Dejal je tudi, da je Jugoslavija v svojem razvoju v primerjavi z nekaterimi vzhodnoevropskimi državami že dosegla takšne prodore na političnem, gospodarskem in duhovnem področju, kakršne morajo vzhodnoevropske države, ki dramatično odmetavajo spono administrativno-ukazovalnega sistema, še le doseči.

V nekaterih primerih se je tudi že pojavila teza o »zaščiti socializma«, za katero je najpogostejše čutili poskušne, da bi zavrli napredek in ohranili ostanke starega sistema, ki se mu mora kar precej funkcionarjev zahvaliti za položaje in razne ugodnosti. Če sodimo po dogajanjih v neposredni preteklosti, lahko pričakujemo nadaljevanje izenačevanja »življenjskih pogojev« komunističnih partij z drugimi strankami in grupacijami v državah, kjer izenačevanja niso izvedli. To se predvsem nanaša na ukinitje partijskih organizacij, v podjetjih in ustanovah, v armadi in policiji; šele kasneje bi začeli tudi z delitvijo imovine

z drugimi strankami.

Kdo vse se bo v neki državi pojavil kot politična stranka na parlamentarnih volitvah, ta trenutek ne vedo niti najbolj poučeni. V skoraj vseh teh državah in v njihovih republikah so organizacije, kot so Ljudska fronta, Državlanski forum in še veliko drugih strank, gibanj in skupin. Vse hočejo na volitve. Nekaterim bo uspelo prodreti s kandidati, drugim (pa) ne. Slednji bodo odstopili svoje mesto tistemu, ki jim bo največ obljubil.

Vsemu temu pravijo pluralizem.

Res je, da je nujno potreben, vendar pa utegne biti nevaren, če njegove oblike in tempo razvoja niso usklajeni s specifičnostmi vsake države. Vedeti je treba, da oblike pluralizma niso pogojene s formulirji, vzorci, ki jih je mogoče preslikati od drugih držav.

Neke vrste naravni most med vzkloplo vzhodno Evropo in zelo vabljivo Evropo dvanajsterece naj bi bili obe nemški državi, že povezani ali pa vsaka zase, vendar s posebno nalogo: ne spreminjati evropskih meja! Dejstvo je, da bi si še pred enim letom le malokdo upal napovedovati spremembo državnih meja na celini. Po dveh globalnih vojnah, po desetletja dolgi hladni vojni, pa izoblikovanju politično-ekonomske medsebojne odvisnosti in sožitja na temelju Helsinške listine je prevladovalo prepričanje, da so evropske meje postavljene enkrat za vselej in da o njihovi spremembi sanjajo le iracionalne politične ambicije.

tične ambicije.

Zdaj ko je železna zavesa dokončno odstranjena, je tisto, česar si večeraj še zamišljati nismo mogli, danes že nekako stvarno in neizogibno. Če je v tej zvezi še kakšen dvom, potem je en sam: ali bodo novi evropski zemljevid risali smodnik in tanki, ali pa bodo vlogo prevzela suptilnejša, vendar enako smrtonosna orožja? Z drugimi besedami povedano: ali bodo gospodarska moč, tehnologija in politična sredstva dovolj za osvojitve samostojnosti oziroma definiranje novih vplivnih področij, ali pa bo znova spregovorilo orožje?

Pri iskanju odgovora na to vprašanje se misel vrača k namigom, da bo Nemčija epicenter prihodnjih sprememb v Evropi. Ponovna združitve dveh držav in enega naroda je skorajda neizogibna, pa četudi bodo – sodeč po sedanjih zadržkih – minila do takrat še desetletja. Najbolj vneti zagovorniki združitve upoštevajo ostanke hladne vojne, občasno uveljavljanje pravice do samoodločbe, zamotan proces vseevropske prostovoljne integracije, protinemško razpoloženje ponekod na Zahodu ter ekonomske interese Nemcev, pa kljub temu menijo, da do združitve dveh Nemčij ne bo prišlo kasneje kot v desetih letih.

Odločen dejavnik bo brez dvoma gospodarska ozdravitev nemškega vzhoda. Ko bosta Bonn in Berlin ugotovila, da se je gospodarstvo vzhodno od Labe postavilo na lastne noge, da je dovolj močno in da se lahko brez bolečin ob zahodni pomoči vključi v standarde tržne ekonomije, potem bo vprašanje združitve nemških držav »samo še

problem dneva«. Povsem formalno je vprašanje, kako bodo novo državo razglasili in kakšno bo prihodnja nemška država – zvezna republika, konfederacija... Skoraj nobenega dvoma pa ni, da si bo takšna, velika in močna Nemčija, zaželela biti še večja in še močnejša ter gledati na svojo novo vlogo skozi staro, že znano optiko.

Na političnem zahodu tudi v članstvu Sveta Evrope in v Evropski skupnosti na naglico nemškega razvoja in napredka ne gledajo s prevelikim zaupanjem. Na današnjem srečanju zahodnih zunanjih ministrov, kjer so poskušali pospešiti pogajanja o razorožitvi, je prevladoval vtis, da so malo zmedeni zaradi možnega razvoja nemškega vprašanja in da se ne znajdejo v novem položaju, ki je nastal zaradi dogajanj v SZ in dejstva, da je Varšavski pakt praktično izgubil svojo vojaško ostrino. Roland Dumas je po stari navadi francoske diplomacije čisto nedoločeno razmišljal o širokih perspektivah novih možnih opcij, vendar pa se je vzporedno s tem držal tistega, kar je zanesljivo: francoske in druge evropske čete bodo še ostale v ZR Nemčiji, tudi potem, ko se bodo ameriške in sovjetske čete že umaknile.

Razmišljanje o Evropi z več kakor 12 zvezdicami se bo še precej časa ustavljalo pri vprašanju, kaj je resnični cilj sovjetske politike varnosti v Evropi (mimo površnega predstavljanja »Skupnega evropskega doma«)? To je še posebno zanimivo zdaj, po velikih spremembah v vzhodni Evropi in zavračanju ideološkega plašča ter koncepcije Varšavskega sporazuma kot

čuvarja socialistične skupnosti. Ena stvar je govorjenje, da mora Varšavski sporazum postati politično-vojaška aliansa enakopravnih partnerjev oziroma nacionalnih oboroženih sil (ki očitno niso in ne morejo biti enakopravne), katerega temeljna vojna doktrina bi bila obramba! Drugo pa je, če vse to vključimo v obstoječe odnose in usmeritve, ko se sovjetske vojaške enote preprosto umikajo iz nekaterih držav, ko se bliža proces združevanja Nemčije in ko zahodni partnerji ne kažejo prevelike volje, da bi gradili združevanje Evrope tudi na razoroževanju.

Ni dvoma, da je proces v vzhodni Evropi začel z molčecim pristankom Moskve, toda, ali je Moskva pripravljena tudi na procese nevtralizacije in celo še na nekaj več: na pristo izbiri vsake vzhodnoevropske države, da se odloči za en ali drugi blok, kar so napovedovali že pred 15 leti v Helsinkih?

Če se zdaj popravljajo krivice, storjene na vzhodu, naj povemo, da je nekaj neresenih vprašanj tudi na zahodu. Francoski predsednik Mitterrand je svaril nove vzhodne voditelje, naj ne pričakujejo preveč od kapitalizma, saj mu ni uspelo poravnati marsikatero socialne, kaj šele nacionalne krivice. Skoraj v vrsti čakajo na rešitev Baski, Korzičani, Katalonci, Iraci, nesporazumi se pojavljajo med belgijskimi Flamci in Valonci, pa še bi lahko naštevali. Evropa žari zaradi nacionalnega utripa, zato je težko napovedovati, kako se bo vse to končalo.

Florian Laimis

Popuščanje v deželi apartheida

Končno bodo sedli za zeleno mizo do zdaj nespravipljivi nasprotniki v Južni Afriki; belopolta vlada in gibanje temnopoltih, ANC (Afriški narodni kongres). Grožnje za vojsko in brutalnimi policijskimi represijami so se umaknile prednostim okrogle mize. Šele potem, ko so silno drage metode prisiljevanja prignale do nesmisla, so se ljudje odločili za pogovor, za naravno in najcenejšo metodo.

Resničnost: legalizacija Afriškega narodnega kongresa ANC, Panafriškega kongresa PAC in KP Južne Afrike je postavila odnose v Južnoafriški republiko na povsem nove osnove, ki pa jih je nekaj dejanj že precej časa napovedovalo. Nenadoma so možne stvari, ki so bile pred nekaj meseci še nedotakljive. Kakor so se sesuli prejšnji režimi v vzhodnoevropskih državah, tako je zdaj prišel do svojega konca tudi apartheid v Južni Afriki. Dokazi?

— lani se je število temnopoltih prebivalcev, ki so brez ukaza o aretaciji sedeli v zaporu, zmanjšalo od 1000 na deset;

— izpuščeni soborci Nelsona Mandele so dobili potne liste in dovoljenje, da lahko potujejo v Lusako, kjer je uradni sedež prezidija ANC,

— zoper množične demonstracije, ki so v še vedno veljavnem izrednem stanju strogo prepovedane, niso ukrenili ničesar,

— plaže so od zdaj delo odprte za ljudi vseh ras, čeprav so se poleti aretirali vsakega mešanca, ki si je »držil« kopati na plažah, ki so bile namenjene le belcem;

— ANC že dolgo leta velja za državi sovražno organizacijo, zdaj pa lahko nastopa v javnosti in razvija svojo zastavo;

— vojaški rok so z dveh let skrajšali na polovico, vojaška oklepna vozila pa so umaknili iz črnskih delavskih predmestij, imenovanih Township.

Preseneča vloga, ki so jo na-

menili Nelsonu Mandeli. Vlada je obtožila veleizdaje in obsojila kot vrhovnega terorista. Že 27 let preživlja svoje življenje kot politični jetnik. Že nekaj časa je zaprt v neki privilegirani »jetnišnici« v bližini Capetowna, kjer sprejema pomembne sogovornike: ministre, sindikalne voditelje in cerkvene predstavnike, kakor tudi svoje kolega iz gibanja ANC. Pred nedavnim so mu dovolili tudi telefonski pogovor z Lusako v Zambiji, kje je sedež ANC.

Že 71-letnega Mandelo obravnavajo kot prihodnjega političnega partnerja. Kdor bere dokument, ki ga je julija lani izročil tedanjemu predsedniku države Bothu, dobi vtis, da je to politik, da je državnik. Ko je govoril o političnem položaju v Južni Afriki, je Mandela dejal: »Beli Južnoafričani so tukaj doma. Hočemo, da bi še naprej živeli med nami in si z nami delili oblast.«

V dokumentu, ki je konec januarja prišel v javnost, se je Mandela zelo zavzel za pogajanja. Takole pravi: »Sporazum z ANC in uvedba nerasistične družbe je edina pot, edina možnost, da bi našo bogato in lepo deželo rešili madeža, ki je odvrčal od nje ves svet!«

Nadalje pravi še tole: »Dогоovoriti se je treba najprej o dveh političnih problemih, da bi lahko verovali v skupno prihodnost. Prvi je naša zahteva po enaki volilni pravici za vse – v enotni državi, drugi pa bojazen belcev pred načelom »en človek, en glas« in njihova želja po jamstvu, da v prihodnje temnopolti ne bodo vladali nad belci, da se torej ne bi pojavil obratni apartheid. Odločilna naloga bo zblizati ti dve nasprotujoči si stališči. To bo možno le tedaj, če bosta obe strani pripravljene na kompromis.«

Zaslugo, da so takšna pogajanja končno le možna, gre pripisati novemu predsedniku države F.

Nelson Mandela v mladih letih, preden so se za njim za 27 let zaprla vrata jetnišnice. Dočakal je čas popuščanja in uresničenja idej, za katere se je neomajno bojeval desetletja dolgo.

W. de Klerku, ki je septembra lani prevzel vodstvo v Pretoriji. Spoznal je, da je politika njegovega predhodnika vodila v slepo ulico in da je nova zapoved kooperacija, ne pa konfrontacija. De Klerk je obenem z zunanjim ministrom Pikom Botho 13. decembra sprejel Nelsona Mandelo in z njim razpravljal o dokumentu, ki ga je prejšnji državni predsednik Botha očitno nadvse ošabno vrgel v koš.

Odgovor na predloge južnoafriške vlade so pripravljali v Stockholmu. Tja je dopotovalo najvišje vodstvo ANC, poleg tega pa voditelj južnoafriške KP Joe Slovo in več drugih uglednih nasprotnikov apartheida. Na evropski sever so prišli zato, ker tam že nekaj časa voditelj ANC Oliver Tambo okreva za posledicami možganske kapi. Razgovor v Stockholmu je bil posvečen ne le odgovoru južnoafriškemu predsedniku De Klerku, temveč tudi strategij prihodnjih akcij ANC v novih okoliščinah, ki so se pojavile v Južni Afriki.

fl-

Človekove pravice čedalje bolj v ospredju (1)

Steber državnega in mednarodnega napredka

Človekove pravice oziroma človeško dostojanstvo so ključnega pomena v svetovnem razvoju. Najnovejša dogajanja v vzhodni Evropi (romunski dogodki so bili krut vrhunec) so to še posebej poudarila. Hočeš nočeš sodi v ta okvir tudi Kosovo, pa če si ga še tako prizadevamo politično in geografsko omejit. Vrača pa je še marsikje na svetu: na afriški celini, v Latinski Ameriki, Aziji, navsezadnje pa tudi v Evropi. Pomembno pa je, da gre pri vsem tem manj za državna ali nacionalna vprašanja kot za probleme človeka in njegovih pravic. Prav človek naj bi čimbolj nemoteno in kar najbolj suvereno sodeloval v svetovnem razvoju.

Emancipacija narodov je že dosegla lepo mero zrelosti. Človek pomeni več, zlasti še sedaj, ko je takorekoč že konec obdobja kolonializma in blokovskih antagonizmov, dodaja torej, ko je na svetu vladala hladna vojna. Položaj se je močno spremenil. Med velesilami ni prišlo le do popuščanja napetosti, marveč se med njima krepijo vezi, ki so v prid trajnemu miru in sodelovanju. Posebej je treba omeniti, da sta velesili pričeli iskreno sodelovati tudi v okviru Združenih na-

rodov in v številnih drugih svetovnih ali regionalnih ustanovah, kakršna je, med drugimi, tudi KVSE (Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi).

Združene države Amerike imajo človekove pravice, kakor je svojčas pravil že predsednik Roosevelt, »za steber državnega in mednarodnega napredka«. Človekove pravice so ena od prednostnih zadev ameriške politike, takoj za varnostjo in ohranitvijo gospodarske stabilnosti. Pod predsednikom Reaganom so

Združene države problematiko človekovih pravic po svetu še bolj ideološko obarvale, kar pa ni povzročilo večjih zaostreitev tudi zavoljo nenadnih in dragecenijskih premikov v Sovjetski zvezi in pozneje v vsej vzhodni Evropi.

Takšna ameriška politika je vplivala tudi na zahodno Evropo, ki je v zadnjih letih (zlasti po podpisu helsinške listine leta 1975) začela oblikovati »natančen in razčlenjen sistem varstva človekovih pravic«. V tem je že daleč pred drugimi. Ne smemo namreč pozabiti, da so v Rimu že leta 1950, se pravi sredi hladne vojne, sklenili Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, ki vključuje vrsto pomembnih civilnih in političnih pravic.

K uveljavljanju politike človekovih pravic pa veliko prispeva tudi Sovjetska zveza s svojimi no-

tranjnimi spremembami. Pripravljala se na reformo pravosodnega sistema, pričela je oblikovati možnost za »politični in družbeni status človekove osebnosti«, pri osrednji vladi so ustanovili posebno, kvalificirano telo za človekove pravice... Politično pripravljenost so potrdili tudi z dejanji. Izpustili so vrsto političnih zapornikov, kmalu pa bodo začeli veljati tudi novi predpisi o gibanju prebivalcev, ki jim bodo nemoteno izdajali potne listine.

Sovjetska zveza je predlagala, da bi bila prihodnja svetovna konferenca o človekovih pravicah leta 1991 v Moskvi. Gorbačov se ne obotavlja. Sprejel je določila helsinške konference in SZ je tudi uradno sporočila, da sprejema veljavnost mednarodnega sodišča za človekove pravice. Še zlasti pa je vredno poudariti, da je sovjetska delegacija na 43. zasedanju svetovne organizacije privolila tudi v sklep o »mednarodnem nadzorstvu nad izvajanjem človekovih pravic«.

Sovjetska politika se vse bolj smelo usmerja v uresničevanje človekovih pravic. Vprašljivi so sicer njeni pogledi na nekatera dogajanja (kakršna so zadnje ča-

se na primer v baltskih deželah), toda pri tem se moramo zavedati, da ima Gorbačov še zmeraj veliko notranjih težav in da »mora paziti, da se mu streha preprosto ne zruši na glavo«, kakor je na zadnji seji Ekonomsko-socialnega sveta ZN v Ženevi dejal mehiški predstavnik.

Človekove pravice so vse bolj pomembne tudi v politiki in organizaciji helsinške konference o varnosti in sodelovanju v Evropi. Na predzadnjem zasedanju na Dunaju je ta organizacija sklenila, »da imajo vsi vidiki človekovih pravic enako vrednost in da jih ni moč ločevati. Zlasti so v ospredju stališča o verskih pravicah (zadnje večinoma sodijo, da so izredno dobro razčlenjene) in o pravicah narodnosti. O slednjih je najbolj uveljavljeno mnenje, da so vsekakor velik napredek, pa čeprav (po belgijskem mnenju) še nimajo »dovolj trdne pravne podlage«. Tako mnenje izhaja iz prepričanja, da bi jih moral urejati »bolj obvezujoč mednarodni dokument«. V zvezi s tem pa vsekakor velja omeniti sklep o »kolektivni pravici«, ki v bistvu potrjuje, da ne gre več za posameznike, pač pa za »celoto«.

O narodnostih naj povemo, da so jim priznali pravico do nemotenega napredka na štirih življenjsko pomembnih področjih (v informativni dejavnosti, pri stikih med ljudmi, v kulturi in izobraževanju), da pa se vse bolj uveljavlja prepričanje, da bi bilo treba upoštevati še gospodarsko podlago. Med pomembnimi zadevami, ki so si jih zadale podpisnice helsinške listine, je usklajevanje nacionalnih zakonodaj, o čemer so razpravljali na letošnjem zasedanju v Københavnu, na programu pa bo tudi prihodnje leto na sestanku v Moskvi.

Kaj pa neuvrščeni? Žal jih v zvezi s človekovimi pravicami ni mogoče pohvaliti. Bili so sicer pobudniki mnogih pomembnih mednarodnih listin o tem vprašanju, večinoma pa še zmeraj izhajajo iz pravice narodov do osvoboditve in samoodločbe, iz boja proti apartheidu, iz tega, da bi bilo treba napraviti konec tujim zasedbam in podobno. Bolj malo pa razmišljajo o »individualnih« človekovih pravicah, ki jih tudi ne uveljavljajo dovolj dosledno.

(nadaljevanje prihodnjič)

Gospodarska gibanja in dosežki

Ko smo lani jeseni, pred spektakularnim napadom zvezne vlade na inflacijo, ugotavljali, kakšni so trendi tekočih gospodarskih gibanj v Sloveniji, smo imeli pred seboj tako podobo: dokaj ugodna dinamika izvoza, uvoza in proizvodnje; zmanjševanje števila zaposlenih in ob tem povečevanje produktivnosti dela v gospodarstvu; zelo dinamično naraščanje števila novih registriranih malih podjetij – zlasti zasebnih; kljub visoki stopnji se inflaciji statistično izkazano realno povečevanje osebnih dohodkov zaposlenih, pokojnin pa tudi realne rasti drugih oblik tekoče porabe; kljub temu stagnacija oziroma nazadovanje prodaje v trgovini na drobno; kar precejšnje realno nazadovanje izplačil za investicije v nove objekte – kljub določenim impulzom, ki so jih investicijam dajali posegi razvojnega dinarja.

Tako je bila ocena, da se bo – sintetično vzeto – gospodarska aktivnost v Sloveniji, izražena skozi rast družbenega proizvoda, v letu 1989 povečala za kak odstotek oziroma da bomo leto zaključili s pozitivno gospodarsko rastjo. Za leto 1990 pa je bilo ocenjeno, da je za Slovenijo – glede na trende v njenem gospodarstvu – potencialno možna eno do dvo odstotna gospodarska rast.

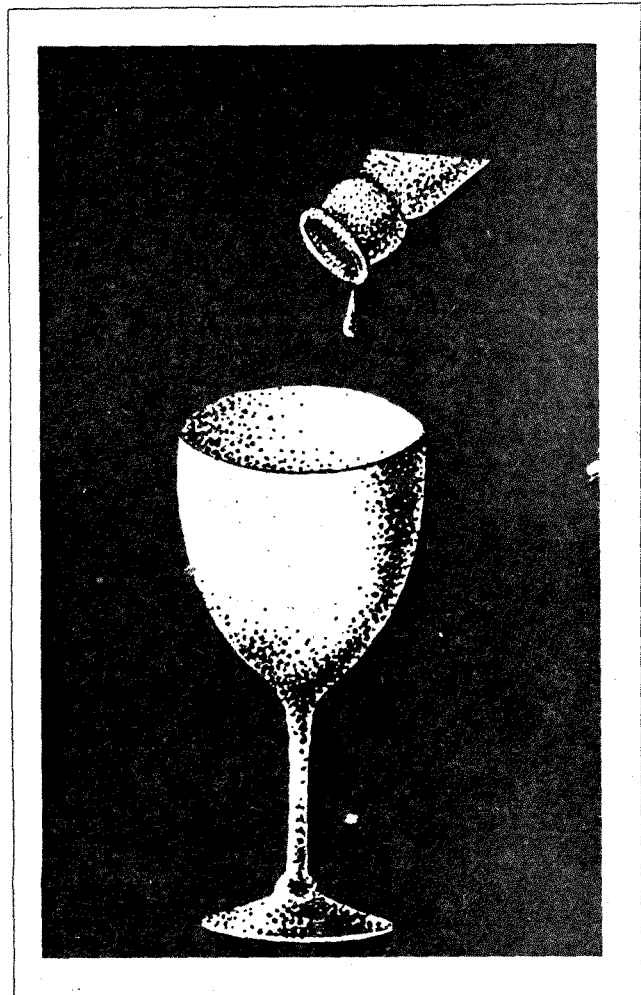
Razumljivo je, da je ta trenutek utrip v gospodarstvu, kot ga lahko izmerimo prek običajnih indikatorjev tekočih gospodarskih gibanj, nekoliko slabši od tistega v lanskem jeseni, s katerim smo vstopili v obdobje spopada z inflacijo. Impulzni trendi pri proizvodnji so ta trenutek negativni, v novembru in decembru se je poslabšala podoba pri večini indikatorjev

ko slabšimi rezultati, kot je izgledalo, da ga bomo. Proizvodnja v industriji je bila večja kot leto poprej za 1,1%, izvoz, izražen v dolarjih, pa po končnih podatkih za 4%, v okviru katerega konvertibilni izvoz za 5,9%. To se je zgodilo ob 10,4% povečanju

nja izredno dinamičnih sprememb oziroma procesov v slovenskem gospodarstvu, ki jih sprožajo pritiski in potrebe po čedalje bolj elastičnem prilagajanju nastalim tržnim razmeram; 2) iz upoštevavanja izvoza kot še vedno najpomembnejšega možnega

goče zbrati, struktura registriranih novih malih podjetij začnjenja spreminjati – v prid tudi tistim, ki bodo vsaj v podporo proizvodni sferi, če že ne njen del. Proces nastajanja novih podjetij bi pravzaprav moral ustvarjati nove proizvode in storitve oziroma uspešneje zapolniti dosedanje tržne praznine ter spodbujati večjo iniciativnost in konkurenčnost. V čedalje več »starih« podjetjih pa vedno resneje preštevajo, kdo in v čem je tehnološki ali ekonomski presežek. Prav to bo v naslednjih mesecih pripeljalo do svojevrstnega novega indikatorja tekočih gospodarskih gibanj, indikatorja, ki ga doslej pri nas nismo poznali, soočenje z vprašanjem pa je več kot nujno – če naj bi težili k produktivnosti, ki bi bila taka kot povprečna v Evropi.

Konjunktorno ogledalo gospodarstva nam pokaže, da se je število naročil podjetjem za domači trg še nekoliko zmanjšalo, da pa je tudi v naročilih za izvoz nekaj več tistih podjetij, ki jih ocenjujejo kot slaba – čeprav je raven naročil, sodeč po anketah, približno taka kot v letu 1988, ko smo jo ocenjevali kot dovolj ugodno. Zaloge so bile v industriji ob koncu leta še nekoliko nižje kot pred enim letom, predvsem zato, ker so se precej zmanjševale zaloge blaga za široko porabo. Preskrbljenost proizvodnje z domačimi in uvoženimi surovinami je bila ob koncu leta dovolj dobra. Ključen je torej trg – zlasti dogajanje na domačem prizorišču. V pogojih gospodarjenja, ki so prvič po dolgi letih več ali manj znani za nekaj mesecev vnaprej – vsaj v glavnih obrisih – bo najtežje vzdržati finančno in likvidnostno. Pa to ne velja samo za gospodarstvo, ampak tudi za zagotavljanje delovanja javnih služb. Pri tem slednjem sicer trenutno – gledano globalno – sredstev še ni premalo, vendar pa je ob vzpostavljanju novih rešitev po ukinitvi sisov in ob drugačnih potrebah v operacionalizaciji, ki naj bi vodila tudi k večji smotrnosti in racionalnosti, ta hip problem predvsem v tem, kako čim bolj učinkovito in primerno spraviti sredstva do izvajalskih organizacij. Na področju

uvoza. Tako proizvodnja kakor tudi izvoz in uvoz imata na ravni vse države višje stopnje rasti v letu 1989 – in s tem v povprečju nekoliko višjo gospodarsko dinamiko. Vseeno je pozicija slovenskega gospodarstva v razmerah,

generatorja gospodarske aktivnosti, pri čemer je seveda določen pomislek v tem, da bi v primeru, če se mesečne rasti cen ne bi ustavile, sedanji stabilni tečaj tujih valut lahko potisnil izvoznike v izgube, zaradi česar bi se zmanjšal njihov motiv za izvoz; 3) iz poznavanja konjunktore na tujih trgih, ki ostaja dovolj ugodna. Pridati velja, da je vendarle nov naboj v slovenskem gospodarstvu tudi dejstvo, da kot gobe po dežju poganjajo nova mala, zlasti zasebna podjetja, ki jih je po nekaterih ocenah ali skupaj že več kot 2000, zares novih pa je menda okoli 1200. Prav v zadnjem času se po informacijah, ki jih je mo-

tekočih gospodarskih gibanj. Tudi pri izvozu – prevladuje ocena, da se je to zgodilo predvsem v odzivu na tečajno politiko v začetku jeseni, saj je poznano, da se v izvoznih gibanjih politika tečaja pozna šele po določenem časovnem odlogu. Tako smo leto 1989 v Sloveniji zaključili z nekoli-

ko se lomi inflacija, lažja, kot to velja za državo v povprečju. Gospodarske rasti verjetno tudi v Sloveniji v letu 1990 seveda ne bomo imeli – čeprav je potencialno v naslednjih mesecih vendarle možno tudi to. Določen optimizem pa vendarle lahko izhaja iz treh dejstev: 1) iz upošteva-

Reorganizacija državne uprave

Kakšen upravni organ za borčevske zadeve

Času in zahtevam tržnegospodarstvasa bo morala prilagoditi tudi državna uprava, republiška in občinska. Vsa področja družbenih in gospodarskih dejavnosti zdaj spremlja in usmerja 22 republiških sekretariatov ali komitejev. Po novem naj bi to nalogo opravljalo le 15 republiških sekretariatov. V okviru novega Sekretariata za delo in socialno varstvo na bi po prvotnem predlogu v bodoče delovala tudi Republiška uprava za zadeve borcev. Opravljala naj bi naloge, ki se nanašajo na varstvo španskih borcev, predvojnih revolucionarjev, borcev za severno mejo, slovenskih vojnih dobrovoljcev ter na varstvo civilnih invalidov vojne. Delovno področje republiške uprave za zadeve borcev sicer celostno zajema aktualno borčevsko problematiko, vendar pa borci s »statusom« svojega upravnega organa nekako niso zadovoljni. Glede na specifičnost problematike bi radi svoj sekretariat ali pa vsaj upravo, s svojimi pristojnostmi, ki bo vezana neposredno na republiški Izvršni svet ne pa na sekretariat za delo. Tako, kot so s svojim upravnim organom povezani borci na Hrvaškem. To jim je bilo tudi obljubljeno. Zagovornik dobrega in sprotne urejanja borčevske problematike je takšno stališče utemeljil s tem, da gre za specifično problematiko, katere reševanje bi lahko obvladoval le samostojen upravni organ. Odločitev še ni dokončna, snovalec novega Zakona o državni upravi čaka še na mnenje Zveze združenj borcev NOV Slovenije.

Če bi vprašali neprizadetega in občasnega spremljevalca borčevske problematike, bi se ta, ob takšnih utemeljitvah, prejkone opredelil za republiško upravo za zadeve borcev, ki bo v neposrednem in dnevnem stiku z republiškim Izvršnim svetom. Števila zaposlenih takšna Uprava ne bo bistveno obremenjevala, saj reorganizacija državne uprave ne pomeni samo modernizacije uprave, pač pa v prihodnosti tudi zmanjševanje njenega števila.

Pozornosti je bil deležen tudi predlog za izdajo Zakona o financiranju Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije. Sredstva za financiranje dejavnosti Zveze borcev NOV Slovenije so se že doslej zagotavljala v republiškem proračunu in to v okviru sredstev za delovanje družbenopolitičnih in družbenih organizacij. Teh sredstev bodo v prihodnje deležne tiste politične organizacije ali stranke, ki bodo po novem zakonu o političnem združevanju sodelovale na volitvah. Koliko bo katera dobila, bo odvisno od njenega uspeha na letošnjih volitvah. Zveza združenj borcev NOV Slovenije s svojim programom združuje borce ne glede na njihovo politično pripadnost, zato s svojimi kandidati na volitvah ne bo sodelovala. Tako bo potrebno njeno delovanje urediti s posebnim zakonom, saj je ustavna in zakonska dolžnost republike, da skrbi za varstvo borcev NOV in finančno podpre uresničevanje njihovega delovnega programa. V tem ni nejasnosti. Ni pa še jasno, ali naj bi s sredstvi iz republiškega proračuna financirali samo dejavnost Zveze združenj borcev NOV Slovenije (torej republiško organizacijo) ali tudi občinske.

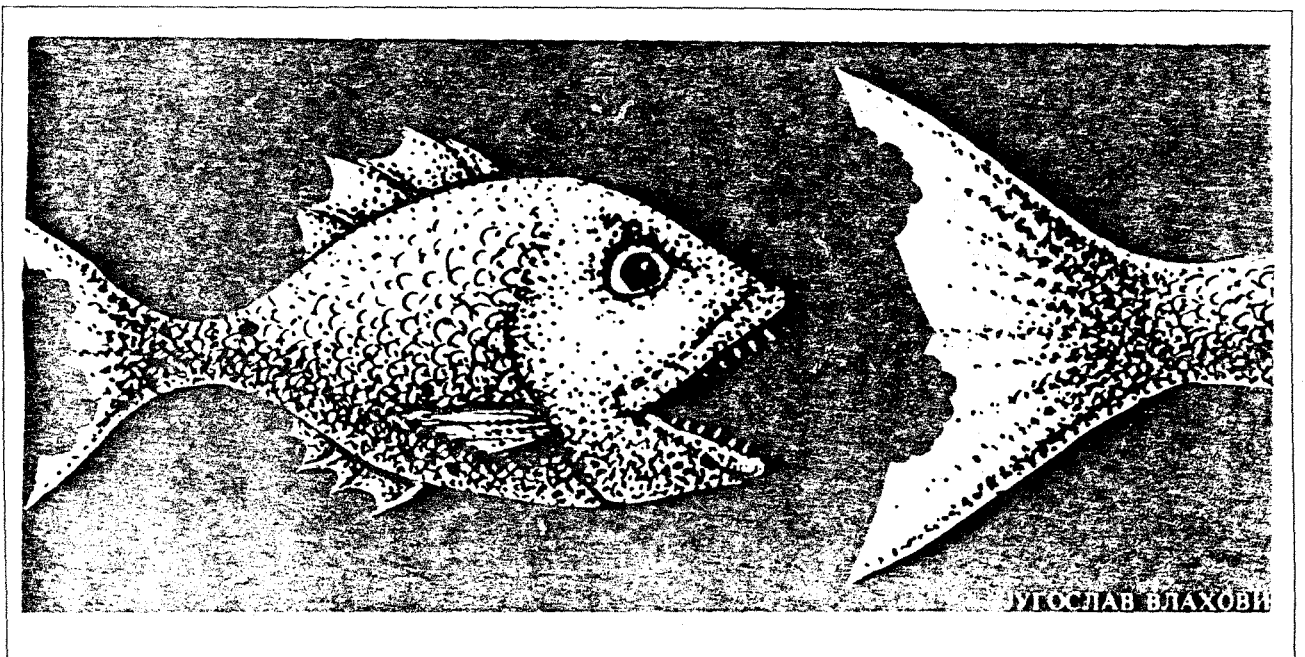
Dušan Tomažič

pokojnin še naprej velja ugotovitev iz lanskega leta, da je odnos med pokojninami in osebnimi dohodki kar ugoden in da so se kljub visoki inflaciji pokojnine realno povečevale.

Kvalitetne, dobro premišljene kalkulacije cen, izboljšani načini prodaje, večja

kvaliteta izdelkov in storitev – tako gospodarskih kot negospodarskih (tudi javnih služb) – pa so tisti postulati, ki bodo v prihodnjih mesecih postali najpomembnejši v tekočih gospodarskih aktivnostih in gibanjih.

N. P.

Ob 45-letnici osvoboditve Mostarja

Po poteh 3. prekomorske udarne brigade

Po končanih bojih za osvoboditev Knina (od 7. novembra do 9. decembra 1944) je 3. prekomorska udarna brigada odšla na počitek v Kašte in Trogir. Izkoristila ga je za dopolnitev brigandnih enot z novimi borci. Že med boji za Knin se je v brigado vključilo okrog 800 borcev, v glavnem prekomorcev s Sardinije, ki jih je bilo treba prav tako vojaško izuriti in politično izobraževati. Pri štabu 26. udarne divizije so organizirali razne tečaje, ki se jih je udeležilo tudi veliko starešin iz 3. prekomorske udarne brigade.

Štiriindvajsetega januarja 1945 je bila v dvorani splitskega gledališča druga konferenca mladine 3. prekomorske udarne brigade. Mladina je analizirala svoje delo, svojo bojno pot in preučila bližnje naloge.

Enote so dopolnili s komandnim kadrom, kajti precej starešin je v bojih padlo ali pa so bili ranjeni. V brigadi so tedaj zaupali odgovornejše položaje pogumnim in boju vdanim mladim primorskim Slovencem ter istrskim Hrvatoma.

Napad na Mostar. Po osvoboditvi Knina so bile enote 8. udarnega korpusa razporejene na območju Knin-Split-Šibenik-Zadar. Pričakovale so premik proti Liki.

Tretja prekomorska udarna brigada je ponoči 31. januarja 1945 odšla na pot. Njeno glavnino so z ladjami prepegljali do kraja Brela oziroma do vasi Fistanici, manjši del pa se je prepeljal z motornimi ali vprežnimi vozili. Brigada se je nato zbrala v vasi Šestanovac in krenila v smeri Imotski-Grude-Kočerina.

Šestindvajseta udarna divizija, okrepljena s 1. tankovsko in topniško brigado, je napredovala po glavni črti napada 8. korpusa in je prodirala v smeri Široki Brijeg (zdaj Lištica) – Mostar. Splošni napad na Mostar se je začel 6. februarja 1945, in sicer po tem, ko so ga najprej z letali in topovi obstreljevali – pri tem so sodelovala tudi letala 1. in 2. lovske eskadrilje

NOVJ. Divizija je napadala z 11., 1. in 12. dalmatinsko brigado v prvi bojni črti, medtem ko je bila 3. prekomorska udarna brigada v rezervi. V središču bojne razvrstitve je ob podpori topov in tankov napadala 1. dalmatinska proletarska brigada.

Ko so zavzeli Široki Brijeg (zdaj Lištica), najpomembnejšo sovražnikovo postojanko v zunanji obrambi Mostarja, so se od 8. do 12. februarja enote 8. udarnega korpusa preuredile, tako tudi 26. udarna divizija.

V boj je stopila 3. prekomorska udarna brigada, in sicer v smeri Goranci-Sovič-Mostar. Na njeni desni je napadala 12. dalmatinska udarna brigada, na levi pa 2. dalmatinska proletarska brigada 9. udarne divizije. Nekaj operativnih enot 3. prekomorske udarne brigade pa je moralo še nekaj časa ostati v zaledju divizijske glavnine.

Prvi trije dnevi, od 9. do 11. februarja 1945, so bili namenjeni obojestranski izvidniški dejavnosti, odkrivanju sovražnikovih položajev in sil. Dne 11. februarja pa je 1. bataljon dobil nalogo, naj iznenada napade Crni Vrh. Bataljon je krenil v napad ob desetih zvečer.

Štab bataljona je po polnoči poklical bataljon iz boja in ga poslal na izhodiščne položaje. Naslednjo noč pa so Nemci nenadoma in silovito napadli položaje 1. bataljona na Ljutem Vrh. V prvem naletu so zavzeli dva, tri griče, organizirali na njih obrambo in nadaljevali z napadi. Ljuti Vrh sta branili 2. in 3. četa, za katerima je stala minometna četa, medtem ko je bila 1. četa brez enega voda na položaju na cesti Goranci-Mostar. Po protinapadu je bilo že dokaj načeto ravnotežje znova vzpostavljeno. Toda Nemci so z napadom nadaljevali. To je bila ena najtežjih noči na bojni poti 1. bataljona V boju je umrlo 19 borcev in bilo veliko ranjenih – med njimi jih je mnogo pozneje podlaglo ranam. Toda tudi sovražnik je

imel okrog 70 mrtvih in ranjenih.

Ob koncu tega boja je prišel s 1. četo tudi komandant bataljona. Četa je takoj začela zasledovati sovražnika proti Crnemu Vrh, od koder je ta zasipal enote NOVJ z ognjem, da bi svojim razbitim silam omogočil umik. Skoraj hkrati s prihodom komandanta bataljona na Ljuti Vrh je prišel, z nogo v mavcu, tudi komandant brigade z delom svojega štaba. Tako se je brezimna kota na Ljutem Vrh spremenila v pravo komandantsko opazovalnico v tem boju. Ob 7. uri zjutraj 13. februarja 1945 pa se je začela sklepna faza bojev za osvoboditev Mostarja.

Medtem ko je 3. bataljon poskušal z obkoljevalnim manevrom pregnati sovražnika s Crnega Vrha, se je 2. bataljon bojeval za Odolj in s severne strani sodeloval z 12. dalmatinsko udarno brigado, da bi skupaj uničila močno sovražnikovo postojanko Jastrebinjka. Toda sovražnik se je trdovratno upiral.

Tretjemu bataljonu je odpor na črti Crni Vrh-Planica pomagal zlomiti 4. bataljon. Medtem je 3. bataljon usmeril svojo glavnino prek Breginovca proti Selinam ter z bočnim delovanjem ogrožal sovražnika na Crnem Vrh, je 4. bataljon napadal frontalno in z desnim krilom izvajal obkoljevalni manever iz smeri Stečki Han. Ob podpori minometnega ognja sta bataljona premagala sovražnika na Crnem Vrh.

Iz vasi Planica so se Nemci upirali prednjim delom 3. bataljona, vse dokler ni dospela glavnina. Ob podpori spremljevalne čete brigade je bataljon v ostrem napadu prisilil sovražnika k umiku. Medtem je 2. bataljon zlomil sovražnikov odpor na območju vasi Odolj in napredoval proti vasi Soviči.

Četrty bataljon je po zavzetju Crnega Vrha dejansko izpadel iz boja, medtem ko sta 2. in 3. bataljon nadaljevala z napadom. Tretji bataljon Povratak vodi proti bližnji koti.

Kolona prištabnih zalednih enot 3. prekomorske udarne brigade na pohodu iz Kaštel Starega v Mostar 2. februarja 1945. V koloni je bilo 100 borcev, 86 konj in 39 voz.

Drugi bataljon se je prebil v rajon vasi Vihovići in zavzel premogovnik. Tretji bataljon se je vrnil v vas Trnovača, kjer je prenočil. Tako se je pravi bojni dan 3. prekomorske udarne brigade končal v splošnem jurišu na Mostar.

V noči na 14. februar so imele enote 3. prekomorske udarne brigade takšno razvrstitev: 2. bataljon v vasi Vihovići-premogovnik; 3. bata-

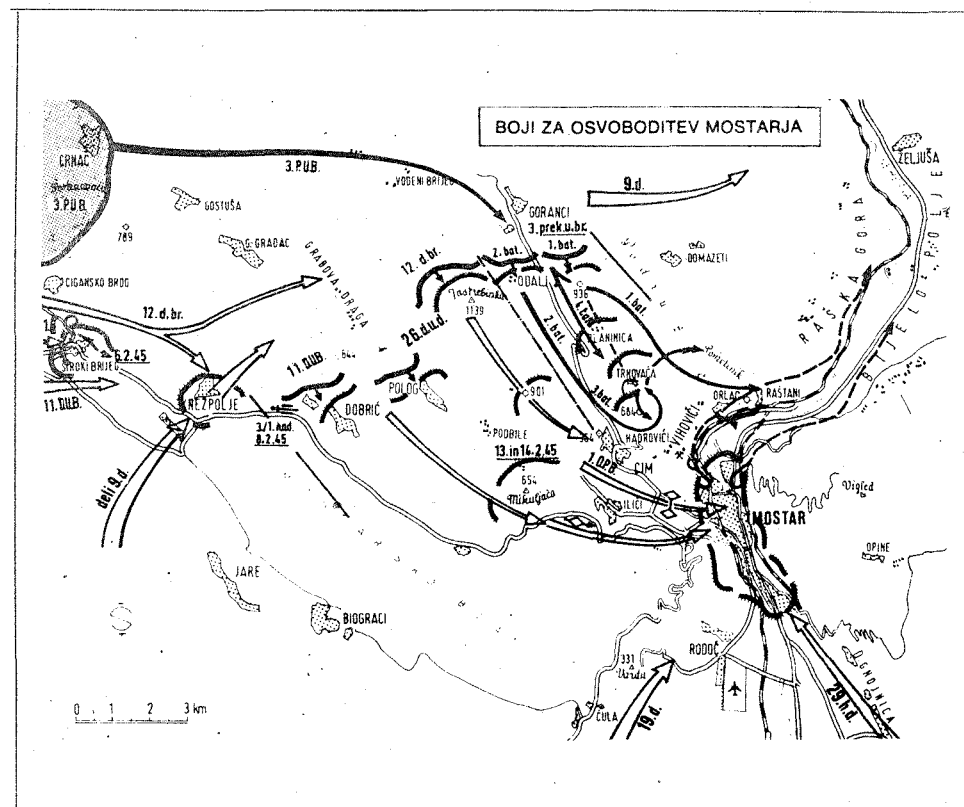
ognjem iz pehotnega in težkega orožja. Enajsta in Prva dalmatinska proletarska brigada sta zavzeli zahodni del mesta in se prebili do reke Neretve. Tretja prekomorska udarna brigada pa se je še vedno krvavo bojevala za koto. Borci so jurišali in padali. Na več krajih so se približali nemškemu položajem na razdaljo 40 do 50 metrov.

Tedaj so v boj vključili tudi

osvobojen.

Mostarska operacija se je končala tako, da sta bili nemška 369. in 9. domobranska divizija popolnoma razbiti. Sovražnik je zapustil na bojišču 4750 mrtvih in ujetih oficirjev, podoficirjev in vojakov, 23 topov, 24 minometov, 2000 pušk, 200 strojnic, 4 tanke in še veliko drugega vojaškega materiala.

V bojih za sam Mostar je

ljon v vasi Trnovača; 4. bataljon v vasi Planica in 1. bataljon v vasi Goranci. Štab brigade je z delom prištabnih enot prenočil v vasi Trnovača.

Izmučeni borci so legli k počitku, ne da bi se dovolj zavarovali pred sovražnikovim vdorom. Nemci so to izkoristili in okoli desetih zvečer napadli 2. bataljon, ki je bil svoje sile preveč razpogni.

Ko so se Nemci prebili do višine kote, so zavili na desno ter zasedli planoto in bližnjo koto, borci pa potisnili na črto Pometenik-vas Trnovača. Na tej črti se je brigada zbrala in se pripravila za nove napade. Dne 14. februarja 1945 so se ob zori začeli boji na vsej fronti.

Tretja prekomorska udarna brigada se je odločno bojevala za položaje na dominantni koti, kjer so se Nemci dobro utrdili. Drugi in tretji bataljon sta se približala nemškemu položajem, čeprav ju je sovražnik zasipaval z močnim

brigadno spremljevalno četo, ki je iz 12 minometov vsula na nemške položaje kakih 180 min. To je dalo borcem polet. Namestnik komandanta 2. bataljona Gortan Simončič je iz rok borca vzel strojnico in jo postavil na pravkar zavzeti sovražnikov bunker ter z njo kosili po Nemcih, ki so samo še brezglavo bežali. To je bilo pravično povračilo za 82 mrtvih in ranjenih borcev 2. in 3. bataljona v tem boju.

Okrog štirih popoldne so Nemce vrgli s kote in brigada je prodirala naprej proti Mostarju. Zdaj je bil na desnem krilu 4. bataljon, na levem pa Prvi. Ko so v popoldanskih bojih zavzeli zahodni del mesta, je 1. tankovska brigada pod zaščito minometnega in protitankovskega ognja v enem samem naskoku zavzela most in vdrla v zahodni del mesta. Takoj so čez most stopile enote I. in II. dalmatinske brigade, ki so mesto po ogorčenih pouličnih bojih očistile. S tem je bil Mostar

26. udarna divizija uničila 971 in ujela 407 sovražnikovih vojakov, veliko število pa jih je bilo ranjenih. V bojih za Mostar in v bojih v Hercegovini nasploh je imela 3. prekomorska udarna brigada hude izgube, saj je padlo 184 borcev in starešin.

Po osvoboditvi Mostarja je 3. prekomorska brigada nekaj dni počivala v vasi Vihovići in v rudarskem naselju. Dne 20. februarja 1945 so vse enote brigade sodelovale na vojaški paradi v Mostarju. 21. februarja 1945 pa je brigada krenila na pot v Gradec, in sicer v smeri Čitluk-Ljubuški-Prolog-Pasičina-Gradec. Tu je nekaj dni čakala ladje, s katerimi bi se napotila dalje v Biograd na moru v boje za osvoboditev Like, zahodne Bosne, Hrvatskega in Slovenskega primorja, Istre in Trsta. Ob kapitulaciji Nemčije je bila brigada v Tržiču (Monfalcone) in ob reki Soči.

Albert Klun

Pri evakuaciji ranjenih borcev 3. prekomorske udarne brigade so pomagali tudi civilni prebivalci.

Politkomisar Sime zbira in komentira

Predrznost Momčila Cemovića

Sedanji direktor sklada federacije za nerazvite Momčilo Cemović je sodelil med vodilno garnituro črnogorskih politikov, saj je bil vrsto let pomemben zvezni funkcionar, v rojstni Črni gori pa tudi predsednik republiške vlade. Po zmagi mladočrnogorske »politbirokratske revolucije« so hoteli tudi njega odstreliti s fotelja, toda Cemović se je zaenkrat lisjaško izvlekel in docela zatajil svoje dotedanje pokrovitelje in prijatelje (Zarković, Đuranić, Orlandić in drugi). Cemović je mladočrnogorskemu vodstvu in njegovi »novi razvojni filozofiji« obljubil »zvestobo do groba« in tako preživel čistko. Pri tem pa je bilo odločilno, da je s tem Črna gora obdržala zanjo nadvse pomembno mesto – direktorja zveznega sklada za nerazvite!

Kasnejši dogodki so potrdili, da je Momčilo Cemović povsem opravičil zaupanje Momirja Bulatovića in njegove ekipe...

Po uvedbi vojne proti Sloveniji, ki jo je s 1. decem-

odkrito postavil na Miloševićovo stran in se s tem seveda oddolžil novemu črnogorskemu vodstvu, da ga je pustilo pri miru v lepem in udobnem fotelju. Pri tem pa ekonomista Cemovića seveda niti najmanj ne skrbi tak anahronizem, kot si ga je z blokado suverene Slovenije privoščila miloševićeskuja Srbija sredi ekonomsko svobodne Evrope, v katero naj bi vstopila Jugoslavija...

Da Cemović še vnaprej ostaja zvest dani obljubi »zvestoba do groba«, priča tudi Tanjugova vest iz Beleggrada 24. januarja: »Na sestanku komunistov v skladu federacije za kreditiranje hitrejšega razvoja gospodarsko manj razvitih republik in pokrajine Kosovo so v okviru razprave o nastalih razmerah po prekinitvi 14. izrednega kongresa ZKJ preučili informacijo s seje izvršnega sveta Slovenije o predlogu, da Slovenija ustavi 48,1 odstotka od zneska sredstev sklada. Toliko iz slovenskega prispevka pripada Kosovu.

Ta novica je naletela na negodovanje komunistov sklada federacije, ki so poudarili, da bo to prizadelo vse nerazvite,

v času, ko se je Jugoslavija najbolj zadolževala v tujini. Bralci so ocenili, da knjigo odlikujeta visoka strokovnost in še zlasti objavljena zaupna dokumentacija.

V knjigi pa ni moč zaslediti niti besede o tem, da bi bili verjetno precej manjši jugoslovanski dolgovi, če bi bili jugoslovanski javnosti znani zaupni podatki že takrat, ko je bil Momčilo Cemović zvezni minister za finance...

Po vsem tem pa si ta človek še drzne groziti suvereni Sloveniji...

Vprašanje slovenskim delavcem

Povsem odkrito priznam, da dolgoletne poklicne funkcionarke predsedstva jugosindikatov Marije Todorović ne obratam prav dosti. To pri meni traja že kar poltretje leto.

16. junija 1987 sem v komentarju Predsedničin avto in labinski rudarji« med drugimi zapisal:

»Obvestili so me o dogodkih v istrskih premogovnikih Raša. Vendar me niso povabili, niti ni bilo predvideno, da bi šla v Labin v okviru takratnega obiska v Pulju,« je povedala predsednica Zveze sindikatov Jugoslavije Marija Todorović v odgovor na vprašanje novinarjev, zakaj ni obiskala Labina.

Takrat so labinski rudarji stakali že enajst dni. V tem rudniku je že dolgo tlelo, tokrat pa je izbruhnil požar z vso močjo: videli so ga po vsej Jugoslaviji in še čez...

Labinski rudarji so stakali nepretrgoma 33 dni in ves čas niso imeli sreče, da bi se srečali z Marijo Todorovićevo, čeprav je bila ta med njihovo stavko precej blizu (Pulj, Opatje selo na Krasu, Nova Gorica, Koper, Partizanska bolnica Franja pri Cerknem).

Labinski rudarji, trmasti kot vsi knapi tega sveta, spoštovane svoje predsednice res niso povabili; vzrok mi ni znan.

Tako so se za vekomaj razšli, ne da bi se spoznali: Marija Todorovića in labinski rudarji, kar vsekakor zasluži svoje mesto v svobodni zgodovini delavskega gibanja v samoupravni Jugoslaviji.

Čez nekaj dni pa mi je skoraj vzelo sapo, ko sem prebral izjavo Marije Todorovićeve na seji predsedstva Zvezne konference SZDL Jugoslavije: »Avto, s katerim se vozi predsednik sveta zveze sindikatov Jugoslavije, je star devet let in je tak, da je sramota.« Glavni urednik vsake redakcije ima v avtomobilu radio, telefon.

Ne vem, če ima vse to tudi predsednik Zvezne konference SZDL Jugoslavije, a predsednik jugoslovanskih sindikatov tega nima. Toda predsednik sindikatov je na listi A... (konec navedbe)

Zatem pa se mi je posvetilo: le kako naj gre predsednica jugoslovanskih sindikatov, ki je na listi A jugoslovanskih funkcionarjev, z devet let starim avtomobilom, ki nima ne radia ne telefona med labinske knape! Bože ščuvaj!

Na ta komentar spoštovana Marija Todorovića, kljub temu, da je bila takrat še na A listi jugoslovanskih funkcionarjev, ni dala glasu od sebe...

Vendar je ta visoka in seveda poklicna sindikalna funkcionarica zelo uspešno še vnaprej prodajala že tisočkrat prežvečene fraze (delavski razred, njegova vodilna vloga, delavci morajo odločiti o vsem pomembnem in podobni »štosi«). Pri tem pa dobro živi od sindikalne članarine, tudi labinskih knapov, ki jih ni utegnili obiskati, kar je pa sploh ne moti...

Se zadnji kanec mojega obračunavanja pa si je Marija Todorovića dokončno zapravila s svojo razpravo na zadnji seji predsedstva vse hitreje izumirajočega starega uradnega jugosindikata. Ta je bila 25. januarja v Belem gradu.

Zaradi gospodarske blokade Slovenije s strani Srbije, se je delež Slovenije v družbenem proizvodu Jugoslavije z 19 zmanjšal na dobrih 14 odstotkov! To je na seji predsedstva jugosindikatov, na kateri so ponovno razpravljali o srbski blokadi, povedal predsednik slovenskih sindikatov Miha Ravnik. Hkrati se je zaradi blokade družbeni proizvod v Sloveniji zmanjšal za poldrugi odstotek, če pa se bo blokada še nadaljevala, pa bi se družbeni proizvod po ocenah strokovnjakov zmanjšal tudi do 5 odstotkov! Ravnik je tudi povedal, da srbska podjetja slovenskim dolgujejo 205 milijonov dolarjev,

medtem ko je dolg slovenskih podjetij srbskim nekaj manj kot 3 milijone dolarjev.

V razgreti razpravi je (po Tanjugu) Marija Todorovića soglašala, da gospodarskih tokov v državi ne bi smeli prekinjati, in dodala, da bi bil potreben dialog med srbskimi in slovenskimi sindikati.

Seveda pa, je pripomnila Todorovića, bi se morali pristojni organi v Sloveniji odpovedati temu, kar je zadnje dni slišati od demonstrantov na prištinskih ulicah!

Miha Ravnik je na to odvrnil, da demonstracije nimajo nič skupnega s podporo iz Slovenije.

Ob vsem tem slovenske delavce javno vprašujem, koliko časa bodo še tako nedoumljivo naivni (da ne uporabim težjega izraza) in s svojo težko prigrarano sindikalno članarino vzdrževali tudi Marijo Todorovićevo, ki rovari proti njihovim življenjskim interesom! Spričo njene izjave bi bilo seveda bolj pošteno, da jo v bodoče plačuje Slobodan Milošević, ker povsem odkrito trobi v njegov rog...

Samo en izmed mnogih dokazov. Tovarna stilnega pohištva in notranje opreme Stiles iz Sevnice je v minulih mesecih zaradi srbskega gospodarskega bojkota praktično ostala brez posla na jugu

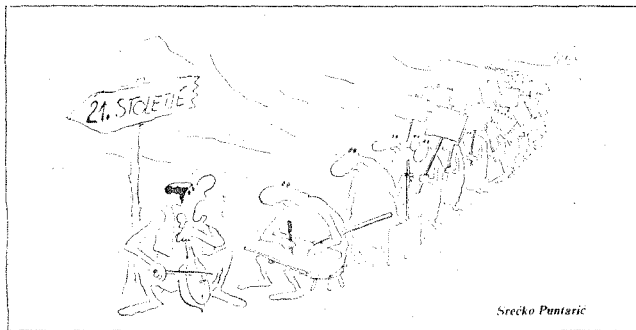
države, kjer so prodali kar dve tretjini svojega serijskega pohištva. Zaradi tega so že zmanjšali proizvodnjo in nekaj delavcev poslali na prisilni dopust, kupci na jugu pa jim še vedno dolgujejo poldrugi milijon dinarjev. Novo presenečenje so v Stillesu doživeli takoj po prekinjenem 14. izrednem kongresu ZKJ.

Iz novosadske firme Agrocoop so jim sicer še v ponedeljek 22. januarja obljubili denar, a že naslednji dan – v torek 23. januarja – obljubo preklicali. S teleksom so sporočili, da so z veliko pozornostjo spremljali nastope slovenskih delegatov na 14. kongresu ZKJ in njihovo izsiljevanje. V takih razmerah, so zapisali, zato ne morejo plačati računov, kot so bili obljubili. Podpisan je bil generalni direktor Petar Mazić...

Tako se v Miloševićevi Srbiji danes pospešeno pripravljajo na bližnji vstop v Evropsko skupnost, kamor pa ne bodo vstopili, tako je vsaj zardil Milošević, kot lakaji...

Ob tem pa se danes sliši naravnost kot pravljica zgodovinsko dejstvo, da je finančni minister (njegovo ime sem na žalost pozabil) kraljevine Srbije, potem ko je Avstro-Ogrska leta 1914 napadla Srbijo, ukazal, da avstro-ogrskim upnikom izplačajo zapadli del posojila! S tem dejanjem si je kraljevina Srbija močno dvignila ugled, tudi pri sovražnikih!

Vaš Sime

Srećko Pantarić

brom vsilila Srbija in ki je bila skrbno in strateško načrtovana, je povsem razumljivo, da so se v Sloveniji takoj pojavila tudi stališča, da je treba na to povsem protiustavno srbsko dejanje tudi primerno odgovoriti in s tem zaščititi slovensko gospodarstvo... Ena od možnosti je bila tudi, da bi Slovenija prenehala plačevati svoj ogromni prispevek v sklad za nerazvite oziroma ga zmanjšala za del, namenjen Kosovu.

Komaj dober teden po uvedbi gospodarske blokade Slovenije pa je že stopil na plan Momčilo Cemović, ne da bi obsodil srbsko blokado, temveč razmišljanja v Sloveniji...

V posebni izjavi za beograjsko Miloševićovo trbilo, nekdanji ugledni Politiko, je Momčilo Cemović ne samo obsodil Slovenijo na temelju govorice, temveč ji tudi zagrozil (navajam):

»Ma koliko lično na »valjanu odmazdu«, i sam nagovestaj da bi Slovenija mogla ukinuti pomoč nerazvijenim republikama i Kosovu imaće pogubne posledice po nju. Jer, podsetimose, da u uslovima nerazvijenosti u Jugoslaviji živi svaki četvrti građanin, a bar svakom desetom je poznato na koji je način Slovenija u proteklih četrdesetak godina postala ekonomski superiornija od drugih republika in pokrajina. Osim toga, u Sloveniji se ni za trenutak ne sme zborovati da se 60 odsto svih rudnih rezervi Jugoslavije nalazi južno od Save!« (konec navedbe)

Tako se je direktor zveznega sklada za nerazvite takoj

saj bi se sredstva sklada, če bi izostalo vplačilo Slovenije za letos, zmanjšala za 8,37 odstotka v celoti za vse nerazvite in ne samo za Kosovo. Poudarili so tudi, da po veljavnih predpisih takšnega sklepa ne more sprejeti noben organ v nobeni republik in pokrajini kot ga tudi ne more uveljavljati, saj bi to pomenilo flagrantno kršitev zakona.

Tako torej: direktor Momčilo Cemović in njegovi sodruzi v zveznem skladu za nerazvite so Slovenijo že vnaprej obsodili za flagrantno kršitev zveznega zakona, medtem pa molčijo kot ribe v vodi ob že dobri poldrug mesec trajajoči blokadi suverene Slovenije, s katero najbolj demokratska Srbija ob popolni mrtvoudnosti najbolj poklicanih zveznih forumov, flagrantno in povsem nekaznovano krši še veljavno ustavo SFRJ...

Ob vsem tem pa menim, da je že skrajni čas, da Slovenija ostro zahteva popolno poročilo zveznega sklada za nerazvite s točno navedbo, za kaj so bile porabljene težke milijarde dolarjev in kakšen gospodarski učinek so dosegle. Zahtevano poročilo pa naj pripravi Služba družbenega knjigovodstva in ga predloži zvezni skupščini, kajti direktorju Momčilu Cemoviću in njegovim sodrugom v zveznem skladu za nerazvite ne gre povsem zaupati...

Da bi bralcem čim popolneje predstavil Momčila Cemovića pa še tole: Leta 1986 so v Beleggradu dobro prodajali knjigo »Kako smo se zadolževali«, ki jo je napisal Momčilo Cemović, nekdanji zvezni sekretar za finance

TESAL®

Nov program cevi Salonit Anhovo

Cevi Tesal so centrifugirane poliestrske cevi ojačane s steklenim vlaknom in kremenovim peskom – po licenci švicarske firme Hobas. Proizvodni program bo obsegal cevi Tesal različnih razredov v premerih od 200 do 1600 mm za delovne tlake od 4 do 25 bar in nazivne togosti od 2.500 do 10.000 N/m². Obstaja tudi možnost proizvodnje cevi večjih profilov do premera 2000 mm. Dolžina cevi je 6 m. Cevi Tesal odlikujejo odpornost proti koroziji in velike trdnosti, visoka kemična odpornost (od pH 1–9), majhna teža ter dobre hidravlične lastnosti. Cevi Tesal so neprepustne za vodo, isto velja tudi za spoje. Majhna teža omogoča lahko manipulacijo, sam spoj pa hitro in enostavno montažo. Zaradi odličnih lastnosti, predvsem odpornosti proti koroziji, nudi Salonit Anhovo cevi Tesal investitorjem, projektantom in izvajalcem del kot sodobno rešitev za cevovode sedanosti in prihodnosti.

Informacije:
SALONIT ANHOVO
TOZD Blagovni promet,
65000 Nova Gorica,
Kidriceva 20,
tel. (065) 24 411,
telex 34320 anhovoyu,
telefaks (065) 23 232

Na tržišču
leta 1990!

Zaslužni, uspešni in obetavni

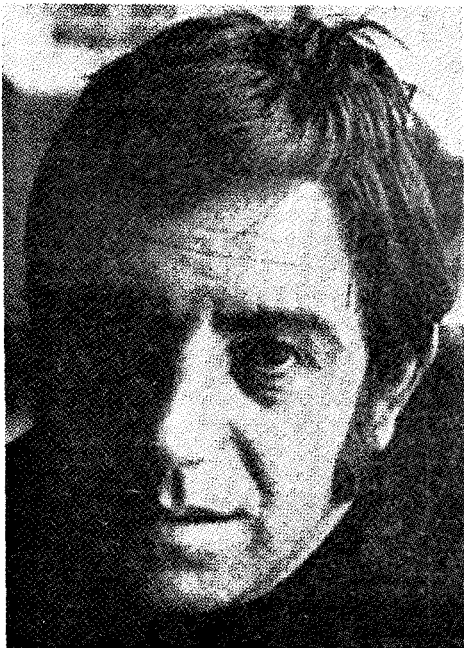
Veliki Prešernovi nagradi prejmeta letos dramatik in režiser Dušan Jovanović in akademski kipar Drago Tršar

Dušan Jovanović Intervju z avtorjem

V Ljubljani ga nismo našli. Pa smo ga poiskali v Sarajevu in ga, kot se to ob nagradah spodobi, zasuli z vprašanji.

Po naključju mi je prišel na ušesa nek utrinek iz vašega študentskega življenja. Menda se je tiste čase še hodilo v brigade in na delovne akcije. Direktiva je bila, naj bi se ene takšnih akcij udeležili tudi vsi študentje vašega oddelka. Pa se je seveda niso. Takrat so vas zato sklicali v neko predavalnico in terjali od vsakega posameznika opravičilo, zakaj da ga ni bilo. Študentje so po vrsti vstajali in si sprosti izmišljevali, da so bili bolni, pa da je umrla babica ... In tako vsi po vrsti, dokler ni vstal Dušan Jovanović in mirno rekel, da takšnega načina ne prenaša, da pred vsemi ne bo razlagal, zakaj da ga ni bilo, ker je to pač povsem privatna stvar vsakega posameznika ali pride ali pa ne. Menda ste takrat med kolegi sprožili mučno počutje, ko ste izrekli, kar je mislila večina, pa ni na glas izrekel nihče drug. Je bilo to že takrat stališče do sveta in stvari, pridobljeno z izkušnjo ali pa je to morda bolj stvar značaja, kdaj in kako javno poveš, kaj misliš?

Dogodka, ki ga omenjate, se ne spominjam preveč dobro. Vem le, da bi moral po prvem letniku na fakulteti v brigado, a sem se raje odločil za nabiranje jagod v Angliji. Zapleti, ki so sledili, so bili za tisti čas bolj ali manj samoumevni. Od mladine so pričakovali vsakršno zavzetost in zagnanost. Udarniško delo je bilo dokaz lojalnosti posameznika, nekakšno spričevalo, da si zagret za stvar, da si napreden, da si naš. Brigadirsko diplomu in udarniško značko so mladinci s ponosom omenjali v svojih avtobiografijah, ko so prosili za štipendijo ali za nastanitev v študentskem domu. Brigade so bile med drugim tudi zbiralni centri za politične stremuše in komolčarje, ki so kasneje plezali po kadrovskih lestvicah DPO. Jaz sem bil dvakrat brigadir. Prvič smo gradili športni štadion Svoboda na Viču, drugič pa smo sodelovali pri melioraciji Ankaranskega polja in graditvi pristanišča Koper. Za tiste, ki nismo bili navajeni fizičnega dela, je bil to precej trd šport. Seveda so bile delovne akcije po svoje tudi zabavne, saj si počitnice v današnjem pomenu besede takrat nismo mogli privoščiti.

V zavest heročega Slovenstva ste vstopili z grotesknim romanom *Don Juan ali Zdrav duh v zdravem telesu*. Na nek način se tej grotesknosti nikoli kasneje niste odrekli. Morda le v prvem odskem delu *Znamke*, nakar se Emilija, s katerim ste »nonšalantno« vstopili v teater slovenske prestolnice in širše v jugoslovanski prostor. Vse do današnjih dni preseccate, razburjate, osveščate, se vpijate gledališkemu občinstvu v podzavest s temami o številnih esencijalnih vprašanjih naše družbe, funkcioniranju posameznika in skupin v njej. Lotevali ste se zgoščenega časa informiranja, vojne in poveljnega časa stisk, ki jih je prinašal realni socializem. Kaj vas je gnalo, da ste takorekoč ves ta čas »mahali z rdečo fano« in vnašali dobesedno boj za demokratizacijo družbe na odrske deske?

To je tudi zame paradoks in ne povsem do konca pojasnjena skrivnost. Moji literarni idoli so bili očetje žanrovske proze: kriminalke, znanstvena fantastika,

avanturističnega romana. Oboževal sem Chandlerja, Josepha Conrada, Evelynna Waugha itn. Od dramatikov sem neskončno bolj cenil Becketta in Ionesca kot Sartra, denimo. Navduševala sta me Beaudelaire in Rimbaud. In vendar se moji literarni začetki niso ravnali po idolih. Skozi ljudem sem zabredel v neko vrsto polemike s tako imenovano angažirano literaturo. Najprej norčevanje in igračkanje, potem fajterski gard, in končno razbijanje tiste slike sveta, ki so jo pridigarji ideologije in lažnivci skušali propagirati kot edino resnično in možno. Groteska je prevladala nad fantastiko, fragment nad celoto. Najbrž je bila past, ki jo je nastavljal realsocialistični sistem, resnično vseobsežna in neizogibna. V njo smo se ujeli takorekoč vsi, od čevljarjev do umetnikov. Reagiraš. Upoštevaš neko vsiljeno logiko. Ne moreš se namreč poživljati na vse skupaj in se pretvarjati da si svoboden, če pa v resnici nisi. In pisatelj navsezadnje (tudi v zanru!) vselej pričuje o avtentičnih mejah svobode svojih junakov. Tako so moji junaki postali bedni jetniki mojega bednega življenja.

Ali bi se strinjali s trditvijo, da je stvarno dogajanje zadnjih dveh, treh let celo prehitelo slavno pisateljsko preročilo in ali se ne kaže nekakšna dvojnost v tem, da na odrskih deskah še odmevajo igralški koraki iz vaše predstave *Zid* – jezero, ko se istočasno v stvarnosti (zbljti) ruši fizični zid med dvema svetovoma?

Fizični zid med Vzhodom in Zahodom je zrušen, toda tisti drugi, nevidni zid med nami in njimi bo še dolgo časa strašil po glavah. Motijo se vsi, ki mislijo, da se bomo svoje drugačnosti znebili čez noč. Eni smo malo pohabljeni, drugi smo pa malo histerični. Vsi skupaj pa smo žrtve kolektivnih zastrupitev. Na prav poseben način smo usodno zaznamovani s preteklostjo in še kar nekaj časa bomo prekopavali in brskali po njej. Kdor pa ima preteklost na grbi in skrbi, ni ravno najprimernejši popotnik na vlak, ki vozi v prihodnost. Tudi če je pisatelj.

Je politično gledališče v tem kontekstu v našem prostoru in sedanjem času morebiti že opravilo svoje poslanstvo in se lahko »povrne vase« v svet univerzalnih človeških tem?

Politično gledališče je legitimna zvrst medija. Povsod na svetu. Eksistira paralelno in povsem neodvisno od magičnega, fizičnega, univerzalnega, političnega, paničnega, absurdnega, komercialnega, neliterarnega ali kakšnega drugega tipa gledališča. Ne vidim

razloga, zakaj bi se umaknilo s prizorišča. Nasprotno! Šele zdaj se bojo pojavili strici na raznih gričkih in kupčkih gnoj, ki bojo eni drugim imeli marsikaj važnega za povedati. Lokalna politična folklorja bo dišala do neba.

Bi morda hoteli ob tej priložnosti reči še besedo, dve o blokadah v območju medkulturnega sodelovanja? Poznate Jugoslavijo, bili ste zaželen gost doma in v vseh njenih kottihih. Veliko ste delali v drugih republikah, prijateljevali. Kaj se lahko vrine v umetnikovo zavest tako svetega, da na prelomu tisočletja operira z blokadami na duhovnem področju?

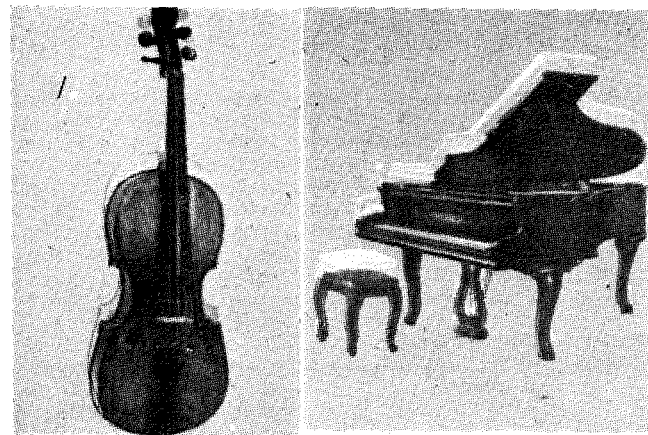
Zame osebno nič. Nič se ne more vrniti. Ampak – jaz nisem tipičen. Nisem pa tipičen zato, ker nisem nacionalno opredeljen. Sem mešanica raznih evropskih ras. In ker nisem nacionalno »čist«, ne morem biti nacionalno strasten. Ne morem biti nacionalno zagret, prenapet, fanatičen. Potihem seveda mislim, da bi jaz osebno bil nacionalno ležeren, tudi ko bi bil nacionalno »čist« – vendar tega ne morem dokazati. Žal. Kakorkoli že, svoje ležernosti ne želim vsiljevati nikomur, ki ne more in noče biti ležeren. Naj bo pač strasten! Ampak s takim osebkom je težko komunicirati, ker ni samo on strasten, temveč je tudi njegova optika strastna, izkrivljena in prenapeta. Strastna nacionalna optika pa je nujno ekskluzivna, omamljena, transcendentna. Ti ljudje so obsedeni od ideje, ki mene pušča povsem hladnega. Ena od posledic te euforije, ki je zajela Srbe, Slovence in vse druge v tej državi, je tudi duhovna blokada, je tudi to, da sem izgubil kar nekaj prijateljev: tu in tam. Ljudje se strašno spreminjajo! Pojav je sam na sebi smešen, vendar so njegove posledice grozljivo nevarne. Ta kuga spreminja ljudi v trajne invalide.

In nazadnje, kako se odzivate na vprašanja o Evropi in svetu, o izhajanju ven iz slovenskega prostora – kot avtor in kot gledališki človek?

V tem hipu vidimo predvsem politične, gospodarske, znanstveno tehnološke in razvojne prednosti ter čare integracijskih tokov v Evropi. Ampak Evropa je tudi civilizacijski standard, je lahkotnost občevarja in družin, je diskretni šarm omike, je fino brušena senzibilnost, je razvita odzivnost srca in duha, je prožnost domišljije in drzen utrip kreacije na vseh področjih. Tudi to so standardi, ki jih bo treba doseči.

intervju je opravila
Bojana Žokalj – Jesih

Tomaž in Alenka Lorenz

Violinist Tomaž Lorenz in pianistka Alenka Šček-Lorenz sta v minuli koncertni sezoni izvedla **ciklus petih koncertov z naslovom Antologija slovenske glasbe**, projekt, ki je enkratni dosežek na področju slovenske poustvarjalnosti. Z izvedbo načrtnega izbora 34 del, kronološko razvrščenih od začetkov slovenske violinske literature pa vse do najnovejših del, je prišla do izraza njuna izjemna energija in velika poustvarjalna moč. S studiozno in muzikalno učinkovito izvedbo celotnega ciklusa sta se izkazala kot izjemni umetniški osebnosti. Njuno negovanje naše glasbene ustvarjalnosti pa predstavlja neprecenljiv prispevek obogatitvi slovenske koncertne dejavnosti, predvsem pa tudi prispevek k ugledu naše glasbe doma in v tujini.

Franček Rudolf

Pogosto se mu nasmejemo, kar je v slovenski, najraje žalostni literaturi že kar redek pojav. Skozi smeh in satiričnost uvaja tudi svoj kritični pogled na našo družbo in tako na svojski način pripoveduje in odpira povsem resna vprašanja. V delu **Odpiram mlin, zapiram mlin** se ukvarja z dvema tematskima sklopoma: z vprašanjem zgodovine in z vprašanjem naroda skozi fabulativni okvir odrasčanja v vojnem in poveljnem času. »Z duhovitim slogom, polnim bleščečih domislic in očarljivih vmesnih zgodb, je Franček Rudolf zanesljivo dosegel svoj ustvarjalni vrh.« Tako je žirija zaokrožila utemeljitev za priznanje temu slovenskemu pisatelju. Mi pa vam za to priložnost ponujamo odlomek iz enega novejših Rudolfovih del **Očka, vrni se nam zdrav domov**.

Odlomek iz romana Očka, vrni se nam zdrav domov

Polna luna

V obratni ambulanti doktor Kolenc zatisne oči Dimitriju. Okna ordinacije so odprta, zunaj veter raznaša rdeč dim iz tovarne.

Nagrade Prešernovega sklada

**Aleš Debeljak
Lojze Drašler
Bojan Gorenc
Tomaž Lorenz in Alenka Šček-Lorenz
Filip Robar-Dorin
Franček Rudolf
Janez Škof
Mario Uršič
Snežana Vrhovec**

Palme pod oknom se sklanjajo proti morju.

»No, pa imaš,« reče Kolenc nežno. »Devet mrtvih, prav takšen rezultat kot lani.«

»To je še dobro,« pripomni sestra, ki je polna optimizma. V roki drži ostanke obleke. »Statistika cestnih nesreč je vsako leto bolj črna. Mi, v Združeni kovinski industrijski litjskega bazena, pa ohranjamo lanko raven nezdod pri delu.«

»Za zdaj,« doda doktor Kolenc. Razširi roke in skuša vsaj nekaj odčuenih ljudi spraviti iz ordinacije. »Tako zagnan in vesten inženir za varnost pri delu – kaj takega nisem nikoli doživel.«

Barbara pa je drugačnega mnjenja: »Oh, Dimitrij, tako rad si se šalil! Vse življenje ena sama šala.« Barbara nežno gleda nekdanjega sodelavca.

Po cesti nad morjem pripelje avto. Zavije mimo več različnih obratov litjske kovinske industrije in že se približa ambulanti, zgradbi v mediteranskem stilu, razlezeni med palme in beli pesek. Avto obstane parkiran na gredici samih mačeh. Klavdija, Dimitrijeva žena, nežna in rahlo neurejena, ki je tudi sama inženir za varnost pri delu, in to veliko uspešnejši, kot je bil Dimitrij kadar koli, energična in neizprosna, skozi gre za predpise, steče po pesku. Najprej se zmoti in hoče kakor zaprta stranka vrata, potem le nadje pravi vhod. Precej ljudi je pred ambulanto.

Klavdija se jim zmika.

Gledajo jo.

Klavdija teče.

Izgine v ambulanto. Teče po dolgem hodniku.

Prebije se skozi čakalnico. V njej se kar tare ljudi. Zapirajo ji pot. Prebije se skozi predsobo s pisano mizo in že je v ordinaciji.

»Moj mož! Dimitrij! Ljubček!«

Zagleda ga in se ustavi.

Da, vse se je ustavilo.

Sestra dodaja tiho in na skrivaj: »Polna luna je.«

Doktor Kolenc ji skrivnostno šepeta: »Ob polni luni ljudje kar sami skačejo v kalupe, na živce, v kislino, pod tovarnjake. Tako je pač.« Doktor Kolenc si počasi obriše očala. Počasi gre k umivalniku. Počasi si umiva roke.

Barbara stopi h Klavdiji. Stisne ji roko. Klavdija plane v odrešujoč jok. »Pravzaprav je bil inženir za varstvo okolja. Pa je videl, da

ne bo dobil službe, pa je študiral še varnost pri delu, sošolca sva bila, potem ... nežen je bil ... Tako dober mož ... joče bolj in bolj.

Barbara ji pripoveduje: »Že dolgo sem se po malem bala zanj.« »Jaz tudi, od vsega začetka. Povsod sami destruktivci, on ... on pa tako zrel in požrtvovalen ...« Spet pogleda Dimitrija. »Dimitrij!«

Barbara in Klavdija se poženeta ven, v svetel dan, nekam proti mestu. Kratko, vendar razgibano življenje Dimitrija Zunca, življenje, ki je bilo posvečeno iskanju optimalne varnosti za vse ljudi na Zemlji, se razgrinja med njima. V njunih ostrih in ne posebno odkritih besedah oživljajo slike, postaje, anekdote, izmišljotine.

Ženski sta zmedeni zaradi nenadnega dogodka.

Zmedeni in prepolni vsega – tudi zaradi polne lune.

Filip Robar-Dorin

Prizor iz najnovejšega filma Filipa Robarja-Dorina *Veter v mreži*

Že Ovni in mamuti so slovenski film obogatili z nekim pretanjnim posluhom za vprašanja humanosti nasploh. S tem filmom je Filip Robar-Dorin stopil v našo zavest. Tokrat pa ga žirija za podeljevanje Prešernovih skladovih nagrad nagraduje za njegov najnovejši film **Veter v mreži**. To je delo, ki nas popelje v zgodovinski čas prve svetovne vojne, v t. i. »novomeško pomlad« v letu 1921, ki se prelje v poglede novorojenega slovenskega ekspresionizma v kulturi.

Mario Uršič

Slovenski režiser Mario Uršič je delal že po različnih slovenskih in drugih gledališčih, tokrat pa so poznavalci in z njimi žirija presodili, da sta še posebej izstopali njegovi ustvarjalno delovni sezoni v slovenskem tržaškem gledališču z režijama *Kralja na Betajnovi* in *Hofmannstalovega Slehernika*.

Drago Tršar

Navidezna nestabilnost, ujeta v natančno statiko

Ko so on in še nekateri iz njegove generacije začeli predirati klasični kiparski volumen in ga, oplajani z vetrovi novejšega italijanskega kiparstva, razgibavati v nove forme, nove prostore in nova videnja, so se le težka prebijali skozi pojmovanja občinstva o klasičnih vrednotah etabriranega kiparstva. Zdaj, pravi Drago Tršar, jih na nek način skušajo potiskati v ozadje mlajši, ki si jemljejo prostor, formo in materiale brez vsakršnih zadržkov, včasih kar nekam površno.

Nekateri so že njegove prve korake k razgibanju vnanje forme pripisovali njegovi kraški provenienci, kar pa je, meni kipar, vendarle prehudo popreprošenje. Vendar je res, da se v kiparstvu Draga Tršarja tendence organskega in anorganskega nenehno prepletajo, in da se hkrati prepletata statičnost z neugnano nagnjenostjo h gibanju, kipenju in valovanju.

Še ne do kraja pečen akademski kipar, študent ljubljanske likovne akademije, je zasnoval svoje prvo javno delo – spomenik v Koroški Beli, nekaj kasneje v Jaršah pa v Preboldu. Ta prva javna dela so nastala na povabilo arhitektov, medtem ko so vsa njegova kasnejša javna dela nastala prek natečajev. Velika reliefa Draga Tršarja krasita muzeja revolucije v Sarajevu in Splitu, številne so njegove obeliskaste plastike, znameniti pa razgibani Manifestanti; ekspresivni in impresivni hkrati so njegovi portreti in edinstveni v slovenskem kiparstvu – skupinski portreti. Plastike, kakršna je bila na primer ona z naslovom Partizansko gledališče, pa skupinski portret Slovenskega okteta, še pred tem pa že prej omenjeni Manifestanti iz leta 1960, so v mnogočem razburkale slovensko likovno sceno.

Še fant, je pred vstopom na likovno akademijo opravil leta 1944 imenitno vajeniško leto v ateljeju Borisa Kalina, kar mu je kasneje izredno koristilo in še danes, pravi sam, pripisuje nekaj podedovane elegancije Kalinovi šoli.

Nekaj likovne nadarjenosti so Tršarji podedovali od svojih prednikov, za oblikovanje umetniške duše in občutka za lepo pa je Dragu Tršarju ostalo v spominu premnogo podob iz Windischgraetzove graščine v Planini, ki jo je imel priložnost večkrat obiskati, ko je bila še polna prečudovitih slik italijanskih in

drugih starih mojstrov. Že v njegovem študijskem ljubljanskem obdobju je nanj in na njegove študentske kolege naredil izredno močan vtis obetaven kiparski talent Pertot, ki je prišel v Ljubljano razstavljati iz Trsta. Možakar je kasneje opustil kiparstvo in odšel v svet, za seboj pa je pustil okus po novih evropskih kiparskih tendencah, ki so jih mladi slovenski umetniki, utesnjeni in brez novic o dogajanju v belem svetu, vpijali z vsemi naraščajočimi ustvarjalnimi močmi.

Iz študijskih let omenja Drago Tršar svojega starega profesorja Lobodo, Borisa Kalina, pa tudi pedantno, čeravno prav kratko poučevanje Franceta Goršeta (še med vojno).

Svoj prelom z akademsko tradicijo zaznamuje s figuro Janica, ki je nastala že kar davnega leta 1953. Tudi spomenikov revoluciji in partizanom se je loteval na nekonvencionalen način, vselej širše pomensko.

Je iz generacije Jakoba Savinška, Slavka Tihca in Marjana Lenassija, ki so prinesli veliko novega v sodobno slovensko kiparstvo tudi po raziskovalni plati.

V jugoslovanskem prostoru je odmeval že zgodaj in so ga prijateljsko sprejeli medse kod enakopravnega tudi takšni mojstri, kakršen je bil Kosta Angeli Radovani.

Bil je član grupe 53. Iz duha te ustvarjalne energije se mu je prek Manifestantov zarezal v plastike značilen in takoj prepoznaven slog »kiparstva brez dlet«.

Pogostejše in z več navdušenja so ga hvalili v tujini kot doma. Leta 1958 je nastopil na beneškem bienalu

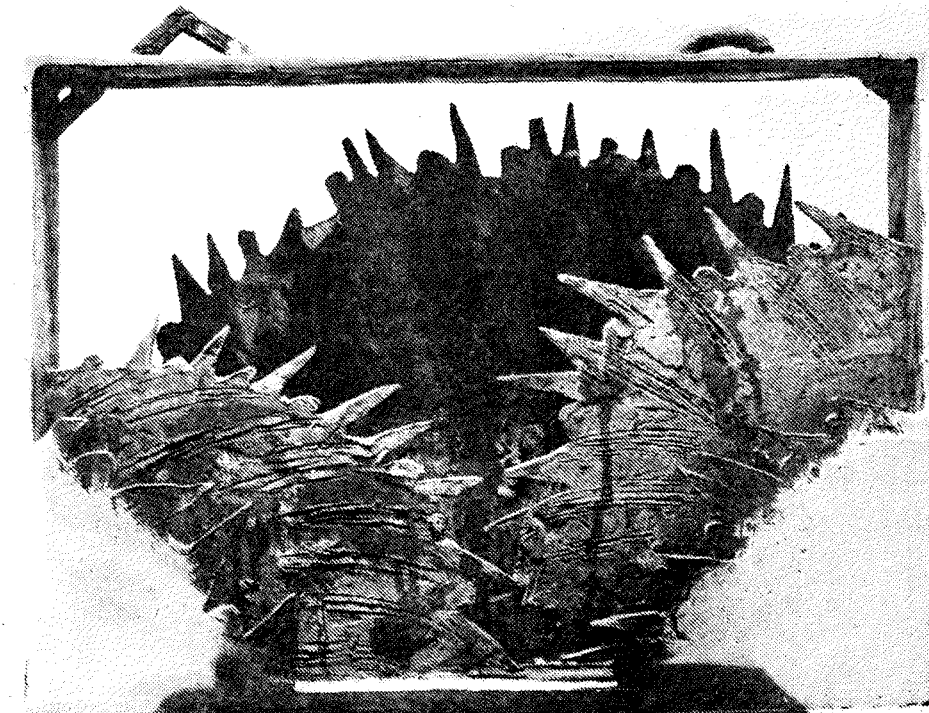
v imenitni družbi Olge Jevrič, Krsta Hegedušiča in Eda Murtića in bil za las (menda zaradi spletk v »domaćem taboru«) ob veliko mednarodno nagrado. Ne glede na uradna nagrajevanja in priznanja pa je bil prvi jugoslovanski umetnik, ki so ga povabili na veliko mednarodno razstavo Documenta v Kasslu, kjer so se njegovi štirje kipi »družili« s Picassovimi deli in deli drugih, svetovno znanih mojstrov. Potlej pa je prišlo tudi veliko priznanje doma: oblikoval in dokiparil je svoje, po fizičnih dimenzijah največje kiparsko delo – spomenik revoluciji na novem prostnem trgu med banko, Iskro in slovensko skupščino.

Njegova kiparska delavnica je polna manjših in še manjših prikupnih terracot in keramičnih kupov, manjših bronastih kipcev, dodelanih do perfekcije, na delovni mizi pa se kopiči množica prav drobcenih kipcev iz mavca, ki čakajo na odlitje v bron.

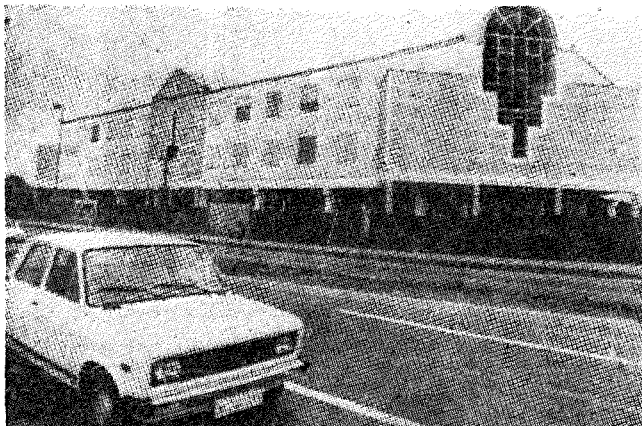
Tudi s kiparstvom je približno tako kot sicer v življenju: standard vztrajno pada in kipci so vse manjši... Vlivanje v bron je izredno drago, ljudje le s težavo odrinejo denar za plastike in tako, meni Drago Tršar, je prava sreča, da že trideset let kar posrečeno kombinira svoje ateljejsko ustvarjanje s poučevanjem študentov na ljubljanski ALU. Prav letos, prvega januarja, je minilo trideset let, odkar poučuje. In že nekaj novih generacij obetajočih mladih kiparjev je šlo tudi skozi njegovo šolo.

Velikó Prešernovo nagrado prejema za svoj doslej opravljen bogat kiparski opus.

B. Ž. J.

Lojze Drašler

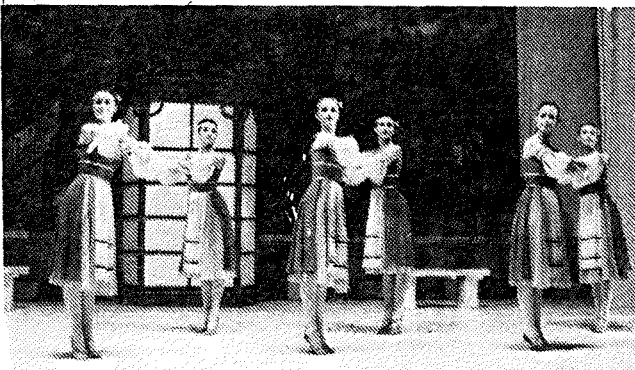
Center drobnega gošpodarstva na Viču

Je arhitekt in si je letošnje priznanje prislužil z načrtovanjem stanovanjskega naselja Dvori v Grosupljem. Sicer pa, tako v obrazilu, spada mož med najzanimivejše načrtovalce družinskih hiš pri nas. Menda ga krasijo sposobnosti vkomponiranja sožitnega ravnesja med tradicionalnim in sodobnim in med naravnim ter umetnim – vselej z mislijo na ljudi, ki bodo v načrtovanih, kasneje realiziranih hišah – živeli.

Snežana Vrhovec

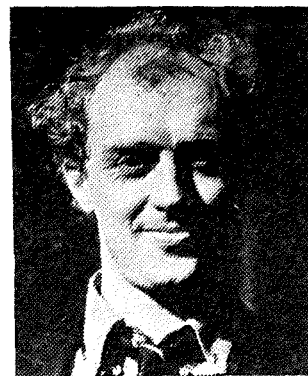
Mlada, nadarjena balerina Snežana Vrhovec je opozorila nase že pred časom. Letos pa prejema skladovo Prešernovo nagrado za svoje baletne stvaritve v delih pod koreografskim vodstvom švedske umetnice Birgit Culberg – za Julijo v baletu *Romeo in Julija* ter za balet *Bela košuta*.

Poznavalci poudarjajo njeno osebnostno interpretacijo karakterjev odrskih likov – poleg odličnega tehničnega obvladovanja plesne umetnosti.

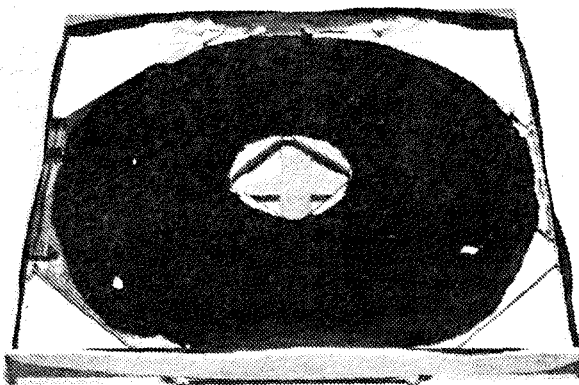
Prizor iz Vesele vdove – Snežana Vrhovec je prva z leve

Janez Škof

»Igralec Janez Škof je v minulih dveh sezonah razvil novo, povsem netipično podobo igralca. S prepletom analitične studioznosti ter neverjetne fizične sposobnosti in s širokim komedijantskim zamahom je oblikoval nekaj osrednjih vlog, ki pomenijo prelomne trenutke v zgodovini slovenske igralske umetnosti. To so vloge v predstavah *La discreta enamorada* v Mestnem gledališču ljubljanskem, *Klementov padec* v istem gledališču, *Šeherezada* v Slovenskem mladinskem gledališču in *Viktor ali Dan mladosti*. Tipizirana, koncentrirana izraznost, ki se razpenja od tragične osamelosti likov do groteskne komike v vlogi partizana Toneta v *Dnevu mladosti*, pomeni stopnjevani prehod od mimetičnega igralskega snovanja v estetsko igralsko nadgradnjo, ki v interpretaciji Janeza Škofa vselej učinkuje pristno in v soglasju z notranjo razsežnostjo lika, ki ga upodablja.«

Bojan Gorenc

Pravijo, da je ena ključnih likovnih osebnosti zadnjega desetletja pri nas, z avtohtono in suvereno likovno govorico, ki intelektualno korespondira z gledalcem. Krasijo ga, kot piše v obrazložitvi: izvirne rešitve izraznega jezika, temlječe v modernizmu – kontinuirani vizualni in filozofski tradiciji.

Aleš Debeljak

Mladi mož mlade literarne generacije, ki se na književni sceni uveljavlja v osemdesetih, je že kar na začetku opozoril s svojo izrazito umetniško identiteto, je zapisano v obrazložitvi k skladovi nagradi in dodano, da se le-ta izraža v »najvišjem intelektualnem tonu«. Doslej je objavil tri pesniške zbirke ter dve teoretično-esejistični deli, med njimi pa izstopata pesniška zbirka *Slovar tišine* in *Postmoderna sflinga*.

Slovar tišine, cikel Brez anestezije

Stvari so prazne. V njih ni nič. Kakor da so plod izjavljenega načrta. Pokrajina leži v vodi, ki zeleni od nekega rastlinja. Zasenčena je s črtami obzorja. Napolnjena s praznino, ki se je vsi bojijo.

To jutro morda res diši po čaju iz jasmína. A to še ne pomeni, da ima kakšen smisel. Lahko nadaljuješ s sprehodi do obale, to ničesar ne spremeni. Vse, kar zajame tvoj pogled, ni več od grenkega privida. Ki

spominja na slike doživetij, ki jih ne poznaš. Nikakor ne boš našel prostora za stvari. Ki trajajo dalj od tvoje domišljije, upanja, skrivnosti. Obkrožen si s stvarmi. To ni tako zelo slabo. Edine so, ki so zanesljive. So.

Dr. Dolfe Cizej: Oboroževalni posrednik

Aprila, maja in junija 1941 ni bil samo čas za razmišljanje, ampak tudi čas za samoiniciativne poteze. Tega se je živo zavedal tudi diplomirani inženir agronomije Dolfe Cizej, rojen 4. februarja 1915 v Prekopi pri Vranskem. za-

Dr. Dolfe Cizej, profesor iz Prekopi pri Vranskem, je omogočil, da je prva taborska skupina prenašala v Savinjsko dolino orožje iz nemške zbiralne baze na Gorici pri Celju.

radi sodelovanja v NOV je bil skoraj tri leta v zaporih in taborišču Dachau. Kljub vsemu trpljenju, ki ga je prestopal, pa je v tem mesecu, še vedno delaven, slavil svojo petindevdesetletnico...

Po vojni Cizej ni poudarjal svoje zgodnje pomoči partizanom — zdaj pa je že čas, da tudi o tem zapišemo nekaj besed. Vas Prekopa je v sosesčini Tabora, kjer se je že 17. aprila samoiniciativno organizirala prva odporiška skupina pod vodstvom poznejšega komisarja Ivana Kozmelja-Gustlna. Kot ujetnik je v nemškem vojnem skladišču na Gorici pri Celju leta 1941 prisilno delal Ivan Stojan, bivši topničarski podporočnik in Cizejev sošolec iz gimnazije. Namignil je Dolfetu, da bi lahko z mrtve javke v bližini Gorice pri Celju skrival odlašal manjše orožje in municijo. Orožje iz nemške zbiralne baze je od julija do 26. septembra res prihajalo v roke partizanom. Brez Cizeja bi ne moglo.

Od aprila 1941 je imel Cizej v rojstni Prekopi pod sredogorskimi Dobrovljami tudi

stalne zveze z aktivisti. Nemška policija mu je bila že zgodaj na sledi, pa ne zaradi orožja, ki ga je pošiljal z Gorice, pač pa zaradi druge pomoči osvobodilnemu gibanju. Ko je bil še v Celju, so ga opozorili, da gestapo opazuje, kod vse se vozi s službenim avtomobilom prehranjevalnega urada.

Nemški pozornosti se je začel izvil, ko je iz Celja odšel v Maribor, kjer je delal na živinorejskem uradu. Kmalu pa je bil tudi tam preveč izpostavljen. Zato si je skušal doseči, da bi ga službeno poslali v Gradec. Na dan, ko so mu to odobrili, so ga prijeli gestapovci. Po treh dneh so ga iz Maribora pripeljali v Celje. Dolžili so ga, da je pošiljal različen material v Tabor in v rojstvo vas Prekopo pod Dobrovljami.

Po treh mesecih trdega zaslisevanja, ko mu zaradi njegove trdnosti niso mogli ničesar dokazati, so ga odpeljali v Dachau. Iz koncentracijskega taborišča je prišel šele po osvoboditvi — kot ostalih 1746 trpinov iz Slovenije.

Pokojni literarni zgodovi-

nar Lino Legiša iz Ljubljane, ki je bil prav tako izgnan v Dachau, je pripovedoval o Cizeju:

»Ni minilo kdo ve koliko dni po mojem prihodu v logor, ko je prišel k meni Cizej. Rekel je, da me pozna po pisanju. Kmalu sva se osebno toliko seznanila, da je vzel mojo taboriščno številko in jo poslal v Tabor Marti — vdovi Ludvika Plavšaka. Prosil jo je, naj se me spomni s kakšnim paketom. Hitro za tem sem dobil pljučnico; slabo je kazalo. V tem so začeli prihajati zavetki, dva, tri od Marte Plavšak. Najmanj tri pakete pa sem dobil po tej zvezi od nekega Matevža (verjetno Ocvirka?) iz Ojstriške vasi.

V zavetkih iz Ojstriške vasi so bila vedno čudovito lepa in sočna jabolka. Pravi zdravilni blagoslov za logoraša, kakršen sem bil jaz. Pljučnica me je grdo obrala. Zato so bila tista jabolka neprecenljivo poživila. Ob njih sem kar vidno prihajal k sebi.

Dolfe Cizej je kot poljedelski inženir podnevi delal na tako imenovani zunanji komandi na »Plantaži«. Tu so gojili zdravilne rože in razne poljščine. Od tam smo ravno tako dobili marsikako solato in podobno vitaminsko dragocenost, pa tudi krompir. Jaz sem delala v pisarni notranje komande. Vsi, ki smo

bili v tej komandi, smo bili zelo veseli, kadar so se Cizej in njegovi vračali s »Plantaže«. Skoraj vedno so pritiho tapili karkoli za pod zob. Tako sva živela s Cizejem vse do konca vojne v taborišču Dachau. Oba sva se, čeprav zelo oslabiljena, srečno vrnila v Slovenijo...

Desetletja po drugi vojni so zopet terjala celega človeka.

In to je Cizej bil. Veliko o tem povedo njegovi številni strokovni sestavki, knjige in profesura na univerzi. O vsem tem so pisali že mnogi in še bodo. Ob zlahtnem jubileju mu tudi v imenu tistih, ki jim je pomagal v letu 1941 in pozneje, pa mnogih ni več, želimo vse dobro in trdno zdravje — pa tudi zlato priznanje OF.

Vlado Habjan-Jan

Poizvedba

Tovarišice in tovariše, ki so leta 1944 na Veliki planini reševali sestreljene ameriške letalce, ranjenega letalca prenesli v bolnišnico v Kamniški Bistrici, dvema pa pomagali, da sta se vrnila

v bazo v Italiji, prosimo, da pošljejo svoje naslove na občinski odbor ZZB NOV Kamnik. Na kraju dogajanja želimo namreč postaviti spominsko obeležje. Objavljamo tudi sliko tistih, ki so bili takrat na pogrebu ponesrečenih letalcev.

Katja Špurova (2)

Tiskarna

»Uroša še ni?« jo je vprašala Čretnikova mati, ki je bila spodaj pod lestvijo.

»Zmenjena sva za danes zjutraj, če ga ne bi bilo zvečer,« je rekla Mica in dodala, ne da bi se vznemirjala: »Bo menda že prišel.«

Mati si je naložila drva in odšla v kuhinjo. Po podstenu je prišla Vera. Mica je pokazala na kup vejčev pred gnojščem:

»To sta dobro napravili!« Obe sta stopili proti greznični jami. Vera je odrinila z nogo vejčev, da se je spodaj pokazala deska:

»Odgrneš te veje, odrineš desko in se spustiš noter.«

»Dobro je!« je rekla Mica in stopila k drvarnici, da bi od tam pogledala, ali je vhod v jamo dovolj dobro prikrit. Tedaj se je oglasilo hupanje avtomobila.

»Mica, stopi nazaj!« je vzkliknila Vera. »Avto je!«

Mica je smuknila za drvarnico, Vera pa se je vrnila na podsteno. Na cesti se je prikazal nemški vojak. Mica se je naglo ozrla okoli sebe — edini izhod ji je bila lestev na senik, po kateri je bila malo prej prišla. Naglo se je povzpela nazaj na seno.

Že je na cesti pred hišo obstal tovornjak. Z njega so poskakali gestapovci. Nekaj jih je ostalo na cesti, nekaj jih je stopilo na dvorišče. Vera je obstala na vežnem pragu, na videz popolnoma mirna.

»Kje je Mica Rok?« je vprašal Nemec.

»Wo ist die Banditin?« je zavpil tisti za njim.

»Kakšna banditka?« je mirno vprašala Vera.

»Mica Rok je pri vas!« je zavpil Nemec. »Kje je?«

Vera je skomignila z rameni:

»Nič ne vem o tem.«

Nemec jo je sunil pod drevo in ji nastavljal cev na prsi:

»Govori resnico! Kje je banditka? Nocoj je bila tu! Kje je tiskarna?«

Nemci so se razlezli po dvorišču in hiši. Iz veže so prignali mater.

»Vorwärts!« so vpili nad njo. Pehali so jo proti drvarnici, mimogrede so pogledali v hleve. Eden je stražil Vero.

Nemci so v drvarnici zagledali lestev. Pokazali so nanjo in zavpili nad materjo:

»Naprej!«

Mati se je počasi prestopala s klina na klin. Njen obraz je bil kakor iz kamna. Vedela je, da je Mica zgoraj. Pa saj se je skrila, gotovo se je zakopala v seno...

Res se je bila v temačnem kotu stisnila ob streho. V roki je držala samokres. Slišala je, kako Nemci lezejo za materjo na senik. S puškami so začeli razmetavati seno.

»Lahko grem zdaj dol?« je vprašala mati in jih temno pogledala.

»Ja!« so ji zavpili.

Šla je v hlev, začela odvezovati krave in jim je na glas prigovarjala:

»Liska! Dimka! Gremo! Na pašo! V gmajno!«

Mica jo bo slišala. Vedela bo, kje naj jo išče — če se bo vse dobro izteklo...

Nemci so se razgledovali po temačnem seniku, vohljali. Prižgali so žepno svetilko. Ko so bili tri metre oddaljeni od Mice, se je eden vzravnal in naveličano rekel:

»Ah, ist ja nicht da! Gema weiter!«

Počasi so se spustili po lestvi. Mica je čutila, kako ji krč v telesu popušča. Ni se še smela premakniti...

Mati je bila s kravami že na cesti, ko so se vojaki zbrali na dvorišču. Poveljnik je zavpil Veri:

»Sie gehen mit!«

»Z nami greste!« ji je zavpil drug vojak. »Naprej!«

Tovornjak je odpeljal, na dvorišču je nastala tišina. Mica se je počasi potegnila iz skrivališča. Previdno je splezala s senika. Za drvarnico je smuknila na sosedovo dvorišče. Tam ni bilo nikogar. Ženske so bile na cesti in so stiskale glave. Mica se je z enim skokom pognala na podsteno in se prikrla za odprta vežna vrata.

S ceste je prišla gospodinja, hotela zapreti vrata, tedaj pa je zagledala Mico Rokovo. Prebledela je in zašepetala:

»Beži, Mica, beži, ujeti te bodo!«

Mica ji je nastavila samokres na prsi in ji rekla skozi stisnjene zobe, ukazajoče:

»Bodi mirna, če ne, spro-

žim! Zdaj pa poslušaj: pojdi najprej na cesto in povej ženskam, naj se takoj razidejo. Nemci se bodo vrnili in če jih dobijo skupaj, bodo še katero pobrali. Potem pa mi prinesi korpo, da bom lahko šla čez cesto.

Kmalu nato je šla Mica Rokova s korpo v roki čez dvorišče na cesto in tam zavihala na pešpot čez travnik. Na travi se je še lesketala rosa. V daljavi je zagledala krave.

Čretnikova mati si je bila ovijala vojke okoli roke in je z bičem trdo udarjala po tleh.

»Si jezna name?« jo je vprašala Mica, ko se ji je približala.

»Zakaj?« je vprašala mati. »Vero so odpeljali!« Mati je priprla oči.

»Izdani smo,« je rekla, »ampak to ti povem, Mica, izdajalke nisem rodila!«

»Ti gotovo ne, kriva pa sem vendarle jaz,« se je obtoževala Mica.

»To si zapomni in še drugim povej: moja hiša vam bo tako dolgo odprta, dokler me ne ubijejo!«

»Hvala ti, Katica!« ji je Mica stisnila roko. »Tole korpo vrni sosedu, na smrt sem jo prestrašila. Ti bo že povedala! Jaz moram k Benjaminu, ob devetih bi morala imeti tam sestanek s terenci...«

Pot, po kateri se je odpravila Mica, je mimo njive s koruzo zavila na cesto. Spredaj so bile hiše — na cesti in pred prvo hišo so stali policaji. Pravkar so privedli iz hiše mlado dekle. Mica je stisnila ustnice — nazaj ne more, ker so jo bili že zagledali. Naglo se je sklonila, pobrala z njive debelo bučo in si jo posadila na glavo. In odločno stopila naprej. Pot je obšla prvo hišo

in zavila proti drugi — tam stojita dva policaja in pazita na ljudi, ki prihajajo mimo. Mica gre odločno naprej, razdalja med njo in policajema se naglo manjša. Krepkeje si posadi bučo na glavo in mimogrede potegne ruto globlje na oči. Pred policajema glasno pozdravi: »Heil Hitler!«

»Baben legitimieren!« pravi policaj. A drugi malomarno odmahne z roko. Ne da bi pospešila korak, je Mica zavila ob njivi koruze. Ko je bila dovolj daleč, je stopila v koruzo, odvrгла bučo, stekla na konec njive, preskočila mejo in se potopila v drugo njivo koruze. Nekaj časa je tekla, nato je sedla. Sedla je in se ozirala za temnim oblakom dima, ki se je dvigal nad obronki Pohorja. Nenadoma je prisluhnila: nekdo teče ob

njivi! Skozi koruzna stebila je najprej zagledala žensko krilo, nato celo postavu. Zganila se je in poklicala:

»Ksenija! Ksenija!« Ženska na meji je obstala, zagledal je Mico in planila k njej:

»Ljuba Mica, pojdiva gor, k partizanom! Natanko ob devetih so prišli in nas vse aretirali. Terenci so bili v hiši in so te čakali — samo Poldek se je rešil, skočil je skozi okno, in jaz sem jim ušla... druge so vse odpeljali... Planica gori!...«

Mica jo je objela: »Pomiri se, Ksenija! Šli bova gor in poročali članom komiteja... Danes je hudo, ampak zdaj vem, kdo je izdajalec!... Uroš je kriv, da Planica gori!...«

terme čatež
OB VSAKEM ČASU, ZA VSAKOGAR NEKAJ
do emona hoteli

Elkroj
MOZIRJE

FORMULA KAKOVOSTI

Za večjo varnost na naših cestah

V prvem letu so rezultati akcije ugodni

Približno leto dni je minilo, kar smo v Sloveniji začeli akcijo, »katero naj bi nekoliko spremenili razmere na naših cestah. Pobudnik za akcijo, ki jo kratko imenujejo »minus 10 odstotkov«, je bil Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu SR Slovenije. Obiskali smo sekretarja tega telesa Bojana Žlendera, ki nam je pripovedoval o tem, zakaj so akcijo začeli in kakšne rezultate je dala v letu dni.

»V minulem letu smo akcijo začeli zato, ker smo ocenili, da Slovenija izgublja na cestah skoraj dvakrat več ljudi, kot jih sosednje države v podobnih razmerah. Čeprav se sliši kruto, bi lahko ceste pri ka v treh smereh. Najprej v smeri tehničnega urejanja prometa, kjer so zahtevali, da vse strokovne službe, ki imajo moč, začno spreminjati tisto, kar lahko. Gre za pospešeno gradnjo novih avtocest,

manistični smeri, ki obsega vse — od vzgoje in izobraževanja do zdravstva, kjer lahko vsakdo na svojem področju naredi še marsikaj. Na to je vezan tudi ves sklop propagandnih akcij. Tretji del pa je država, ki bi lahko s spletom pravnih in moralnih norm (od kazni, ki so bile, lani popolnoma razvednotene, do novih zakonov) mnogo naredila.

»Po našem mnenju je stanje zadovoljivo iz več razlogov,« pravi Bojan Žlender. »Čeprav je akcija vsejugoslovanska, smo samo v Sloveniji in v Bosni in Hercegovini zmanjšali število prometnih nesreč. Za našo republiko lahko rečem, da smo to število občutno zmanjšali. Tako je bilo lani pri nas sedem odstotkov nesreč manj, deset odstotkov manj ljudi poškodovanih, enako pa je ostalo število mrtvih. Posebej pa moram poudariti, da se je zmanjšalo število mrtvih otrok in mladoletnikov za 11 odstotkov, število mrtvih pešcev se je zmanjšalo za 19,8 odstotkov, zmanjšalo se je tudi število mrtvih voznikov koles z motorjem (za 11,7 odstotka) in voznikov motornih koles za 21,9 odstotka. Izredno se je lani povečalo število mrtvih voznikov osebnih avtomobilov in potnikov v njih. Nikoli doslej ni v Sloveniji izgubilo življenje toliko voznikov mrtvih med vozniki pa je alkohol. Zato je Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu skupaj z Republiškimi sekretariatom za notranje zadeve pripravil sedanjo akcijo, v kateri skušajo alkohol preganiti z naših cest. Čeprav so po uradnih podatkih alkoholizirani vozniki povzročili 8 odstotkov nesreč, je podrobnejša analiza vzrokov nesreč pokazala, da je alkohol vzrok za eno tretjino nesreč, ki se zgodijo v Sloveniji. Zato so se letos odločili za akcijo, ki jo kratko imenujejo »alkohol«. Med njo bodo prometni miličniki vse tiste voznike, ki vozijo prehitro, ki vozijo brez varnostnega pasu, ki vozijo skozi rdečo luč in ki grobo prehitujejo ter izsiljujejo, obvezno preizkusili z alkokotestom. Računajo, da bodo do junija na slovenskih cestah testirali približno sto tisoč voznikov, to pa pomeni, da bodo ustavili in preizkusili vsakega šestega voznika. S tem naj bi ustvarili takšen pritisk na voznike, da ne bodo sedli za volan, če bodo popili alkoholno pijačo, in da bodo vozili tako, kot zahtevajo prometni predpisi.

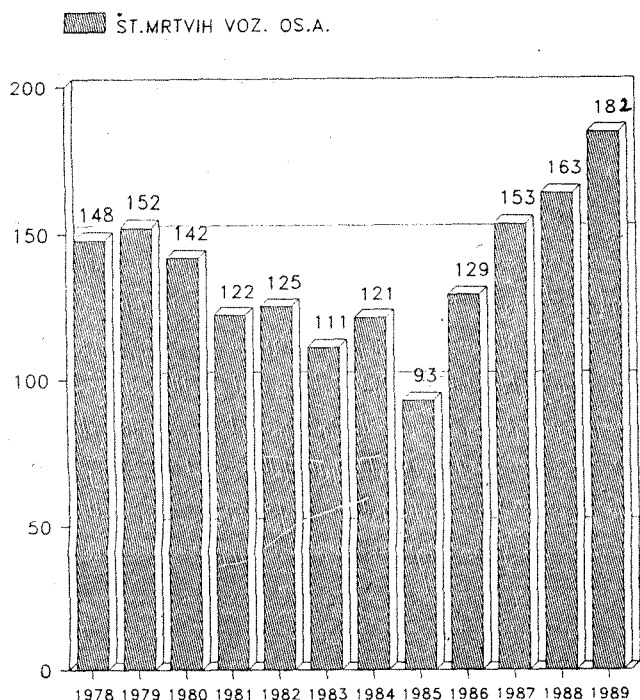
Seveda je treba tudi povedati, da je akcija minus deset odstotkov sestavljena iz dveh delov. Prvi je represiven, drugi pa je tako imenovani »pozitivni«. Ta se kaže v sodelovanju med Svetom za preventivo in vzgojo v cestnem prometu in tednikom Nedeljskega dnevnika. Dogovorili so se, da bo ta časopis v petnajstih številkah objavil nagradni kviz. Za vsak teden imajo pripravljenih deset nagrad, ki so vredne od 350 do 700 dinarjev. Na koncu pa bo veliko žrebanje, kjer bo glav-

na tem področju. Skupščina SRS, ki je po desetih letih namenila varnosti v cestnem prometu veliko pozornosti, je zavezala vrsto upravnih organov, vključno z Republiškimi izvršnim svetom, da storijo tisto, kar morajo. To je premik, saj se je v tistih organih, ki lahko odločajo, bistveno več govorilo o konkretnih zadevah. Zadovoljni pa smo tudi zato, ker se je zmanjšalo število nesreč, kljub temu da niso bili izpolnjeni nekateri pogoji. Nikoli do zdaj ni bila denarna kazen, izražena v litrih goriva, tako nizka, kot lani. Znašala je manj kot 1 dcl za manjše prekrške, ali

pa si plačal 4 dcl goriva, če si prehitro vozil v naselju. To je očitno znamenje, da država ne skrbi za svoje organe niti ne za resno politiko na tem področju. Če nam bo uspelo urediti še te zadeve in če bomo vzdržali ritem, ki smo si ga zastavili, smo prepričani, da se bo vsako leto število nesreč zmanjšalo, pa ne samo za deset odstotkov, ampak za več. Ti skoki bi bili prva leta še večji, saj imamo veliko rezerv,« poudarja sekretar Sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu SR Slovenije Bojan Žlender.

Bojan Kuntarič

GIBANJE ŠTEVILA MRTVIH VOZNIKOV OSEBNIH AVTOMOBILIV V OBDOBJU 1978 - 1989

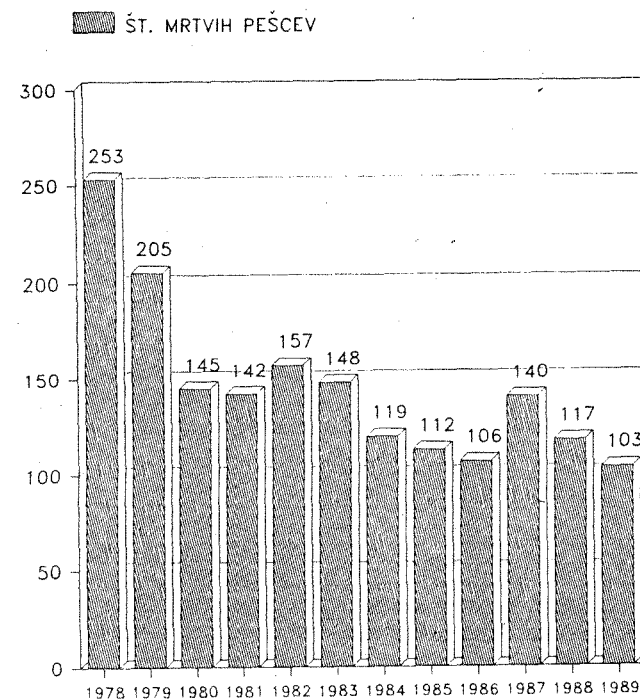

SPV AKCIJA -10%

nas pobrale največ 250 do 300 življenj, mi pa smo v minulih letih izgubljali od 550 pa celo do 735 ljudi. To je bil tudi glavni razlog za začetek akcije,« poudarja Bojan Žlender. Samo akcijo so si zamislili tako, da bo potekala in pote-

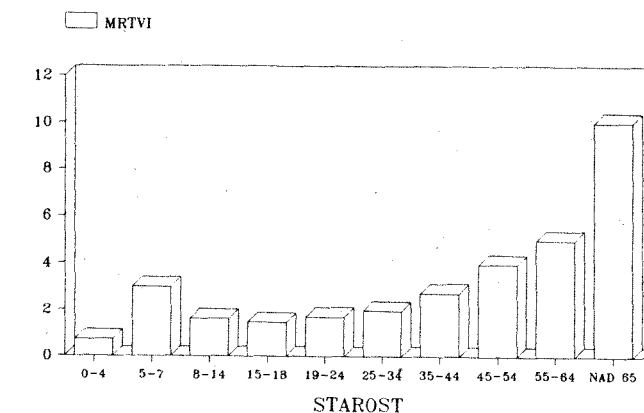
kar je žal dolgoročno zadeva, umiranje prometa v naseljih, urejanje minimalnih stvari za invalide, da ne bi skakali čez robnike, ampak imeli posebne izvoze in drugo. To je ena izmed nalog stroke. Nadalje poteka v hu-

GIBANJE ŠTEVILA MRTVIH PEŠCEV V OBDOBJU 1978 - 1989

SPV AKCIJA -10%

MRTVI PEŠCI GLEDE NA 10000 PREBIVALCEV ISTE STAROSTI ZA OBDOBJE 1983 - 1987

SPV AKCIJA -10%

kov avtomobilov (lani jih je umrlo 182, kar je za 15,2 odstotka več kot leta poprej) je poglaviti vzrok, da se ob zmanjšanju števila prometnih nesreč ni zmanjšalo tudi število mrtvih.

Število mrtvih se je povečalo predvsem na magistralnih cestah, na katerih je umrlo 260 ljudi in sicer za 11,8 odstotka. Samo na magistralni cesti Korensko sedlo — Ljubljana-Bregana so umrli 104 ljudje ali 11,2 odstotka več. Na tako pomembni in prometni cesti ne pomagajo druge rešitve kot temeljita sprememba, to je gradnja avtocest.

Eden od vzrokov za to povečanje se zdi absurden. Gre namreč za obnavljanje magistralnih cest, kjer so te ostale iste širine, imajo enake ovinke kot prej, toda dopuščajo bistveno večje hitrosti in je zato še število mrtvih večje. Drugi razlog je vedno manjša uporaba varnostnega pasu. Tretji vzrok za povečanje šte-

na nagrada osebni avtomobil nissan micra, ki ga podari Avtotehna. Poleg tega bodo med reševalce kviza razdelili še dve kolesi na motorni pogon, štiri enoletna kasko zavarovanja, dva gorski kolesi in eno sobno kolo, nekaj hranilnih knjižic, meglenke, zaščitne čelade in drugo. Za nagrade so izbrali takšne izdelke, ki so povezani z varnostjo prometa.

Kviz je sestavljen iz dveh vprašanj. Vsak teden se eno nanaša na alkohol v prometu, drugo pa na varnostni pas, uporabo zaščitne čelade, kresničke in podobno. Odgovor je zapisan v nekoliko širši obdelavi teme, tako da za odgovore ni potrebno veliko predznanja. Odziv na kviz je trenutno zelo velik.

»Rezultate, ki smo jih dosegli v enem letu naše akcije, ocenjujemo za ugodno, vendar vse ni bilo narejeno tako, kot bi moralo biti. Veliko občin, okoli petnajst, ni naredilo več, kot so naredile do zdaj

Nova organiziranost ZRVS v Mariboru

Ljudje morajo iskati organizacijo in ne obratno

Na seji predsedstva mestne konference ZRVS Maribor so razpravljali o pripravi na reorganizacijo svoje organizacije, ki bo potrebna zaradi preoblikovanja mariborskih občin. Ugotovili so, da so v teku krajevne konference ZRVS, na katerih volijo nova vodstva in izbirajo tudi delegate, ki bodo sodelovali na ustanovnem obnem zboru občinske organizacije ZRVS Maribor in na občinskih konferencah ZRVS Ruše in Pesnica. Za vodilne funkcije v svoji organizaciji so člane že evidentirali. Značilno je, da so na krajevnih konferencah ZRVS v Mariboru izvolili v vrsti primerov nova, mlada in sposobna vodstva. Razprava je pokazala, da imajo še vedno nekaj organizacij, ki niso delavne. To so predvsem tiste, kjer doslej še niso uredili nekaterih kadrovskih problemov v vodstvih.

V vodstvu občinske organizacije ZRVS Maribor-Ruše razmišljajo o nekaterih novih organizacijskih oblikah. Tako je predsednik OK ZRVS Maribor-Ruše Jože Gašparič dejal, da želijo biti organizacija stanovskega značaja na področju družbenih dejavnosti, ne pa vzgoje. Prizadevali si bodo, da bi vzgojo prenesli na JLA, Teritorialno obrambo ali pa na sekretariate za ljudsko obrambo. Po njegovih besedah se mora ZRVS spremeniti, če hoče še živeti, sicer se bo nadaljeval osip članstva. Pri tem je opozoril na slabo udeležbo na predavanjih. Poudaril je, da mora ZRVS postati takšna, da bodo ljudje iskali njo in ne ona njih.

Predsednik mestne konference ZRVS Maribor Jože Zbašnik je navzoče seznanil z nedavno razpravo na predsedstvu republiške konference ZRVS, kjer so govorili tudi o bodoči organiziranosti. Povedal je, da se ZRVS v Sloveniji še ni odločila, ali bo kolektivni član Socialistične zveze. Obstaja tudi predlog, da bi bila organizacija ZRVS v prihodnje samostojna družbena organizacija s posebnim pomenom za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, ki bi bila vertikalno povezana z zvezo rezervnih vojaških starešin Jugoslavije. O tem problemu pa bodo v organizacijah ZRVS Slovenije še razpravljali in odločali.

Glede priprav na novo organiziranost ZRVS v Mariboru je napovedal, da bo v drugi polovici marca letos sklepna mestna konferenca, na kateri bodo analizirali delo v zadnjih devetih letih, s posebnim poudarkom na zadnjem letu. Po tej seji pa se bo sestala ustanovna skupščina Zveze rezervnih vojaških starešin občine Maribor.

Jože Zbašnik je opisal tudi dejavnosti ZRVS v mestu in posameznih občinah in dejal, da so v Mariboru rezervni vojaški oficirji sodelovali na različnih prireditvah in srečanjih. Precej jih je tudi ogledalo taktično vajo na letališču v Mariboru, ki so jo pripravili pripadniki JLA.

Marjan Kos

Veliko zanimanje za računalnike

Osnovna šola Dragotin Kette iz Ilirske Bistrice je v sodelovanju z občinskim sekretariatom za ljudsko obrambo in Radio klubom Snežnik pripravila za učence petih, šestih, sedmih in osmih razredov tečaj iz osnov računalništva. Vsi učenci hodijo v isti krožek, vendar tam delajo v štirih starostnih skupinah. Delo v posameznih skupinah pa vodijo vojak iz enote JLA, ki ji poveljuje Gojko Vujanović: Aleš Suster, Peter Muhari in Bor Kumar.

Tečaj računalništva poteka v programskem jeziku basic, ki je verjetno najboljši programski jezik za ta namen.

Za prvi tečaj, ki bo končal z delom konec februarja, se je prijavilo več kot štirideset učencev. Zanimanje učencev za tečaje računalništva je zelo veliko, o čemer priča tudi dejstvo, da se bo naslednji začel že prve dni marca.

P. Nikolič

Sožitje kulture in gostinstva

Žolnirjeva likovna kolonija

Če boste v Kostanjevici na Krki spraševali, katero gostilno je vredno obiskati, vam bo večina odgovorila, da je to Žolnir. Skoraj trinaestletno garaško delo Fanike in Ota Sevška je zadnja leta obrodilo bogate sadove in njuna gostilna je postala najboljše na Dolenjskem in verjetno tudi ena izmed najboljših slovenskih gostiln. Kaj kmalu sta spoznala, da je kultura pomemben del turistične in gostinske ponudbe, saj prihajajo v Kostanjevico vsak dan skupine obiskovalcev, ki se seveda ustavijo tudi v eni izmed tamkajšnjih gostiln – in najpogostejše je to Sevškov Žolnir.

Kot dobra gostiteljica sta Fanika in Oto Sevšek vedela, da za dobro počutje gosta ni dovolj izbrana hrana, kakovostna pijača in dovršena postrežba, ampak je za to potrebno tudi okolje, to je gostilniška soba, kjer se gost počuti domače in sproščeno. Prav gotovo lahko k takšnemu prijatelju ozračju prispevajo svoj del tudi slikarska dela. Ideja je bila rojena in Oto Sevšek je z njo stopil do akademskega slikarja Jožeta Marinča, ki živi v Kostanjevici na Krki. Po kratkem pogovoru sta ugotovila, da bi bila zelo primerna oblika dela slikarjev likovna kolonija. Jože Marinč je prevzel organizacijske zadeve. Sestavil je razpis in nanj se je prijavilo nekaj slikarjev krajinarjev. Osem med njimi so jih povabili na prvo zimsko likovno kolonijo gostišča Žolnir, ki je potekala od 30. januarja do 4. februarja letos.

Na žalost sta dva odpovedala sodelovanje.

»Za zimsko kolonijo smo se odločili iz preprostega razloga. Slik z motivi iz Kostanjevice je veliko, vendar jih zelo malo prikazuje naše mestece pozimi,« pravi Oto Sevšek. »Zdaj, ko je kolonija za nami, sem zelo vesel, da smo se odločili zanjo. Že v razpisu je bilo zapisano, da vsak udeleženec pusti eno delo gostišču Žolnir, kjer je med kolonijo brezplačno živel. Vse drugo, kar so naredili, pa so lahko odnesli domov, ali pa prodali na priložnostni prodajni razstavi, ki smo jo pripravili ob koncu kolonije. Po mojem mnenju je ta kolonija popolnoma uspela in mislim, da jih bomo tudi v prihodnje organizirali. Ideja je, da bi v prihodnje pripravili kolonije v različnih letnih časih; naslednja naj bi bila jeseni, saj je ta letni čas v Kostanjevici

Oto Sevšek: »Prihodnje kolonije bomo pripravljali v različnih letnih časih.«

in njeni okolici zelo lep. Dela, ki so ali bodo nastala v likovni koloniji, bomo razstavili v prostorih našega gostišča, nekaj jih bo viselo v restavracijskem delu, del v sobah, kjer gostje lahko prespijo, del pa bo visel v prehodnem delu, kjer načrtujemo miniatur-

no galerijo s stalno postavitvijo. S slikarji sem bil zelo zadovoljen in sem jih bolj malo videval, ker so bili cele dneve zunaj, kjer so iskali motive za svoja dela.«

Enega izmed udeležencev kolonije, Tomaža Perka, smo našli ob Krki, kjer je skušal z levega brega reke ujeti skozi veje stare vrbe znan kostanjeviški motiv z lesenim mostom in farno cerkvijo v ozadju.

»Tehnika dela je poljubna in sam sem se odločil za olje. Pri mojem delu me vznemirjata dva odnosa, in sicer odnos ali povezava starega ter novega in vse, kar se dogaja na vodi, torej odnos vode in svetlobe, ki jo na gladko površino mečejo sonce, mesec in različni odsevi. Bil sem že na več likovnih kolonijah in mirne duše lahko rečem, da je to ena najboljših, tako po bivalnih pogojih kot po delovnih razmerah. Predvsem imamo čudovito vreme, tako da naši izdelki ne bodo nič zimski«, je dejal Tomaž Perko, ki mu je družbo delal njegov mlad pes, labradorec. Medtem ko je njegov lastnik nanašal oljne barve na platno, je pes pridno vlačil veje in kmalu jih je bilo toliko, da bi lahko zakuril ogenj. Od časa do časa pa je začel divje lajati na snežno bele labode, ki so dostojanstveno plavali sredi Krke in se niso dosti zmenili za njegovo »divjanje«.

»Ko sem izvedel za razpis,

Marko Butina in Tomaž Perko

sem se nanj z veseljem prijavil,« pravi Marko Butina. »Kostanjevico poznam že od prej, saj sem pred leti sodeloval pri restavraciji fresk Jožeta Gorjupa v Miklavževi cerkvi. Kolonija pa me je pri-

Na prvi likovni koloniji gostišča Žolnir v Kostanjevici na Krki so ustvarjali slikarji Daniel Demšar, Marko Butina in Mirjam Zupančič (vsi iz Ljubljane), Georgi Božinov z Vrhnike, Tomaž Perko iz Cerknice in »domačin« Jože Marinč.

tegnila predvsem zaradi tega, ker poteka v, za slikarje, nenavadnem času, to je pozimi. Ideja o tej koloniji se mi zdi dobra in sprejemljiva za obe strani. Pogoji za delo so dobri, predvsem pa je vreme čudovito. Preden sem prišel v Kostanjevico, me je bilo nekoliko strah, kako bomo delali, če bo res sneg, toda vre-

me se je obrnilo čisto drugače. Delo v koloniji je tudi moj dopust, ki mi je ostal od lani, tako da sem združil prijetno s koristnim. Zelo sem vesel, da smo se pri Žolnirju zbrali slikarji različnih generacij in si izmenjujemo izkušnje o delu.«

Iz besed naših sogovornikov lahko sklepamo, da sta obe strani zadovoljni s prvo likovno kolonijo gostišča Žolnir. Slikarji zato, ker so lahko nekaj dni v miru delali in je bila pri njihovem delu edina omejitev motiv. Fanika in Oto Sevšek pa sta na ta način dobila zelo dobra dela, ki bodo krasila njun lokal. Povedati pa je treba tudi to, da na ta način nastaja nova slikarska zbirka, ki bo še popestrila že tako pestro kulturno ponudbo Kostanjevice na Krki.

Bojan Kuntarič

Iz pogovora z Janezom Dolencem, direktorjem Kompas Hertza

Poslovnost in čut za umetnost

Janez Dolenc, direktor Kompas Hertza iz Ljubljane, prejme letos že drugo priznanje – Cankarjev kipec, ki ga

na družbo in njene potrebe tudi širše in zato na različne načine in v različnih oblikah tudi materialno podpirajo

deželi in po vsej Jugoslaviji nepogrešljive in jih običajno jemljemo za samoumevne. Pri tem pa pozabljamo, da gre za izredno razvejano gospodarsko dejavnost, ki širi svoje krake in premnože oblike poslovanja po vsej državi.

Če na hitro predstavimo hertzovce, naj povemo, da je v podjetju petsto zaposlenih, da imajo 82 poslovalnic po vsej Jugoslaviji, vozni park s 3000 vozili (med njimi 140 najrazličnejših avtobusov pa tovornjake, vlačilce in številna druga specializirana motorna vozila.) V osmih jugoslovanskih krajih imajo vlečno službo in so lastniki štirinajstih servisnih delavnic. Lani so prislužili cca 23 milijonov dolarjev in pripravljajo se na kar zajetno investicijo nove poslovne stavbe, v kateri bodo, tako nam je namignil Janez Dolenc, številnim dosedanjim dejavnostim dodali nove, za katere pa želijo, da ostanejo zaenkrat še skrivnost. Sicer pa, da ne boste mislili, da se hertzovci ukvarjajo le z izposojajo avtomobilov. Dolga leta že sodelujejo z nekaterimi jugoslovanskimi filmskimi podjetji, predvsem pa z Jadran filmom. Skozi to sodelovanje so razvili neverjetno dobre posle za Hertz: nakupili so vrsto avtobusov, prirejenih za potrebe snemanja filmov (avtobusi-gardero-be, avtobusi – kozmetični sa-

lon). Intenzivno prevažajo s svojimi specialnimi vozili avtomobile sarajevskega Tasa in drugih... Poleg teh dejavnosti so z vlaganjem lastnega kapitala postali tudi producenti filmov – naših in tudi nekaterih tujih – ter so tako skozi povsem gospodarsko logiko na nek način že vstopili v svet kulture.

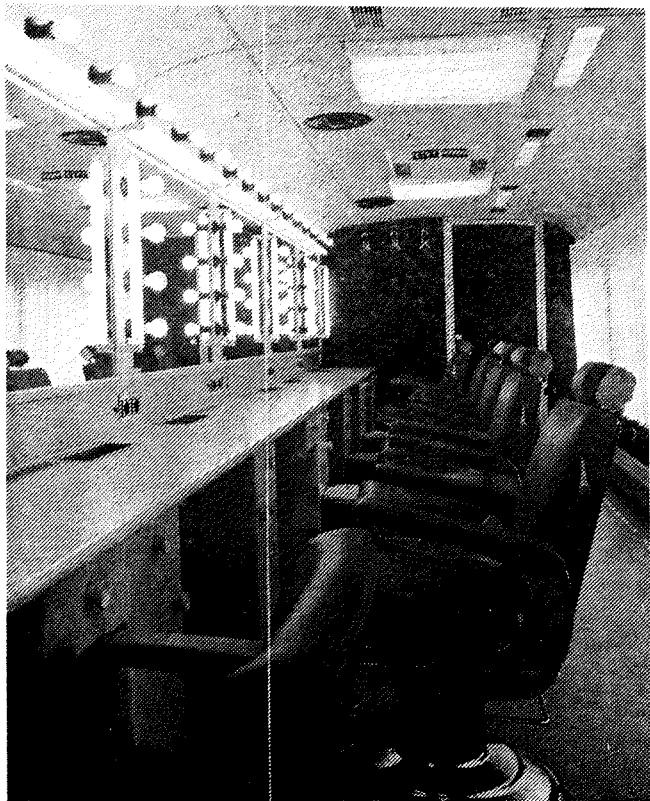
Janez Dolenc pravi, da se s svojimi mecenskimi in sponzorskimi akcijami na področju kulture in športa ne želijo hvaliti, in da to ni njihova pot do promocije podjetja. Zato svojih dobrih del ne obešajo na velik zvon pa tudi oblike pomoči kulturi so nadvse različne, tako da ni nujno, da gre vedno neposredno za denar. Bo pa že res, da ne prispevajo kulturi v skromnih odmerkih, saj prejema Janez Dolenc letos že drugi Cankarjev kipec. Ljudje, ki spremljajo tovrstno početje slovenskih podjetij in njihovih ključnih mož, so se odločili, da priznanja Cankarjevega kipca ne bodo podeljevana po ključu, tako na primer, da bi jih dobivali nekako po regijah in vsak enkrat. Tako se utegne našemu tokratnemu sogovorniku dogoditi, da si bo sčasoma na polici v direktorski sobi nabral celo vrsto »cankarčkov«.

Komu so največ pomagali Vesoljni slovenski lutkarski svet pozna njihovo pomoč Ljubljanskemu lutkovnemu

gledališču. Z njim so spletili že tako tesne vezi, da ni več mogoče govoriti o posamičnih akcijah, ampak gre za redno sodelovanje. Pri odpiranju področij in načinov svojega prispevka kulturi pa se Hertz ne omejuje le na slovenski prostor: omenimo le njihovo vse uspešnejše sode-

vimo mi zastoj, je to že naša konkretna oblika pomoči.«

Janez Dolenc je stvaren in nič kaj sentimentalen. Zaveda se, da je tudi v belem svetu početje okrog kulture biznis in zato nerad govori o mecenstvu. Raje pa o sponzorstvu. Pri tem se natančno ve, kaj bodo oni dali kulturi in kaj

slovenska kulturna skupnost namenja tistim uspešnim gospodarstvenikom, ki poleg obvladovanja gospodarjenja utegnejo in zmorejo gledati

najrazličnejša prizadevanja in konkretne projekte v kulturi.

Hertz je sicer sinonim za eno tistih tih dejavnosti, ki so za poslovne ljudi v naši

lovanje z galerijo v Hercegovem. »Mi na primer vemo, da je za neko galerijo v Jugoslaviji že prevažanje razstavnih eksponatov velik strošek. Če gre torej za večjo razstavo, za katero je treba pripeljati in razvoziti slike iz cele države, in če to delo za galerijo opra-

bodo od tega navsezadnje tudi imeli. In kaže, da so zaenkrat vsi tisti iz kulturne sfere, ki sodelujejo s Hertzom, zadovoljni – sicer jih ne bi že drugič predlagali za nagrado ob Prešernovem dnevu.

B. Ž. J.

Da ne bo prepozno ...

O vsem, kar se dogaja pri nas, ne razmišljajo samo odrasli, ampak tudi mladi, šele dozorevajoči ljudje, naši mladi dopisniki, in sprašujem se, če jih ni ta naš čas prisilil v zrelo razmišljanje ...

Iz artistske osnovne šole nam pišeta osmošolca Marija Molan in Tomaž Hupak.

Treba je vztrajati

Če prav razmislim o današnjih razmerah, me stresa po telesu. Zadnje čase je vse narobe. Takšno dogajanje zasledimo tudi pri nas v Jugoslaviji in ne samo v svetu.

Partizani so se bojevali za enotno Jugoslavijo. Kaj pa se danes dogaja z njo? Mnogi mislijo, da je to vprašanje enostavno, vendar nimajo prav. Zakaj hočejo Srbi razdreti težko pridobljeno domovino? Mar jim ni dovolj, če so le srbski narod? Po televiziji ali radiu smo lahko videli in slišali, da so Srbi pri nas hoteli imeti miting. Le zakaj? Mar zato, da bi odstranili slovensko vodstvo? ker jim miting ni uspel, so prekinili stike s Slovenijo. Mislim, da to ni prav, če smo vsi zgradili Jugoslavijo. Naše vodstvo je dovolj trdno in ima prav, da ne odneha.

Zakaj bi morali dati v južne dele za nerazvite, ko pa se tudi pri nas kažejo potrebni pomoči? Najprej opravimo pri nas, nato pa pomagajmo še drugim. Prav je, da si narodi med seboj pomagajo, vendar ne v takšnih odnosih, kot jih ima Srbija do nas. Prav gotovo pa bodo tudi oni pogrešali odnose z nami. Milošević hoče seči v zgodovino. Prepričana sem, da mu to ne bo uspelo. Sedaj lahko vidi, kaj se dogaja v Romuniji. Zakaj je prišlo do takšnih spopadov? Prav gotovo zaradi vodstva.

Mislim, da niti za nas niti za Srbe ne bo prijetno, če se bomo odcepili, čeprav tega ne priznajo. Lažje bi to prenesli mi, ker smo delaven narod. Res je, da bi bilo v začetku veliko težav. Kljub temu pa bi Slovenija kot en narod tudi prišla na zeleno vejo. Seveda bi bilo treba marsikaj žrtvovati za to.

Upamo še vedno, da bomo zopet sodelovali z ostalimi narodi in utrdili našo Jugoslavijo. Kljub vsemu pa mislim, da bo vse to po takšnih sporih težko doseči.

MARIJA MOLAN, 8. b.

Da ne bo prepozno

Razmere v svetu in tudi pri nas so zelo kritične. Še posebno pri nas se dogajajo stvari, ki jih ne morem razumeti. Nekateri govorijo »bratska Jugoslavija«. Mar je to res tisto, kar je bilo mišljeno med vojno, ko so se vsi narodi bojevali za vsak pedenji zemlje in zanjo izgubljali celo življenja? Ne, danes je to čisto drugačna država. Nekateri mislijo, kako bodo prevarali druge in jim grozili z orožjem.

Šestinsirideset let je minilo, odkar se je rodila SFRJ. Včasih smo bili veseli, ko smo 29. novembra imeli praznik. Lani pa smo živeli vsi v strahu, saj so Srbi napovedali miting v Ljubljani. Celotno orožje so grozili. Naše vodstvo je prav ravno, ko je miting prepovedalo. Srbsko vodstvo, polno jeze in sovraštva, pa je nepremišljeno prekinilo odnose s Slovenijo. S tem je dokazalo, kako malo jim je mar naša domovina. Vsi v Srbiji podpirajo Miloševića. Vendar bo prepozno, ko se bo narod zavedel, kašne cilje ima njihov priljubljeni voditelj.

Da ne bi bili jezni, ko poslušamo spore, se je Ante Marković potrudil izdelati načrt, kako priti iz krize. Predlogi so dobri, in če bi se med seboj povezali, bi Jugoslavijo lahko rešili. Priča smo dogodkom v Romuniji. Vsega hudega je kriv njihov diktator, ki ni nič boljši od nekaterih v preteklosti. Prišlo je do državljanske vojne. Umirajo otroci, žene, nedolžni ljudje. Doseči hočejo, da bi jim bilo bolje v življenju. Tako bi zaradi nekaterih bilo lahko tudi pri nas.

Naj se ljudje na svetu nikoli več ne vojskujejo! Srbiji in Sloveniji pa želim boljše odnose!

TOMAŽ HUPAK, 8. b.

Moj kraj Tržič

Pod pobočji zelenih gora, tam pod Karavankami, se skriva moje mesto Tržič. Njegov nastanek sega v srednji vek. O tem pričajo razvaline gradu Guttenberg, o katerem ve po-

vedati ljudsko izročilo. Nekdaj je mogočno stal nad mestom, v bližini naselja, kjer je danes naša šola.

Stare, opuščene kovačije govorijo, da je v našem kraju veli-

ko kovačev služilo svoj kruh. Kovači so bili v preteklosti nujno potrebni, ker je skozi Tržič vodila trgovska pot do prelaza Ljubelj in naprej do Celovca. Celotno Primož Trubar je čez Ljubelj potoval na Nemško.

Tržič ima vse polno zanimivosti, ki kažejo način življenja v preteklosti. Ena takih posebnosti so železne naoknice na starih tržiških hišah. Te so bile v obrambo pred ognjem. Tržič je namreč večkrat pogorel; najhujši požar, ki je dosegel vse hiše na levem bregu reke Tržiške Bistrice, je bil leta 1811.

Tržičani, pridni in iznajdljivi ljudje, so obnovili svoje domove. Ukvarjali so se z različnimi obrtni. Najpomembnejše so bile nogavičarska, usnjarska in čevljarstva. Iz teh obrti se je v drugi polovici 19. stoletja začela razvijati industrija. Iz nekdanjega obrtniškega trga se je danes razvil Tržič-industrijsko mesto z več tovarnami. V njih si služijo kruh prebivalci občine Tržič. Najbolj znani sta tovarna obutve Peko ter bombažna predilnica in tkalnica Tržič.

Mesto Tržič je raztegnjeno ob reki Tržiška Bistrica in ob potoku Mošek. Danes Tržiška Bistrica ni več le bistra. Čas, ki ga živi, onesnažuje tudi njena bregova. Izvira pod gorskimi masivom Košute. Tam je čista in hitra. Pot si utira skozi svetovno znano Dovžanovo sotesko. V Tržiču se ji pridruži potok Mošenik. Tako skupaj hitita v reko Savo.

Ob vznožju in na pobočjih zelenih hribov so posajena manjša in večja naselja. Ljudje so zaposleni večinoma v tržiških tovarnah. Nekaj jih živi in dela na kmetijah. Njihove roke obdelujejo njive in redijo živino.

Tržičani so veseli ljudje. O njih poje tržiški ljudski pesnik Vojteh Kurnik. Njegova rojstna hiša – Kurnikova hiša – je tržiški kulturni spomenik. V njej si lahko ogledate, v kakšnih prostorih so bivali ljudje stoletja pred nami. Vojteh Kurnik je v svojih pesmih opeval lepote tržiške doline, s svojo pesmijo je posnel delovni ritem tržiškega kovača pa tudi lepoto tržiških deklet.

B. K.

Če bi vas peljala skozi Tržič, bi vam pokazala še muzej. V njem je mogoče spoznati vsaj del življenja v preteklosti, v njem ostaja duh časa, diha preteklosti, v katerem je živel tržiški obrtnik in meščan.

Med NOB je tudi naše mesto dalo življenja za svobodo. Na pale žrtve nas spominjajo spomeniki borcev za svobodo. Opominjajo nas, da trpljenja za svobodo ne smemo nikoli pozabiti. Če hočete, vam pokažem paviljon NOB, v katerem so stalne slikarske razstave. Tam razstavljamo svoje likovne izdelke učenci tržiških osnovnih šol.

V bližini paviljona NOB je tovarna – Bombažna predilnica in tkalnica Tržič. V njej že sto let pojejo stroji svojo pesem. V njej je na tisoče nitk, skoznje teče življenje naših delavk in delavcev.

V Tržiču so tri osnovne šole: Bračičeva, Gajzarjeva in Kokrškega odreda v Križah.

Lep in zanimiv kraj je moj Tržič. Rada ga imam.

MARIJA OSTRELIČ

8. razred

OŠ Heroja Bračiča
Tržič

Svet, ki nas obdaja

Vsi na svetu vedo, da nas obdaja umazan zrak. V velikih mestih je veliko več bolezni, ker ni čistega zraka. Včasih so bili gozdovi zdravi in v njih je bilo veliko živali. Sedaj pa tovarne uničujejo gozdove in ptice umirajo zaradi najrazličnejših strupov. Dnevno časopisje nam prinaša prav nič spodbudne vesti, na primer, da so v Savi poginile ribe zaradi strupenih odpadkov. V našem kraju Predvdoru je bilo lansko leto veliko pomorjenih čebel, ker je lastnik sadnega drevja podnevi škropil proti neki bolezni. Čebele so se še pasle, škropivo pa jih je umorilo. Tudi posledice katastrofe v Černobilu bodo še dolgo trajale.

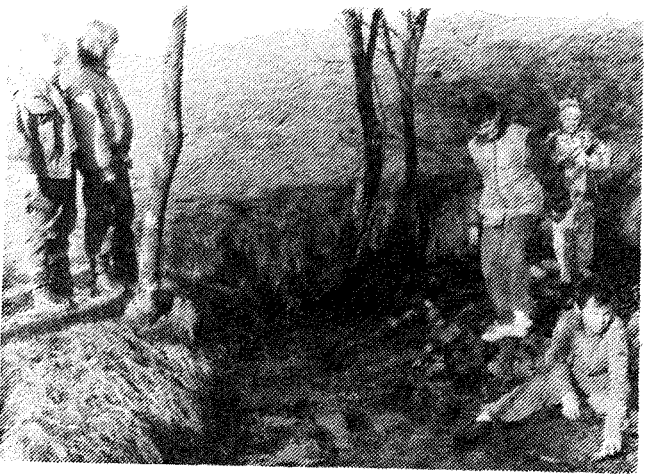
Zasledujemo vedno več ogroženosti v gorskem svetu. Vsaj tam je bilo še čisto! Vendar je sedaj povsod sama umazanija.

Mislim, da bi se vse še dalo urediti. Za čist zrak se ne borim samo jaz, ampak ves svet.

MARTINA HOČEVAR, 5. b

OŠ Matija Valjavec
Predvdor

Počitniški utrinek

Spet je vse po starem. Vsak dan v šolo in domov. Učenje in domače naloge ter številne druge obveznosti, krožki, društva, sekcije. Tako je za večino učencev čas počitnic samo še lep spomin. Najlepši del je bil tisti teden, ko so bili vsi osnovnošolci na počitnicah. Naš posnetek je nastal na majhni mlaki v vasi Dobe pri Kostanjevici na Krki. Tam sta pri svoji babici in dedku preživljala počitnice Sašo in Ana iz Ljubljane. S svojimi prijatelji Stanijem, Primožem, Petro, Sandro, Gregorjem in drugimi sta preživela nepozaben teden na ledu. Ta ni bil sicer tako gladek kot v Tivoliju, vendar je bilo na njem veliko lepše. Edina napaka je bila v tem, da je bilo sedem dni veliko prekratkih.

B. K.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJ

Kultura v bitju slovenskega človeka

Res se lahko, dragi mladi prijatelji, vprašamo, koliko ostaja Prešernova dediščina samo na ustih in koliko jo je v bitju slovenskega človeka. Leta 1945 ni bil potreben noben referendum, ali borci Osvobodilne fronte in z njimi ves narod sprejmejo dan Prešernove smrti – 8. februar za svoj kulturni dan. Saj so skozi vsa leta osvobodilne vojne spremljale borce Prešernove Poezije

Kdor poje, ne misli slabo

v marsikaterem že raztrganem žepu, iz njih so črpali spodbudo, tolažbo, lepoto in vero v zmago, v lepše življenje. Ni bilo partizanskega mitinga brez Zdravice, Vrbe in drugih navdušujočih stihov.

»Žive naj vsi narodi...« – geslo, ki je gnalo ljudi čez vse prepreke, z občutkom varnega materinega zavetja, ki mu je vsak čas dal svojo vsebino, tako, da ni ostalo le z obdelanimi črkami izpisano na zidovih šolskih učilnic. Naši mladi dopisniki se kako intenzivno premišljujejo o dogodkih pri nas in Prešernovim besedam ob bok pristavljajo: »Da ne bo prepozno...« Kaj se skriva za temi besedami, lahko preberete na današnji mladinski strani.

Kako pa je s Prešernom, kulturnim praznikom in sploh s kulturo v vaši šoli, v razredu, na hodnikih, med vami...? Ob najrazličnejših jubilejih govorimo, da ta

V ritmu in gibu izžareva mladost

in ta stvar ne velja le za ta in ta datum in tudi besede, izrečene v prid kulturi na njen dan, ne veljajo le »za sproti«. Vem, da imate ponekod v šoli teden kulture, drugje celo mesec, organizirate kvize o pesnikih in pisateljih, vrčite filme, prirejate proslave, razstave, literarne večere, tu in tam vznikne kako novo šolsko kulturno društvo, morda dramski krožek, folklorna skupina. Skratka, iz leta v leto ugotavljamo, in ugotavljate, da kultura vendarle združuje ljudi v nekem posebnem smislu, ker mu daje nekaj več, nekaj neoprijemljivega, nekaj, kar človeka plemeniti.

Bodimo takšni – kulturni narod!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJ

Brez njega bi bilo pusto ...

V našo šolo je prišel pred nekaj leti. Temno rjave oči mu na obrazu vedno kažejo veselje. Lase ima krajše in ravno to ga dela še bolj mladostnega.

Kadar ga srečaš, je vedno nasmejan, včasih še celo pleše po hodniku. Vedno zna poskrbeti za dobro voljo v družbi, zato je povsod priljubljen. Zelo rad ima glasbo in to ga še bolj približuje nam, učencem. Njegova značilnost je natančnost. Kadar kaj dela, večkrat prekinemo in ga opazujemo. Vse mora biti zelo natančno narejeno. Kadar je kakšna akcija, seveda, nikakor ne poteče brez njega. Vedno in povsod »pristavi svoj lonček«.

Pri uri zahteva popoln mir in disciplino. Dokler tega ni, počaka v kabinetu in se čez čas vrne. Med uro nam ob snovi tudi pove kaj, kar ne spada rav-

nō zraven, ampak le na takšen način nam naredi uro svetlejšo. Vedno si izmisli kaj novega in s tem poživlja življenje v šoli. Ker mu star način pozdravljanja ni ugaljal, si je izmislil novega. Ko pride v razred ne vstane, ampak naprej sedimo in mu rečemo le dobro jutro ali dober dan. Včasih se zgodi, da ga zaradi prevelikega klepetanja ne opazimo. V tem primeru mirno odide nazaj ven in se vrne, ko misli, da smo se že pomirili. Med uro nam namesto učenci reče »ljudje božji«, kadar pa smo dekleta sama, smo »deklice drage«.

Tako kot vsak je na žalost tudi on kdaj slabe volje. Take dneve lahko prešteješ na prste, ampak včasih mu kljub zadržanosti in dobri volji »poči«. V tem primeru ni plesa po hodniku, pri uri je bolj mirno.

Skratka, vse je drugače, zato se trudimo, da bi ga s kakšno šolo ali čim spravili spet nazaj v do-brega in veselega tovariša.

Zelo rad ima šale, zato jih tudi veliko ve.

In kako se ta naš tovariš oblači? Ker je še mlad, je seveda razumljivo, da nosi kavbojke, zgoraj pa nekaj njim primerne. Redkokdaj ga vidiš v zlikanih hlačah, zato bi ga lahko klicali »frajer med tovariši«.

Tako. To je naš tovariš... brez katerega bi bila šola dolgočasna, saj je on tisti, ki vedno poskrbi za to, da šola ni prazna. Res si ne morem predstavljati šole brez njega. Kaj pa vi?!

ANJA PINTARIČ, 7. r.
novinarski krožek
OŠ Artiče

Prijazno, nostalgčno, poučno

Knjiga Dušice Kunaver

O slovenskih pesmih, naših šegah in podobah na panjskih končnicah

Pred dnevi je korajžno, v samozaložbi, izšla knjiga Dušice Kunaverjeve, ljubiteljice in zbirateljice ljudskih šeg in pesmi, z naslovom **Slovenske pesmi, šege in panjske končnice**. S tem delom si je avtorica zadala nalogo, tako je zapisala v uvodu, približati delček našega ljudskega izročila novim rodovom. Mi pa temu lahko dodamo, da tudi starejšim ne bo škodilo, če si knjigo prelistajo, saj je najmanj, kar utegnejo ugotoviti, dejstvo, da znajo od vsake znane slovenske narodne pesmi morda le prvo ali še del druge kitice na pamet.

Avtorica je skušala motive s panjskih končnic povezati s tematiko, ki se pojavlja v ljudski pesmi, slednjo pa z letnimi časi in kmečkimi opravili, ki se vrstijo v ponavljajočem se naravnem ciklusu – med življenjem in smrtjo.

Ker je pač čas po Gregorijanskem koledarju pravkar stekel v drugi mesec tega leta, naj vam za predstavitev knjige ponudimo odlomeček, ki govori o februarju in predpustnem času.

V besedi februar se skriva rimski praznik očiščenja – »februus«. Februar je bil zadnji mesec starega rimskega koledarja, zato se je bilo treba v obredih »očistiti« pred prihodom novega leta.

Slovensko ime »svečan« pa povezujemo z besedo »sekati« – s sekanjem drv v tem zimskem mesecu.

Predpust – čas svatbe

Predpust je bil pravi čas za svatbe. Po pustu se je namreč začel štiridesetdnevni post, kasneje pa je bilo na polju preveč dela.

Po vsej Sloveniji je bila svatba dogodek za vso vas. To je bil praznik, ki je trajal več dni in je imel v njem svojo vlogo vsak vaščan, če ne drugače, pa kot rado vedno občinstvo. Bogastvo slovenskih ženitovanjskih šeg in svatovskih pesmi je skoraj nepregledno.

Če je fant resno mislil na poroko, je bilo treba dekle najprej sprositi od njenih staršev.

Mamica vi, vi mate lepe reči, mate hčero lepo, bote dali mi jo?

Bom pa dov'poklekno, pa prosov za njo, da bi cartana mamica, dala mi jo.

Nekaj aforizmov Žarka Petana

Če nam ne bo uspelo znižati inflacije, bo pač moral dinar odstopiti

★

Če smem izbirati, sem raje sit mezdni delavec kot lačen samoupravljalac

★

Kako se reče »boljši jutri« po nemško? Malo morgen...

★

O tem, da smeš imeti pri nas drugačno mnenje, imam drugačno mnenje

Na Gorenjskem sta se snubljenje in svatba razvijala po starem sporedu. Pri snubljenju niti mešetarenje ni smelo manjkati, vsaj v malo premožnejših hišah ne. Mešetar, običajno ženinov stric ali boter, je prišel k nevestinim staršem. Nevesta je morala biti, seveda, odsotna, ker so se moški pogovarjali najprej o letini, živini, kupčiji, šele čez čas je prišel mešetar na dan z besedo. Četudi

Na dan poroke so ženina čakali zapleti z lažno nevesto. Na pragu nevestine hiše so mu namreč vaški fantje poskušali podtakniti lažno ali slamnato nevesto, navadno v stare cunje oblečenega fanta. Po prastari veri naj bi ta nepravna nevesta speljala na napčno sled zle duhove, ki so prežali na pravo nevesto.

Po poroki, na poti s cerkve, sta ženin in nevesta že po nekaj ko-

rakih naletela na novo oviro. Fantje so postavili »šrango« – dva navpična droga ob cesti, kake štiri metre visoko med seboj zvezana s svilenimi rutami. Spet je bilo treba seči v žep in plačati za nekaj litrov.

Pisani ženitovanjski obred je ves čas spremljala obredno predpisana svatovska pesem, tu slovesna, tam vesela, nagajiva, šaljiva, pa zopet žalostna in resna.

Med ohcetjo so na ženinovem domu plesali vsi, razen neveste in ženina. Opolnoči je »teta«, običajno starešnova žena, snela nevesti poročni venec z glave. Svatje so zapeli pesem, nevesta pa je morala jokati. Če takrat ne joka – bo pa potem v zakonu jokala! – ji je grozila stara vraža.

Ženin in nevesta sta se nato zasukala v svatbenem plesu.

Poleg obveznih pesmi, ki so sestavljale ženitovanjske šege, so bile na svatbah priljubljene poskočnice – štajeriši. Štajeris, poskočni ples, se pleše v parih, je bil prvotno del svatovskih plesov. Poznan je nekaj še danes priljubljenih medladij za ta ples. Plesalci so jim vedno sproti dodajali šaljiva besedila, jih po svoje spreminjali, vnašali krajevna in lastna imena in jim duhovito spreminjali vsebino...

...Ko struna zapoje, jaz ne strpim, De ljubice svoje, na ples ne dobim!

...Godci godite, naš ples je začel, Saj družga ne manjka ko lepih deklet!

...Cel teden, cel teden, sem ležal bolan, V nedeljo, v nedeljo, sem plesal cel dan!

Knjiga Dušice Kunaverjeve je izšla na 304 straneh, v 1500 izvodih in stane 158 dinarjev. V njej najdete zares vse mogoče iz ljudske zapuščine: od babe kvaterne pa do prelepih in žalostnih pesmi ob odhajanju mladih fantov na sedemletno služenje vojaščine. Poljudno, prijetno – primerno za priložnostno darilo.

B. Ž. M.

Zdravnikovi zapisi

Spet o starostnem bolniku

Obravnava specifičnih težav

Skrčenost ali uskočenost (contractura) mišic lahko preprečujemo. Otrdelost v sklepkih je namreč posredica opuščenega aktivnega ali pasivnega razgibavanja.

Trombozo žil odvodnic (vensko trombozo) – zamašitev žil starostnika, ki je vezan na posteljo, lahko preprečujemo z intenzivnim, nenehnim, vztrajnim in morda že kar trdovratnim razgibavanjem. To početje je sicer včasih za revmatičnega bolnika precej zoprno, tako da so nekatere fizioterapevtke, ki so občasno obiskovali naša dislocirana zdravišča, bolniki imenovali kar »lomilci kosti«. Vendar so jim mnogi še danes, po več desetletjih, hvaležni za njihovo nepopustljivost.

Nezmožnost zadrževanja seča je pogost in nemajhen problem pri starejših ljudeh, zlasti če sami ne morejo priti do kopalnice in stranišča ali če nimajo pri roki nočne posode. Tudi takšne težave lahko preprečujemo in se jim izognemo. Kadar pa so že tu, lahko povzročajo še dodatne negativne psihološke učinke. Prav nezmožnost zadrževanja seča je ena težkih nadlog ob nastajanju trdovratnih preležanin in z njimi vnetij kože. Potruditi se moramo in storiti vse, da bodo starejši bolniki čim dlje samostojno uporabljali kopalnico.

Nestabilnost, nezanesljiva hoja in kot posledica morebitni padci so glavni vzrok za številne poškodbe starostnikov, hkrati pa so pogosto vzrok za izgubo samozavesti pa tudi samostojnosti. Res je tudi, da je včasih težko ugotoviti vzrok za takšne težave. Starostniki včasih ne znajo povedati, kako in kdaj prihaja do teh njihovih težav. Zanesljivo pa je eno, in sicer, da splošno upadanje življenjskih funkcij povečuje možnosti padcev. H kopičenju težav, ki se seštevajo, sodijo še: pešanje vida, splošna slabost, dolgotrajno ležanje v postelji, motnje v refleksih in pojavi slabše stabilnosti v stoječem stanju. So pa seveda tudi nekateri drugi, posebni pogoji, ki prispevajo k pogostejšim padcem. Domače okolje že predstavlja nevarnost za padce starostnikov s slabim vidom, takih, ki se nagibajo k zmedenosti, ki težje hodijo, ki imajo na primer doma pretirano drsljiva tla ali neprimerne, natrgane talne obloge. Omeniti velja še morebitno slabo razsvetljavo, prestrme in nerodne stopnice, kopalnico brez ustreznih držal... Vse to predstavlja še večjo nevarnost, če starostnik ni obut v primerno lahko in zapeto obuvalo ali pa se sprehaja v samih nogavicah... In končno spada tudi nagnjenost starostnikov k pretiranemu varčevanju z električnim tokom pa tudi obzirnost do domačih. Spotakne se v temi, pade in se poškoduje...

dr. Danijel Brezic

Moč zemlje

Biološka kmetijska zadruga **Moč zemlje**, o kateri smo pred časom že pisali, želi z vsem svojim delom in rezultati dela, torej z bio pridelki, ustrezati mednarodnim pravilom in smernicam, ki jih je določil IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements). Še vedno so v fazi strokovno-raziskovalnih priprav za pridelovanje pravih bioloških pridelkov, na njihov račun pa že letijo nekatere pripombe, češ da to ni prava »bio hrana« in da na svojih tržnicah zlorablja zaupanje ljudi. In tako morajo tisti v biološki kmetijski zadrugi Moč zemlje namesto samo v svoje ostro strokovno delo usmerjati energijo še v boj z dvomljivci, za – tako rekoč – ustvarjanje ugleda.

»V nenehnem stopnjevanju raznovrstnega onesnaževanja okolja, ki že resno ogroža sam obstoj človeške vrste, postajata vedno bolj dragoceni surovini čas in tista človeška energija, ki je usmerjena v pozitivno, ustvarjalno delovanje, v nasprotju s tisto, ki je danes večinoma usmerjena v destruktivno delovanje,« pravi Brane Žilavec iz Moči zemlje. »Zato smo se odločili, da od sedaj

naprej ves svoj čas ne glede na družbeno podporo ali nepodporo usmerimo v uresničitev naših hotenj in ciljev. Svoje energije nočemo izgubiti na brezplodnih sestankih in v pričevanju gluhih.«

V sodelovanju z Gibanjem za naravno prehrano pri republiški konferenci ZSMS pripravlja biološka kmetijska zadruga strokovno informacijsko publikacijo, s katero hočejo jasno prikazati in obrazložiti bistvo biološkega kmetijstva (pri nas in na tujem), tako da se bodo bralci lahko sami odločili za zaupanje ali ne. Pričakujejo, da bo publikacija, poimenovali jo bodo kar Biološko kmetijstvo, končno razgnala dvome o tem, kaj bio hrana je oziroma ni. Kdaj bo publikacija zagledala luč sveta sicer še ni znano, saj primanjkuje denarja za tiskanje, kakor seveda tudi za vse drugo, ki je potrebno za normalno delo. Po več kot enoletnem iskanju družbene pomoči namreč Moč zemlje še vedno ostaja brez pisarne, brez prevoznih sredstev, brez denarja za strokovne priprave in načrte, brez enega samega rednega zaposlenega, o prodajnem lokalu pa le sanjajo. Imajo pa voljo – železno voljo!

Ziva Drole

Marija Adamič

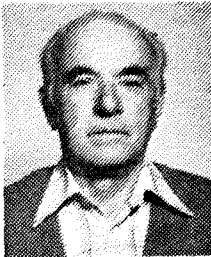
V osemdesetem letu je umrla Marija Adamič iz Ljudeškega vrha pri Črni na Koroškem. V letih od 1941 do 1945 tudi tej družini ni bilo prizanešeno. Že jeseni 1942 so se pri njih oglašali prvi znatni borci so tam našli varno zatočišče. V jeseni leta 1944 se je morala vsa njena družina umakniti v gozdove. Umrla je oktobra lani in je pokopana na Črni na Koroškem.

Ivan Pavlin

Konec lanskega decembra smo se v Mozirju poslovili od Ivana Pavlina, borca Slovenskega bataljona 1. Krajiške udarne proletarske brigade. Rodil se je 1. 1924 v Mozirju. Po končani osnovni šoli je obiskoval obrtno šolo in se izučil za čevljarja. Zaradi narodne zavednosti so ga Nemci 27. junija 1941 izgnali s sedmim transportom v Vrnjačko Banjo v Srbiji. Tam se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje. 17. oktobra 1944 je vstopil v NOV in bil razporejen v Slovenski bataljoni 1. Krajiške brigade, iz katere je z bataljonom prešel v 1. brigado NOVJ, ustanovljeno v SZ, in nato v 1. Prekmursko brigado. Boril se

je na Sremski fronti, v Vzhodni Bosni in Slavoniji ter pri Dravogradu. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod. Po demobilizaciji je bil osem mesecev na vodilnih mestih v mladinskih delovnih brigadah, za kar je prejel medaljo za požrtvovalno delo. Nato je delal v različnih družbenopolitičnih in delovnih organizacijah do 1981. leta, ko je bil zaradi težke bolezni upokojen. Bil je tudi član odbora Skupnosti borcev Slovenskega bataljona 1. Krajiške brigade.

Anton Lužar

Oktobra lani smo se poslovili od borca Antona Lužarja, ki je bil rojen leta 1912 v Krmelju na Dolenjskem. Vse do vstopa v NOB je delal v rudniku Zagorje. Denarno je podpiral OF in bil dodeljen v 9. brigado, v kateri je bil vse do leta 1945. Za zasluge je bil odlikovan. Pokopan je na zagorskem pokopališču.

Alojz Toplikar

Lanskega avgusta smo se v Trbovljah poslovili od Alojza Toplikarja, ro-

jenega leta 1915 v Oseku pri Gorici. Že kot štirinajstleten fant se je zaposlil v Ljubljani. Zaradi napredne miselnosti in organiziranega dela v sindikatu gradbenec je bil vsa predvojna leta preganjani. Pot ga je pripeljala v Trbovlje, kjer se je kot napreden sindikalni delavec povezal s takratnimi komunisti. Neposredno po okupaciji je začel sodelovati z NOV. Od maja 1943 pa je aktivno in organizirano delal za NOV, julija 1944 pa je vstopil v enoto NOV, kjer je opravljal delo sekretarja okrajnega komiteja Trbovlje in kasneje Vranskega. Po vojni je nadaljeval z družbenopolitičnim delom in bil prvi predsednik Občinskega sindikalnega sveta Trbovlje in član okrajnega komiteja ZKS Trbovlje. Opravljal je delo sekretarja okrajnega odbora OF in podpredsednika ZKB NOV občine Trbovlje. Za svoje delo je prejel družbeno priznanja in številna odlikovanja.

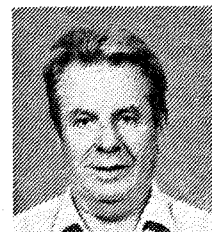
Marija Marinac

Sredi lanskega leta smo se na pokopališču v Jelšanah poslovili od Marije Marinac, rojene leta 1923 v Novokračinah, v napredni Valenčičevi družini. Že pred kapitulacijo je bila povezana s skupino partizanov, tako da je kapitulacijo pričakala organizirano. Septembra 1943 je bila sprejeta v SKOJ, bila je tudi članica rajonskega odbora ZMS »Katarina«. Sodelovala je v raznih akcijah, med drugim pri znanem množičnem prenosu hrane v Gorskoti. Kotar.

Ivan Leban

Oktobra lani smo se v Tolminu poslovili od Ivana Lebana, rojenega leta 1905. Leta 1943 je bil mobiliziran v italijansko vojsko. Na Sardiniji so ga zavezniki zajeli in prišel je v Bari. Od tam je s 35. proletarsko udarno brigado odšel v Dalmacijo. V začetku leta 1945 je bil premeščen v 13. hercegovo brigado, ki je sodelovala v zaključnih bojih na Notranjskem. Za zasluge v NOV je bil dvakrat odlikovan.

Ciril Leban

V Tolminu smo se lani poslovili od upokojenega mizarkega mojstra Cirila Lebana. Rodil se je v Tolminu 1910. Leta 1942 je bil mobiliziran v italijansko vojsko, v bataljonu »speciale«. Tu je prišel v zavezniško ujetništvo in bil odpeljan v Afriko, nato pa prišel v zbirno taborišče v Bari. Vključil se je v inženirski bataljon 1. tankovske prekomorske brigade. 1. maja 1945 je s svojo motorizirano enoto prišel v Trst. Dobil je čin podoficirja in bil večkrat odlikovan.

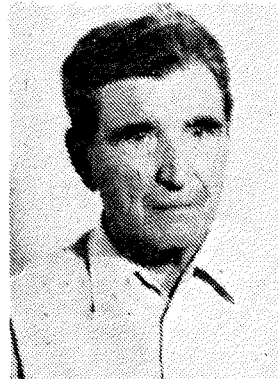

Anton Leskovec

V 81. letu starosti je v Ljubljani umrl nosilec partizanske spomenice 1941 Anton Leskovec.

Leta 1941 se je organizirano vključil v delo OF, leta 1942 pa je vstopil v NOB. Bil je borec dolomitskega odreda, Tomšičeve in Ljubljanske brigade ter organizator usnjarske delavnice v Dolomitih.

Po osvoboditvi je delal v raznih usnjarskih tovarnah. Med drugim je bil direktor usnjarne in žage v Lenartu v Slov. Goricah.

Alojz Vrhovec

V 86. letu starosti je v Ljubljani umrl nosilec partizanske spomenice 1941 in upokojeni polkovnik JLA ALOJZ VRHOVEC.

Po začetku vojne se je aktivno vključil v delo OF, junija 1942 pa je vstopil v NOB. Opravljal je dolžnosti pomočnika politkomisarja Glavnega štaba NOV in POS za področje Dolenjske, načelnika odseka za kadre pri Glavnem štabu ter načelnika Odseka za notranje zadeve pri Slov. narodnoosvobodilnem svetu.

Po osvoboditvi je bil namestnik župana mesta Ljubljane, ljudski poslanec Slovenije ter predsednik društva za telesno vzgojo Partizan Narodni dom Ljubljana.

Anton Prosenik

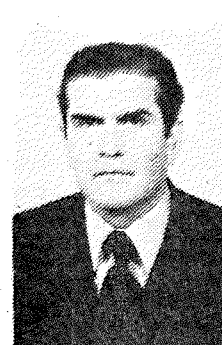
Anton Prosenik je bil rojen pred devetinsdesetimi leti v naselju Gorenji Leskovec pri Blanci. Aktivno in organizirano je delal kot obveščevalec in kurir od julija 1943 na območju Senova in Blance. Od julija 1944 pa do osvoboditve je bil borec Kozjanskega odreda, nato je bil dodeljen v KNOJ. Odlikovan je

bil z medaljo zaslug za narod. Pokopan je na pokopališču na Senovem.

Francka Pucko

V Mavčičah smo se lani poslovili od Francke Pucko, rojene leta 1922. Za NOB je začela aktivno delati julija leta 1943. Istega leta je bila sprejeta v SKOJ in naslednje leto v KP. Bila je aretirana in zaprta.

Milan Štrukelj

V Kanalskem Lomu smo se poslovili od Milana Štruklja, ki je umrl lani oktobra v Tolminu. Rojen je bil leta 1922 v Tolminskem Lomu. Vpoklican je bil v italijansko vojsko, v kateri je bil do njenega razpada. Po vrnitvi domov se je vključil v NOV in bil bo-

rec Gradnikove brigade. Za sodelovanje v NOV je bil večkrat odlikovan.

Miro Kopač

Miro Kopač se je rodil v Pirničah pred štirinajstdesetimi leti. Vsa njegova družina je sodelovala z OF. Bil je borec brigade, ki je bila ustanovljena v Sovjetski zvezi, in s katero se je udeležil bojev na sremski fronti. Pokopan je v Smedniku.

V spomin

dr. Rihardu Gregorčiču

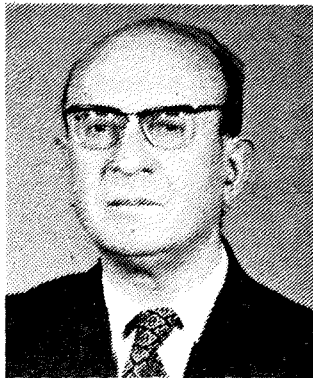
V prvi letošnji številki našega časopisa smo prebrali kratko obvestilo o smrti 86-letnega dr. Riharda Gregorčiča, ki je bil od aprila 1942 do konca leta 1944 član oziroma sekretar rajonskega odbora OF Polje (pri Ljubljani).

To je bila pomembna politična odgovornost, vendar je taka oznaka pokojnika preskopa in moramo v njegov spomin spregovoriti tudi o njegovih drugih dragocenih delih.

Že pred vojno zdravnik v Polju pri Ljubljani je svoje zdravniško poslanstvo, posebno še med vojno, razumel globlje in širše, kot mu je to določala poklicna etika.

Že v začetku vojne je sodeloval z zdravniki iz bolnišnice za duševne bolezni v Polju (takrat Studenec), ki je imela pomožne postojanke v bližini Podplipoglavja.

Poleg tega, da je vodil sanitetne tečaje, je tudi zdravil ranjence in

bolne partizane, ki so se zatekli na območje od Polja do Sadinje vasi in Podplipoglavja – tudi po

hudih bojih 2. grupe odredov na Jančah. Prav tako je pomagal ilegalcem, ki so našli zatočišče pri družinah od Most do Zaloga, vedno po potrebah, kdaj več, kdaj manj. Oskrbovanci se spominjajo njegove zdravniške pomoči, predvsem pa spodbudnih besed, s katerimi je blažil njihove hude življenjske stiske. Kot honorarni zdravnik pri Železnici v Ljubljani pa je ves čas učinkovito, na razne načine sodeloval tudi z železničarsko frontno organizacijo in njenimi uporniki dejavnostmi.

Tudi v svoji hiši v Polju je – kljub družini z dvema otrokoma – nudil zatočišče ilegalcem in partizanom v posebnem skriva-

lišču. Spomladi 1942 je v njem, pred odhodom na osvobodeno ozemlje, deloval tudi IOOF Slovenije.

Posebna dejavnost, ki je ne terja nobena zdravniška etika, pa je bilo prenašanje »partizanske« pošte med Ljubljano in partizanskimi enotami, za kar je izkoristil svojo zdravniško torbo in možnost vsakodnevnega prehoda prek »žice« ali »bloka« med Ljubljano in Poljem. Tudi v času najhujšega nasilja »črnotokcev« je vzdrževal pismeno zvezo vodstva OF in KP v Ljubljani z IOOF in CK KPS na osvobodjenem ozemlju, ki je bila zlasti v tem času življenjskega pomena za ljubljanski osvobodilni boj. Teh

dragocenih papirjev, ki jih je skrivaj prenašal, pa ni bilo malo.

Vsega, kar je ta skromen, delaven, vesten, požrtvovalen in neustrašen človek, ki je vzdržal tudi v zaporih, opravič v svojem življenju, žal, ni mogoče naštet in opisati. Najbolj utemeljeno govori dejstvo, da je – poleg partizanske spomenice 1941 in več državnih odlikovanj za vrline, kot so pogum, delo, zasluge za ljudi v letu 1981 prejel zlato plaketo ilegalca, ki jo skupščina mesta Ljubljana podeljuje le za izjemna dela in le redkim svojim občanom.

Spominjali se ga bomo s spoštovanjem.

Anton Ferjančič-Zvone

22. januarja je v Portorožu sklenil svojo, skoraj sedem in pol desetletja dolgo in strmo življenjsko pot Anton Ferjančič, narodni heroj, nosilec partizanske spomenice in rezervni major JLA.

Prišel jo je na Vipavskem kot bajtarski sin, ki je moral za svoj golbi obstoj garati že od osmega leta starosti – najprej kot pastirček, hlapec in nato kot delavec na žagi. Zvone je zato pravo mladost doživljal šele v partizanih.

Pridružil se jim je 28. novembra 1941 kot eden prvih primorskih mladeničev, ki so prebegnili iz italijanske vojske v partizane. Tam ga je sprejel Ervin Dolgan-Janež in CK KPS ga je s prvo

četico poslal na Primorsko. »On, Martin Greif in Saša Lamut so mi pojasnili pomen in cilje naše borbe,« je kasneje zapisal Zvone v svoji biografiji. »Sprejeli so me v partijo in v njih sem videl nekaj resnično človeškega, ne samo v besedah, ampak tudi v dejanjih. Zato sem se trudil, da bi pomagal, kolikor je bilo v moji moči.«

To je Zvonetu tudi res uspelo, tako med NOB kot po osvoboditvi. Njegov življenjski pot, da je v času osvobodilnega boja opravljal več kot petnajst različnih odgovornih in zaupnih nalog. Med drugim je bil intendant 1. bataljona Simona Gregorčiča, kurir za zvezo Primorske z Glav-

nim štabom Slovenije, funkcionar v vojni oblasti 9. korpusa, komandant mesta Čepovan, Skofje Loke in naposled Kranja.

Svojo najljubšo in najdaljšo nalogo je Zvone opravljal v letih 1942–1944 kot komandir zaščitne čete pri Pokrajinskem komiteju ZK za Slovensko primorje. Tu, na »točki 360«, sem Zvonka dobera spoznal. Zaščitno skupino sicer izbranih, vendar neizkušanih mlajših borcev je dvignil v vzorno vojaško enoto, ki je uspešno opravljala vrsto odgovornih nalog. Kljub čvrsti disciplini je na točki 360 vladala sproščena atmosfera; tople, človeške vezi so združevale člane primorskega političnega vodstva in zaščitne čete. Spodbujal je in z vsemi nami vred vzdrževal pristen tovariški odnos z ljudmi, ki so nam nudili streho in gostoljubje. Vedel je, da brez pomoči in ljubezni ljudstva ne more obstati nobena vojska, najmanj partizanska.

Tudi po osvoboditvi je imel več odgovornih nalog: bil je poveljnik LM na Vipavskem, Tolminskem in Goriškem, vodilni delavec v gozdnih in lesnih gospodarstvih v Ajdovščini, Bohinju, Idriji in Tolminu, sekretar OK ZK in odbora SZDL, delegat in poslanec Skupščine SR Slovenije, član RO ZKB NOV Slovenije, po upokojitvi 1966. pa član Skupščine in DP občine Piran ter Obale.

Če za koga, potem za Zvoneta velja misel, da ključ uspeha v življenju ni v tem, da človek dela tisto, kar ljubi, temveč da ljubi to, kar dela. Samo ljubezen do dela pa ni bila dovolj; trudil se je, da bi bil nalogam strokovno do-

rasel. Kot številni Primorci, ki jih je fašizem oropal ne le rodne jezik in kulture, pač pa jim tudi zaprl vse poti do znanja, je tudi Zvone skušal to vrzel nadoknaditi. Kljub številnim napornim nalogam v NOB in po osvoboditvi je vedno našel voljo in moč za izpopolnjevanje, sprva v tečajih in nato v šolah. Najpomembnejši učitelj pa mu je bilo življenje.

Vse naloge je opravljal zavzeto, dosledno, možato in preudarno. S poštenostjo, odkritostjo in skromnostjo je zlahka našel pot do src preprostih ljudi. Rad je imel ljudi in oni njega. Nadvse pa je ljubil vse, kar je bilo povezano z naravo, gozdom in ljudmi, ki jih je srečal v narodnoosvobodilni vojni.

Lado Pohar

Tone Turnher-Tonček

Pred tednom dni smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od Toneta Turnherja-Tončka. V slovo so mu spregovorili Viktor Cvelbar v imenu soborcev iz Tomšičeve brigade, Vlado Bažjič, sekretar zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, in Ela Ulrih-Atena v imenu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. »Umrli je tovariš,« je dejala Ela Ulrih-Atena.

»Se enkrat si želimo priklicati v zavest njegovo celovito podobo, da bi si jo nato – kot trajen spomin – zaklenili v svoja srca.

To ne bo lahko. Svoje razgibane, neulovljive osebnosti Tonček pač ni razkazoval. Celo spretno jo je prikrival v navidezni robatosti. Bil pa je njeno popolno nasprotje: vsestransko razgiban, vder, duhovno bogat, pošten, strog do sebe in drugih.

Vsa svoja zrela leta je posvetil organizaciji Zveze borcev. Kot sekretar RO ZZB NOV Slovenije je spoznal vso težo svojega dela, ko se je neposredno srečeval z mnogimi težkimi usodami borcev po vojni, z njihovimi večkrat zelo težavnimi stanovanjskimi in drugimi materialnimi zadevami. Pomagal je posameznikom in se zavzel za ustrezne sistemske rešitve družbene skrbi za borce in vojne invalide. To je bila njegova življenjska preokupacija.

Tončku je pripadla težka in odgovorna dolžnost, da je dolga leta delal v Beogradu – ločen od družine in širokega kroga prijateljev ter od svojega

mesta, ki ga je imel tako rad. Bil je sekretar ZO ZZB NOV Jugoslavije, delegat v Zveznem zboru Skupščine SFRJ in nekaj časa koordinator dela delegatov borčevskega vprašanja in nazadnje svetovalec predsednika ZIS za zadeve borcev in invalidov.

Mednacionalni odnosi so bili tudi že takrat, ko je koordiniral delo slovenskih delegatov, močno poslabšani. Kosovski dogodki so pritiskali na vse nas, saj smo se skupaj z delegati iz drugih republik in pokrajin čutili odgovorne za čim hitrejšo normalizacijo odnosov v tej pokrajini. Dvakrat je šel Tone na Kosovo in tam ostajal po več dni. Vračal se je vselej potrt in zaskrbljen, vendar vere v ideale revolucije, v bratstvo in demokratično sožitje jugoslovanskih narodov in narodnosti v skupni domovini Jugoslaviji ni nikoli izgubil.

Povsod je delal uspešno, z njemu lastno mirnostjo in preudarnostjo. Nikoli ni silil v ospredje, nikoli zatajil svojega prepričanja, pa če je šlo za še tako pomembna in občutljiva vprašanja. Sodelavce je hrabil, jim nudil oporo in pomoč pri delu ter skrbno varoval in branil njihovo dostojanstvo.

Mi, ki smo preživljali z njim ta beogradska leta, smo ga spoznali tudi kot neutrudnega organizatorja našega »zdomskega« življenja, pobudnika in organizatorja mnogih aktivnosti, ki naj bi nam vsaj malo nadomestile družinsko okolje in Slovenijo, nam pomagale pri polnem

vključevanju ne le v delovno, temveč tudi v družabno okolje. Kot predsednik slovenskega kluba je to svoje poslanstvo optimalno razvil. Toda to mu še ni bilo dovolj. Iskreno si je prizadeval, da nas Slovence spozna tudi drugi, da bi nas pripadniki drugih narodov razumeli ne le kot sodelavce in tovariše pri delu, marveč kot iskreno zavzete borce za Jugoslavijo. Prizadeval si je, da bi tudi mi spoznali in razumeli druge narode, njihovo zgodovino, kulturo, običaje.

Tončkovo notranjost in pravo naravo smo lahko spoznavaali po delčkih, ko je, ne le kot veseljak, ampak tudi tvorec zdravega pronicljivega humora, pokazal, kako razmišlja o ljudeh, njihovih napakah in vrlinah, kako išče v človeku tisto najbolj skrito – človeško in dobro.

Prispodobne, ljudske modrosti in misli velikih pa tudi preprostih ljudi so mu služile za oblikovanje lastnega odnosa do človeka. Služile so mu kot merilo, na katerem je gradil spoštovanje in razumevanje osebnosti in posebnosti slehernega človeka, ne glede na to, koliko je kdo star, kakšen je njegov položaj ali narodnost.

Srečanja, ki jih je organiziral, so bila prijetna, topla in vedra, za vsakega udeleženca enkratna in nepozabna. Njegove besede, nagovori in še posebej njegovo petje je kot magična moč pritegnilo k njemu vse prisotne, da smo skupaj družno gradili mostove bratstva in prijateljstva. Bil je humanist z nemojno vero v človeka in v prihodnost.

Tak bo ostal trajno v spominu vseh, ki so ga imeli priložnost vsaj enkrat srečati neuradno, v njegovem »pravem elementu«.

To je le prgišče kamenčkov za njegov portret. Skupaj z drugimi izrečenimi mislimi o njem pa bomo dobili celovito podobo, kakor smo jo videli mi in jo želimo ohraniti trajno v spominu. Podoba o Tončku, kakršnega smo imeli radi.

Srečanje borcev 14. divizije

V ljubljanskem Domu JLA so se minulo soboto že sedemindvajseti zbrali na svojem rednem srečanju borci 14. divizije. Uvodoma je predsednik odbora skupnosti borcev 14. divizije Ivan Dolničar-Janošič prebral poročilo o delu odbora in odborov posameznih brigad. Večji del svojih razmišljanj pa je namenil sedanjemu položaju v Jugoslaviji. Dejal je, da smo imeli v naši državi vse možnosti, da se izognemo dogodkom, ki se odvijajo v vzhodni Evropi, na žalost pa jih nismo izkoristili. Tudi zdaj se lahko zgodi, da bomo ponujeno priložnost zapravili, kar bi pomenilo veliko škodo za več generacij.

Dotaknil se je tudi večstrankarskega sistema pri nas, ki je dejstvo. Menil je, da je prav, da je borčevska organizacija postala neke vrste veteranska organizacija in da borci izražajo svoje politične interese v drugih strankah. Vendar pa to ne more in ne sme biti ovira, da bi se srečevali na takšnih srečanjih, saj jih družijo skupni boj s sovražnikom, s skupnimi močmi pa se morajo postaviti po robu napadom na vse, kar je povezano z narodnoosvobodilnim bojem.

Na predlog Jožeta Oblaka-Simeta so sprejeli ta sklep: »Mihajlo Švabič, predsednik ZZB NOV Srbije, s svojimi izjavami že dalj časa nesramno in žaljivo, predvsem pa neutemeljeno očita Sloveniji glavno krivdo za razdor v Jugoslaviji in odgovornost za krvave dogodke na Kosovu.

Od republiškega odbora ZZB NOV Slovenije zato zahtevamo, da takoj zamrzne odnose z borčevsko organizacijo Srbije, ki izjave svojega predsednika sprejema in potrjuje. Odbor naj od Mihajla Švabiča zahteva, da v desetih dneh predloži pisne dokaze

oziroma dokumentacijo za svoje trditve. Če tega ne bo storil, zahtevamo, da Republiški odbor ZZB NOV Slovenije prekine odnose z zvezo borcev Srbije.«

Srečanja borcev 14. divizije so se udeležili številni gostje, med katerimi sta bila tudi predsednik RO ZZB NOV Slovenije Bojan Polak-Stjenka in poveljnik ljubljanskega korpusa generalpodpolkovnik Dane Popović. Na srečanju so bili tudi vsi poveljniki enot JLA, ki nadaljujejo boj na izročila brigad, ki so se borile v sestavi 14. divizije.

B. K.

Slovenski miličniki so se vrnili s Kosova

Po enomesečnem službovanju na nemirnem Kosovu se je v ponedeljek, 5. februarja, vrnila v Ljubljano skupina štiridesetih slovenskih miličnikov. Njihova vrnitev je bila svojevrsten dogodek, saj pomeni tudi konec desetletne tradicije, ko so slovenski miličniki odhajali v pokrajino kot pomoč združenemu odredu milice. V tem času se je na Kosovu zvrstilo več kot 2400 miličnikov, ki so ostali tamkajšnjim prebivalcem v spominu po svoji korektnosti in visokem strokovnem znanju. Marsikateri prebivalec Kosova je težko sprejel novico, da Slovenija ne bo več pošiljala svojih miličnikov v ta del Jugoslavije. Zavedajo se namreč, da so slovenski miličniki delovali samo v okviru zakonskih pooblastil in niti enkrat niso med opravljenjem dolžnosti uporabili strelnega orožja. Tudi v najtežjih trenutkih so ohranili človeško dostojanstvo in zaradi njih ni bil nihče ranjen, še manj pa mrtev.

Kot že toliko skupin slovenskih miličnikov, je tudi to na dvorišču zaščitne enote milice pozdravil načelnik slovenske milice Leopold Jesenek, ki ji je izrekel običajno dobrodošlico. Potem ko je bil uradni del sprejema končan, so postali miličniki »žrtve« radovednih novinarjev, ki so hoteli izvedeti vse podrobnosti o njihovem bivanju na Kosovu.

»Prvih štirinajst dni našega bivanja na Kosovu je bilo dokaj mirnih,« je pripovedoval Boško Doneski. »Delali smo na posameznih točkah v Prištini in pomagali našim kosovskim kolegom pri njihovem vsakdanjem delu. Naše območje dela so bile postaja milice Center, Vranjevac, Menza in okolica hotela Grant. Prebivalci so se do nas obnašali korektno, saj smo se tudi mi do njih. Imeli nismo nobenih problemov ali sporov. Delovni čas je bil takšen, kot v redni službi, ko pa nismo bili na dol-

Boško Doneski

nostih, smo bili v pripravljenosti na delovnem mestu, to je tam, kjer smo prebivali. To pomeni, da smo bili v uniformah, skratka pripravljeni, da ob znamenju takoj odidemo ven. Časopise smo dobivali, z zamudo sicer, neposredno iz Ljubljane in smo jih hodili iskat na železniško postajo Kosovu Polje.

Drugih štirinajst dni pa je bilo zelo napornih, saj je postajal položaj iz ure v uro bolj kritičen. Demonstracije so bile na vseh koncih in krajih. Zajele so tudi večje in manjše vasi. Zavarovali smo tisto, kar smo morali, v obračunavanju z demonstranti pa nismo sodelovali. Pokazalo se je, da se je z besedami dalo narediti veliko več, kot pa s silo,« je končal svojo pripoved Boško Doneski.

Po prihodu v Slovenijo so dobili miličniki nekaj dni zaslužnega počitka, prihodnji teden pa bodo spet na svojih delovnih mestih, kakor da se ni nič zgodilo oziroma kot da niso bili mesec dni na Kosovu.

B. K.

Vse tiste, ki so se zbrali na dvorišču zaščitne enote milice RSNZ, je zanimalo vse, kar so doživeli miličniki na Kosovu.

V Kulturno-informacijskem centru Križanke:

»Kaštelanova vznesena beseda«

tudi v likovni podobi priznanih jugoslovanskih likovnikov

Pred dnevi so v ljubljanskem kulturno-informacijskem centru v Križankah odprli razstavo ob 70-letnici hrvaškega pesnika Jureta Kaštelana. Ob otvoritvi je zbranim o Kaštelanu in njegovi generaciji spregovoril Rudi Seligo, pregled pesnikovih knjižnih del in prevodov pa spremlja likovna razstava del slikarjev, ki so bili posredno ali neposredno inspirirani s Kaštelanovimi stihmi (Eda Murtiča, Otona Glihe, Frana Para in Matka Trebotiča).

Pospešeno prevajanje iz slovenskega v tuje jezike

Pilotski projekt

Res nekoliko čuden naziv za uvajanje nove dejavnosti Sklada Vladimirja Bartola, ki sta ga ustanovili revija Literatura in založba Aleph. Namen projekta je, da bi institucionalizirali in pospešili prevajanje besedil slovenskih pesnikov in pisateljev v tuje jezike. Prvi prevodi s tega zelnika so bili objavljeni v najpomembnejši avstralski literarni reviji Wesppennest, s katero revija Literatura sodeluje, in sicer v decembrski številki. Izbor besedil je pripravil glavni urednik Literature Jani Virk, ki se je zavzel za navezovanje stikov.

Glede na to, da so bila besedila naših avtorjev zelo dobro sprejeta in so naletela na velik odmev, že tečejo pogovori o nadaljnjih prevodih. Proti koncu februarja bo predstavitev te nove številke literarne revije, in sicer na Dunaju. Prav je, da tudi po tej plati nekoliko bolj intenzivno sezemo v svet.

Živa Drole

Poizvedba

Kdor bi karkoli vedel o FRANCU MENCEJU, rojenem leta 1900 na Igu pri Ljubljani, oficirju stare jugoslovanske vojske, naj to, prosimo, javi na uredništvo TV-15. Franc Mencej je bil ob okupaciji zaprt na Rab in se od tam po kapitulaciji Italije vrnil na Ig. Leta 1943 je odšel v partizane v smeri proti Kočevskemu Rogu.

Sorodstvo

Obvestili

Občinski odbor ZZB NOV Laško vabi borce – pohodnike 14. divizije na Štajersko in ostale borce na zaključek pohoda mladincev, planincev in osnovnošolske mladine po poteh 14. divizije in proslavo pri spomeniku narodnega heroja Ilije Badovinca v Gračnici, ki bo v soboto, 10. 2. 1990, ob 11. uri.

Druženopolitične organizacije Krajevne skupnosti Stara Loka – Podlubnik v sodelovanju z druženopolitičnimi organizacijami in Zvezo kulturnih organizacij občine Škofja Loka organizirajo

Žalno komemoracijo v spomin petdesetim ustreljenim talcem za Kamnitnikom v Škofji Loki.

Žalna svečanost bo v petek, 9. februarja 1990, ob 15.45 pri kamnitem obelisku za Kamnitnikom.

Komemorativni sprevod bo krenil z Mestnega trga istega dne ob 15.30.

Vabimo občane, svojce padlih in mladino, da se žalne svečanosti udeležijo v čim večjem številu.

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZB NOV Slovenije in RK ZRVS Slovenije

Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: Roman Zupan (glavni in odgovorni urednik), Živa Drole, Bojana Žokalj-Jesih, Bojan Kuntarič, Milenko Strašek (novinarji – uredniki rubrik), Mirjana Mencej (lektorica-redaktorica), Mara Okorn (tajnica uredništva). Predsednica časopisnega sveta: Mira Svetina.

Žiro račun: 50100-678-46241 RK ZRVS Slovenije (za TV-15). Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.